

Lördagen den 26 April 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades tre protokollsutdrag för den 23 och protokollet för den 9 dennes.

Herr Wijkander afgaf en motion N:o 47 derom, att "ansvarighetslagen för de af Riksdagen förordnade ledamöter i styrelserna för Sveriges Riksbanks lånekontor i orterna" måtte förklaras vara i tillämpliga delar för berörde styrelser gällande, äfven sedan de komma att af fullmäktige i Riksbanken tillsättas.

Denna motion hänvisades till Banko-Utskottet.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Föredrogs Konstitutions-Utskottets den 23 dennes bordlagda Ut-låtande N:o 11, i anledning af väckt motion om borttagande af 107 § Regeringsformen.

Flere ledamöter begärde detta utlåtande ånyo på bordet; hvar-jemte anmälde sig och yttrade:

Grefve Hamilton, Henning: Jag hör visserligen att detta be-tänkande af några ledamöter begäres på bordet, och någon slutlig be-handling af detsamma kan således icke i dag ega rum; men då jag af tjenstegöromål är förhindrad att vara tillstädes vid plenum nästa Onsdag, anhåller jag, som vid ett föregående tillfälle yttrat mig om olämpligheten af 107 § Regeringsformen och därför anser mig skyl-

dig att nu icke låta denna fråga i all stillhet begravas, att redan i dag få uttala hvad jag eljest skulle hafva yttrat vid frågans slutliga afgörande. Ingen lär kunna förneka, hvad Konstitutions-Utskottet också ganska tydligt påpekat, att Herr Wallenbergs motion är något hastigt ihopkommen och väl icke kunnat af Utskottet tillstyrkas; men detta förutsätter derföre ingalunda, att motionen i sjelfva verket hvilat på en oriktig grund. Jag har förut uttalat den mening, att 107 § Regeringsformen, åtminstone i sitt närvarande skick, vore olämplig och jag har derför gifvit ett och annat skäl, men likväl dervid icke uttömt frågan, och jag anhåller nu att få uttala det som väsendtligast ligger till grund för mina åsichter i detta hänseende. Jag anser nemligen, att denna paragraf står i strid med den grundtanke, som genomgår hela vår grundlag, eller att Riksdagen allena är den beskattande myndigheten, men Konungen allena den styrande myndigheten; och till detta styrande måste i väsendtlig grad höra, att Konungen eger att sjelf utvälja sina rådgifvare och vidare att icke blott sjelf välja dem, utan och ega behålla dem, så länge de ega hans förtroende och han anser sig just med dem kunna styra till fäderneslandets bästa. Men om Riksdagen hos Konungen anhåller, att en rådgifvare skall aflägnas, upphäfves i sjelfva verket, ehuru icke till ordalydelsen, denna Konungens rätt, emedan jag vågar säga, att det är omöjligt för Konungen att vägra sitt bifall till en sådan anhållan; det är omöjligt derföre, att Riksdagen med den makt, som den för närvarande eger, utan tvifvel vid en följande riksdag skulle göra det omöjligt för en departementschef, om hvars aflägsnande den anhållit, att uträtta något godt, och det vore omöjligt för en sådan departementschef att kvarstanna på sin plats, emedan han måste känna med sig, att han icke vidare skulle kunna uträtta hvad grundlagen förutsätter att han skall göra. Här inträffar icke blott det fall, om hvilket jag vid föregående tillfällen yttrat mig, att Riksdagen icke bör till Kongl. Maj:t göra framställningar, hvilka Kongl. Maj:t endast kan på ett sätt besvara, utan också att en sådan framställning gäller ett fall, der verkligen Kongl. Maj:ts rätt på ett väsendtligt sätt trädes för nära. Detta om sjelfva den grundsats, som funnit sitt uttryck i 107 §; men dertill kommer särskildt, att paragrafen, enligt min åsigt, är både illa skrifven och innehåller föreskrifter, som i sig sjelfva äro oriktiga och otjenliga. Att paragrafen icke måtte vara väl uppfattad, tror jag man kan sluta deraf, att den under mer än 60 år, som den haft sin tillvaro, aldrig blifvit riktigt tillämpad. Paragrafen förutsätter, att Konstitutions-Utskottet på grund af en anmärkning, som inom Utskottet blifvit gjord i ett eller annat fall mot en Konungens rådgifvare, skall förklara, att Utskottet anser denne rådgifvare icke hafva med nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat, eller också att han i allmänhet icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Endast i fall en sådan förklaring är af Utskottet afgifven, eger Riksdagen derefter att pröfva, huruvida Riksdagen bör begära en sådan rådgifvares aflägsnande. Ehuru nu en sådan förklaring icke blifvit af Utskottet afgifven, har likväl vid hvarje riksmöte diskussion förevarit, huruvida en sådan framställning borde aflätas, och det oaktadt Riksdagen efter paragrafens ordalydelse icke skulle hafva någon rätt att göra dylik fram-

ställning. Det minsta man skulle kunna begära vore, att Konstitutions-Utskottet hade sökt att åt paragrafen gifva en sådan redaktion, att den verkligen kunde blifva följd, hvilket hittills aldrig har skett.

Hvad beträffar de särskilda föreskrifterna i denna paragraf, anser jag det vara oriktigt, att Konstitutions-Utskottet kollektivt gör anmärkning mot en Konungens rådgifvare och framställer den till Riksdagens pröfning; ty en sådan anmärkning innebär i sjelfva verket ett moraliskt ansvar hos den, som framställer den; men då detta moraliska ansvar fördelas på 20 personer, drabbar det i sjelfva verket ingen; man kunde säga, att hvar och en drabbas af en tjugonde-del af detta ansvar, men det käns icke. Den, som framställer en sådan anmärkning, bör också stå derför och sjelf bära det moraliska ansvaret, men icke smyga fram en anmärkning, för hvilken ingen sedermera vill allvarligt uppträda; och detta kollektiva ansvar blir så mycket mera betänkligt, då Konstitutions-Utskottet tillika utgör en del af den myndighet, hvilken skall döma öfver anmärkningens beskaffenhet, så att den kollektive åklagaren tillika kommer att sitta som domare.

Om man vill bibehålla 107 paragrafen Regeringsformen, anser jag således, att det borde stadgas, att en anmärkning icke finge af Konstitutions-Utskottet upptagas, med mindre den blifvit af någon ledamot i en af Riksdagens Kamrar framställd. Finnes skäl till anmärkning vid läsning af statsrådsprotokollen, hvilka Konstitutions-Utskottet med afseende å 106 § Regeringsformen måste få sig tillställda, men anmärkningen icke är af den beskaffenhet, att någon ledamot af Konstitutions-Utskottet vill inom Kamrarne framträda och framställa densamma, tror jag, att denna anmärkning gerna kan läggas å sido. För öfligt har man väl någon gång sett exempel på, att den, som icke varit ledamot af Konstitutions-Utskottet, af allmänt kända förhållanden tagit sig anledning att framställa anmärkning, och då blir det Konstitutions-Utskottet som kommer att yttra sig öfver, huruvida anmärkningen förtjenar afseende eller icke. Detta är den första förändringen som jag har ansett nödig i denna paragraf.

Den andra förändringen, som jag också anser nödvändig, är, att ett undantag här göres från den allmänna föreskriften, att ärendena skola, så vidt möjligt är, samtidigt företagas i båda Kamrarne. Skall Konstitutions-Utskottets rätt att, på grund af 107 § Regeringsformen, göra anmärkning kvarstå, då bör den rådgifvare, mot hvilken anmärkningen är riktad, hafva tillfälle att personligen uppträda, då anmärkningen kommer under öfverläggning i Kamrarne, och försvara sina åtgärder. Om nu grundlagens föreskrifter följas och ärendet samtidigt förekommer i båda Kamrarne, är detta omöjligt och derföre tror jag, att i vederbörande paragraf i Riksdags-ordningen ett sådant undantag bör göras för Konstitutions-Utskottets betänkanden, att då en Konungens rådgifvare är angripen, honom äfven beredes möjlighet att personligen försvara sig.

Med dessa två väsendtliga förändringar tror jag visserligen, att 107 § Regeringsformen kunde utan synnerlig skada kvarstå, just derföre att jag är öfvertygad, att den så sällan kommer att tillämpas; men på det hufvudsakliga skäl, som jag först anförde, tror jag att

Konstitutions-Utskottet kunnat taga sig anledning af Herr Wallenbergs motion att föreslå Riksdagen de förändringar i så väl Rege-
ringsformen som Riksdags-ordningen, som ett af godkännande af de
principer, hvarå motionen hvilat, skulle blifva en följd.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Be-
villnings-Utskottets den 23 dennes bordlagda Betänkande N:o 8, an-
gående kurhusafgiftens upphörande och densammas ersättande med
en personlig sjukvårdsafgift.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskot-
tets den 22 och 23 dennes bordlagda Betänkande N:o 69, i anledning af
väckt fråga om allmänna bevillningens och öfriga till Riksgälds-
kontoret nu ingående uppbördsmedels leverering till Statskontoret
samt om öfverflyttande till sistnämnda embetsverk af den Riksgälds-
kontoret ännu tillhörande befattning med en del af till extra stats-
regleringen hörande utgifter m. m.

1:sta punkten.

Herr Rydqvist: I hufvudsaken gillar jag, för min del, hvad
Stats-Utskottet i denna punkt föreslagit, men då af hela detta betän-
kande synes, att meningen är att småningom inskränka Riksgälds-
kontorets verksamhet till hvad dermed primitivt var afsedt, nemli-
gen uteslutande förvaltningsbestyret med rikets gäld, så kan jag
ingalunda godkänna några i motiveringen för denna punkt uttalade
åsigter, hvilkas förverkligande skulle lägga bestämda hinder mot upp-
nåendet af detta mål. För mig har det i långliga tider utgjort ett
önskningsmål, att rikets hela drätsel i egentlig mening måtte ställas
under en enda myndighet, eller Statskontorets förvaltning, så att,
sedan i budgeten anvisats nödiga medel till Riksgälds-kontoret för
liqvid af belöpande ränta och kapitalafbetalningar på statsskulden, i
riksbokslutet för året kunde blifva synlig statsverkets hela ställ-
ning till inkomster och utgifter, fordringar och skulder af alla slag.
Endast genom en sådan anordning kan man få en klar och fullstän-
dig kännedom om statsverkets verkliga tillstånd, då deremot ordet
statsverket nu för tiden äfven i officiella handlingar dels tages i den
inskränkta bemärkelsen, att blott afse kronans ställning i hänseende
till de inkomster och utgifter, hvilka gå genom Statskontoret, dels i
den fullständiga bemärkelsen att äfven innefatta riksgäldsverkets
ställning och förhållanden. Har man nu verkligen för åsigt att för-
enkla förvaltningen af drätselverket, införa i densamma hittills sak-
nad enhet och sammanhang, lätta öfversigten af statsverkets ställning,
och för vinnandet af detta mål förvandla Riksgälds-kontoret till en
så kallad skuldkommission; så stämmer dermed icke öfverens att
yttra sig på sätt som följer:

“Det är deremot alldeles tillräckligt om dels i allmänhet föreskrifves, att Statskontoret, hädanefter såsom hittills, skall hafva skyldighet att till Riksgälds-kontoret leverera de öfverskott och besparingar, som efter upprättadt bokslut visa sig hafva uppkommit, äfvensom i öfrigt, då Statskontorets kassaställning det tillåter, till Riksgälds-kontoret för tillfälligt användande, mot återbetalningsskyldighet, öfverlemna de medel, som icke för bestridande af Statskontorets egna utgifter anses behöfliga, allt under förutsättning att Riksgälds-kontorets styrelse fortfarande får bibehålla rättigheten att, i händelse af behof, genom upplåning anskaffa nödiga medel för utgifternas bestridande“.

I denna strof har Utskottet först och främst tydligen och klart påpekat att det, enligt min åsigt, oefferrättliga förhållande, som hittills egt rum. äfven hädanefter skall fortfara, eller att när Statskontoret efter förrättadt bokslut, som blir färdigt cirka två år efter det år det afser, har en eller annan million i öfverskott, densamma skall levereras till Riksgälds-kontoret, under det Statskontoret är berättigadt att, ifall brist af medel för betäckande af löpande årets utgifter förefinnes, af Riksgälds-kontoret requirera penningar för fyllande af denna brist. Dessa omgångar äro för närvarande af ringa betydelse, då statsverket i detta ords vidsträckta bemärkelse befinner sig i en särdeles god ställning; men det är icke länge sedan, då förhållandet var motsatt, och då man fick bevittna, att Statskontoret levererade medel den ena dagen till Riksgälds-kontoret och den andra dagen derifrån requirerade sådana. Detta är att blanda bort korten och gifva den i våra finansiella mysterier oinvigde ett alldeles falskt begrepp om statsverkets verkliga ställning då dessa ut- och återbetalningar ega rum; och hvad derefter beträffar att Statskontoret skulle åläggas att öfverlemna de medel, som icke för bestridande af Statskontorets egna utgifter ansågos behöfliga, till Riksgälds-kontoret för tillfällig utlåning, som måste blifva på några månader, så kan jag för min del icke godkänna detta förslag, emedan man derigenom kommer in på den gamla trallien, att Riksgälds-kontoret skall jemväl vara en utlåningsanstalt, som detta verk åter, efter mitt förmenande, bör upphöra att vara. Då Statskontoret i alla fall icke allenast har, utan äfven efter detta betänkande får ytterligare fonder och medel till sin disposition, ser jag icke, hvarföre man icke kan föreskrifva, att Statskontoret, i händelse intraderna blifva betydligt större, än man beräknat, är berättigadt och förpligtadt att dessa medel på kort tid utlåna. Innan den första punkten blir af Kammaren afgjord, har jag velat uttala, att jag ogillar hvad Utskottet här i motiveringen yttrat; hvaremot jag icke har något yrkande att göra.

Grefve Hamilton, Henning: Då den siste talaren slutade med att icke yrka någon förändring i Utskottets förslag, kunde möjligen utan skada hans framställning lemnas utan svar. Jag anser dock af vigt att, då en så genomgripande förändring vidtages, som den Utskottet här föreslagit, man också gör sig reda för att den samma är i hela sin vidd riktig och att de motiv, som blifvit anförda derför, äro håll-

bara, och jag för min del tror just, att de klandrade motiven utgöra ett bevis härför.

Det är egentligen två anmärkningar, som blifvit framställda; den ena att Statskontoret icke borde vara skyldigt att efter förrättadt bokslut till Riksgälds-kontoret öfverlemnade det öfverskott, som bokslutet visar, emedan det kunde hända, att Statskontoret vid det tillfälle, då en sådan leverering skedde, sjelf befunno sig vid mindre god kassa. Denna anmärkning tror jag likväl icke grundar sig på någon erfarenhet. Hvad de sista åren beträffar, kan någon sådan erfarenhet icke åberopas, emedan Statskontoret då haft särdeles god tillgång på penningar; men äfven under åren 1867, 1868 och 1869, då detta icke var förhållandet, kan jag, såsom dåvarande fullmäktig i Riksgälds-kontoret, intyga, att de transaktioner af dylik art, som då egde rum, icke föranledde några svårigheter. Det bekymmer, som af talaren blifvit uttaladt, tror jag därför icke förtjena afseende och någon svårighet för Statskontoret att uppfylla sina förbindelser i detta fall har aldrig mött; men jag tror, att det leder till ordning och reda att, då ett bokslut är färdigt och det visat sig att öfverskott uppstått, af räkenskaperna äfven synes, att detta blifvit till Riksgälds-kontoret aflemnadt och att således Statskontorets räkenskaper för det förgångna året äro klara.

Den andra anmärkningen gälde, att det icke skulle vara riktigt att Statskontoret till Riksgälds-kontoret öfverlemnade sina tillfälliga öfverskott för att Riksgälds-kontoret skulle göra dem räntebärande. Om detta icke skedde, skulle man nödgas välja ett af två, antingen att medlemmen finge ligga räntelösa å Statskontorets räkning i Riksbanken eller också att Statskontoret skulle verkställa den lånerörelse, som nu bedrifves af Riksgälds-kontoret. Att det förra vore otjenligt lär ingen bestrida; och synnerligen de två sista åren hafva visat, att icke så få hundra tusen riksdaler blifvit statsverket besparade derigenom, att Riksgälds-kontoret haft öfverskottsmedel att utlåna.

Hvad det andra alternativet beträffar, tror jag, att alla lånetransaktioner böra vara en för Statskontoret alldeles främmande sak. Statskontoret har sina föreskrifter angående dit hänvisade medels användande, men man kan icke af dess tjenstemän begära, att de med något ansvar skulle handhafva en utlåningsrörelse eller ega den kännedom om penningemarknaden i allmänhet m. m. som man deremot kan förutsätta i Riksgälds-kontoret, der man, om icke genom annat, åtminstone genom långvarig häfd och vana lärt sig att bedrifva en sådan lånerörelse, icke blott till statsverkets, utan äfven till det allmännas fördel. Just därför att en sådan lånerörelse under loppet af många år blifvit der bedrifven, vet man hvart man skall vända sig både då man vill låna ut och då man sjelf behöfver penningar.

Jag tillstyrker bifall till denna punkt och tror, att den blifvit af Utskottet rätt motiverad.

Herr Rydqvist: Det kan möjligen bero på tycke och smak, om det må anses vara lämpligt, att en myndighet, som har penningar i sin hand, *behöfliga* för bestridandet af sina utgifter, *bör lemna dem från sig* och strax derefter, till följd deraf att tillgångar saknas för

dessa utgifter, åter nödgas begära dem tillbaka; eller om det ej till äfventyrs vore lämpligare, att denna myndighet från början behöll *hvad som af tillgängliga medel erfordrades* för att bestrida sina utgifter. Jag anser mig dock ej vidare böra upptaga tiden med en undersökning af denna fråga; men beträffande den ädle grefvens andra anmärkning ber jag få fästa hans uppmärksamhet på, att Statskontoret i denna stund har fonder under sin förvaltning af beskaffenhet, att detsamma måste drifva utlåningsrörelse på samma sätt som Riksgälds-kontoret. Jag känner alldeles bestämt, att Statskontoret lemnar lån på ej obetydliga belopp, mot hypotek af obligationer på kort tids uppsägning. Detta sker nu och har skett sedan länge, och jag inser ej hvarföre samma slags utlåningsrörelse, om så påkallades, i något större skala skulle kunna af Statskontoret bedrivas, hvarigenom Riksgälds-kontoret, så småningom skulle kunna komma att verka utslutande för sitt ursprungliga ändamål, eller blifva endast en kommission för liqviderande af rikets gäld.

Friherre af Ugglas: Så länge staten eger två penningeförvaltande verk synes det mig vara med god ordning öfverensstämmande att låta hvarterda verket förrätta de göromål, som äro för detsamma mest passande, och hvad Statskontoret angår synes mig vara klart, att detsamma bör hafva till åliggande att uppbära statens samtliga *inkomster* och bestrida de utgifter, som genom dessa inkomster skola betäckas, hvaremot Riksgälds-kontoret torde ej blott genom hela sin organisation utan äfven, på sätt en föregående talare uttryckte sig, genom häfd vara lämpligare att sysselsätta sig med all statens *upp- och utlåningsrörelse*. Att Statskontoret för närvarande drifver en utlåningsrörelse är mig nogsamt bekant, men Stats-Utskottet har i en efterföljande punkt i detta betänkande föreslagit, att dessa fonder böra till Riksgälds-kontoret öfverflyttas, på det att all utlåningsrörelse der må kunna bedrivas. Mig synes att ett antagande af detta förslag skulle leda till mycken reda och enkelhet, och att det är vida bättre att ett och samma verk bedrifver denna utlåningsrörelse, än att ett sådant åliggande fördelas på två. Jag anser sålunda ej allenast, att Stats-Utskottet, genom det slut hvori det stannat, föreslagit Riksdagen vidtagandet af en lämplig åtgärd, utan att Utskottet äfven ganska väl motiverat detta förslag, å hvilket jag nu anhåller om bifall.

Friherre Stjernblad: Mot Stats-Utskottets förslag uti den nu föredragna punkten har jag ej hört någon anmärkning eller något yrkande på förändringar framställas, och jag antager också att Kammaren kommer att bifalla Utskottets hemställan, hvilket jag anser vara högeligen önskvärdt. Här hafva emellertid af den talare, som först hade ordet, blifvit gjorda tvänne anmärkningar beträffande motiveringen af detta förslag, af hvilka dock samme talare låtit den ena förfalla eller den som afsåge att det, enligt talarens förmenande, vore olämpligt att Statskontoret skulle till Riksgälds-kontoret inleverera sina öfverskott, och jag tror, att han deri handlat rätt, ty det torde väl vara klart, att Riksgälds-kontorets funktion i detta fall i förhållande till Statskontoret är

att vara såsom ett kreditiv för det sednare, så att i samma stund öfverskott, som ej äro för tillfället behöfliga, i Statskontoret uppkomma, dessa öfverlemnas till Riksgälds-kontoret, som sedermera i sin ordning gör dessa medel räntebärande, hvaremot Statskontoret har att af Riksgälds-kontoret erhålla nödiga medel, ifall brist skulle uppstå i och för de löpande utgifternas bestridande. Men på samma gång talaren lät sin anmärkning beträffande olämpligheten af öfverskotts-medlens öfverlemnande till Riksgälds-kontoret falla, fortfor han i att fasthålla vid sin åsigt, att Statskontoret sjelft borde göra sina medel fruktbarande. Jag tycker att han genom ett sådant sätt att resonnera handlat föga konsekvent, och att om han låter den ena anmärkningen falla, han äfven borde låtit den andra falla. I detta hänseende torde man för öfrigt lätteligen kunna inse det olämpliga i att Statskontoret utlånar de medel, som äro åt dess förvaltning anförtrödda, emedan dessa medel, hvilka hufvudsakligen äro afsedda för bestridande af vissa noggrannt angifna utgiftsposter, aldrig böra utsättas för någon risk att förloras. En annan omständighet, fastän af underordnad beskaffenhet, som talar för all utlåningsrörelsens öfverlemnande till Riksgälds-kontoret, är, att ledamöterna i Statskontorets styrelse äro försedde med Kongl. fullmakt, då åter fullmäktige i Riksgälds-kontoret ärligen af Riksdagen väljas och i afseende å vidtagna åtgärder äro vida mera ställda i beroende af Riksdagen. Jag tror på dessa skäl, att det är vida lämpligare att utlåningen bedrifves af Riksgälds-kontoret, och yrkar på dessa skäl bifall till den föredragna punkten.

Herr Statsrådet Wærn: De inkast, som blifvit gjorda mot Stats-Utskottets förslag, anser jag till fullo hafva blifvit af de föregående talare, som försvarat betänkandet, vederlagda, och jag har endast begärt ordet, för att gifva tillkänna, att jag är fullt tillfredsställd med Utskottets hemställan i denna punkt, likasom jag i allmänhet anser, att Utskottet fullkomligt riktigt angifvit den arbetsfördelning, som bör ega rum mellan de båda verken. Det är klart, att då Statskontoret lika med andra embetsverk har skyldighet att låta insätta sin innestående behållning i Riksbanken, men Riksgälds-kontoret deremot har förbindelse att sjelf förränta den, skall det vara i enlighet med denna arbetsfördelning och derföre sannolikt förmånligt för statsverket, att de ifrågavarande till förräntning afsedda öfverskotten till Riksgälds-kontoret öfverlemnas och der göras fruktbarande. Att åter lemna Statskontoret i uppdrag att sjelft förränta alla sina behållningar och de högst betydliga fonder, hvilka nu komma att till detta verk öfverlemnas, tror jag skulle vara att lemna det ett uppdrag, som differerade mot dess öfriga göromål och det åliggande det är afsedt att uppfylla, och anser på denna grund sådant ej vara lämpligt.

Jag hemställer om bifall till den föredragna punkten.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

2:dra punkten.

Herr Rydqvist: Då jag redan tillkännagifvit min åsigt, att

Riksgälds-kontoret bör så småningom reduceras till hvad detsamma vid dess inrättande var afsedt att vara, är deraf en gifven följd, att jag, för min del, ej vill godkänna detta Stats-Utskottets förslag, för hvilket, enligt min tanke, egentligen ej mer än två skäl blifvit anförda. Det ena, att om alla de under litt. a—i upptagna lån på en gång med nästa års början öfverflyttades till Statskontoret, skulle detta embetsverks bestyr blifva så förökade, att särskilda utgifter för göromålens bestridande blefve erforderliga; och det andra, att Riksgälds-kontorets tjänstemän, som ej äro öfverhopade med göromål, mycket väl fortfarande kunna handlägga dessa låneärenden, utan att någon utgift derigenom förorsakades det allmänna. I anledning af dessa af Utskottet anförda skäl ber jag emellertid att få erinra, att Statskontoret i sitt yttrande den 31 December 1869 förklarar, att öfverflyttandet af alla dessa lån på detsamma lämpligen skulle kunna ega rum, utan att någon förhöjning i verkets aflöningsstat skulle behöfvas.

Hvad sjelfva saken i öfrigt angår, tillåter jag mig upprepa hvad jag för en stund sedan yttrade, eller att den af Utskottet föreslagna fördelning af låneärenden mellan de båda verken kommer att såsom hittills fortfarande förändra ej ringa svårighet för den, som vill öfverskåda statsverkets ställning, detta ord taget i dess vidsträcktaste mening, enär man, för att få reda på denna ställning, fortfarande måste ingå i granskning af så väl statsverkets i inskränkt mening som Riksgälds-kontorets ställning, hvilken granskning ofta förorsakar ganska stort besvär, afven för den, som är med sådant förtrogen. Då Stats-Utskottet här föreslagit, att de lån, som upptagas under två af de i betänkandet angifna litt., skola öfverlemnas till Statskontoret, nemligen lån för inlösen af de med åtskilliga landshöfdingebeställningar förenade ackord och lån till vattenattappningar för odlingsföretag, har jag svårt att finna någon anledning hvarföre just dessa, och endast dessa lån skulle till Statskontoret öfverlemnas, då jag ej rätt kan inse skilnaden i finansielt hänseende mellan dessa två och de öfriga lånekategorierna. De äro ju lån som lån, och bokföras och behandlas den ena kategorien likasom den andra. Jag anser af dessa skäl Friherre von Schulzenheims förslag vara det rättaste, och som detsamma blifvit adopterad i den reservation, som af Herr J. Rundbäck mot Utskottets betänkande afgifvits, får jag anhålla om afslag å denna punkt och bifall till berörda reservation.

Friherre Stjernblad: Om jag ej missuppfattat den siste talaren, började han sitt anförande med att tillkännagifva, att han kände en viss farhåga vid att öfverflytta de lån, som förslaget omnämner, på Statskontoret, emedan detta skulle förorsaka detta Kontors tjänstemän en betydlig tillökning i deras göromål, men slutade med att yrka, det alla de under särskilda litt. i motiveringen till denna punkt upptagna lån måtte öfverflyttas till Statskontoret, och förklarade han sig dessutom ej rätt kunna fatta orsaken hvarföre endast en del af dessa lån skulle dit öfverflyttas. Jag tillåter mig i anledning häraf upplysa, att orsaken hvarföre endast en del af de ifrågavarande lånen

lånen föreslagits att till Statskontoret öfverflyttas, varit den, att den successiva återbetalningen af dessa lån ingår till statsverket, på samma sätt som åtskilliga andra statsinkomster, nemligen i förening med kronouppbörden. Lånen för vattenaftappningar för beredande af odlingsbar mark hafva nemligen, då de af kommunerna erhållits, blifvit fördelade på hemmanen och äro derefter ett onus för dessa hemman under vissa år och uppbäras derföre också i samband med skatterna, och det har derföre syntts vara konsekvent, att dessa lån skulle såsom andra krono-utskylder af ränterierna lemnas till Statskontoret. De äro en fix skatt på hvarje hemman. Deremot har man ej ansett sig för närvarande och då några förändringar i afseende å tjänstemännens antal i Statskontoret ej föreslagits, böra öfverflytta på sistnämnda kontor alla de andra lånen, uppgående till ett belopp af circa 18 millioner, som äro utlånade till öfver 100 personer eller korporationer, något som väsendtligen skulle öka Statskontorets göromål. För närvarande tror jag, att man gör klokast i att stanna vid Utskottets förslag och detsamma synes mig vara både konsekvent och ej föranleda särdeles mycket besvär.

Friherre af Ugglas: Utan att vilja bestrida riktigheten af den förste talarens yttrade mening, att man småningom borde sträfva derhän, att få alla dessa lån öfverflyttade till Statskontoret, tror jag, att Stats-Utskottet handlat klokt och välbetänkt, då det ej genast vid början af den nya organisationen tagit steget fullt ut. Stats-Utskottet har här velat, på sätt siste talaren anmärkte, stanna vid de lån, hvilkas uppbärande icke skulle för Statskontoret förorsaka något synnerligt ökad besvär. Liquidn af dessa lån från vederbörande kommuners sida sker nemligen i sammanhang med kronouppbörden och skulle således tillsammans med den från landtränterierna ingå till Statskontoret, då deremot de andra lånen inbetalas direkte till Riksgälds-kontoret. Dessutom ber jag att få fästa uppmärksamheten på att, då de lån, som nu äro i fråga att öfverlemnas till Statskontoret, år 1871 uppgingo till 1,900,000 R:dr, utgjorde de återstående lånen, som talaren ansett äfvenledes böra till Statskontoret öfverlemnas, i det närmaste 4 millioner och jemte jernvägslånen 18 millioner. Att på en gång öfverflytta allt detta tror jag skulle förorsaka en så stor tillökning i Statskontorets göromål, att det ingalunda skulle vara välbetänkt. Öfverlemnandet dit af de ifrågasatta lånen möter deremot intet hinder, och jag tror således, att det är alla skäl att nu stanna vid det förslag, som blifvit af Stats-Utskottet framställt. Hvad särskildt jernvägslånen angå, som under år 1871 uppgingo till 14,168,000 R:dr, äro de utlemnade af medel, som Riksgälds-kontoret upplånat och det torde väl vara lämpligast, att den som ansvarar för återbetalandet af Statens berörda gäld äfven får behålla de fordringar, som utgöra säkerhet för densamma. Jag tillstyrker bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Rydqvist: Jag ber att få fästa den ärade talarens å Skånebanken uppmärksamhet derå, att han alldeles missuppfattat

hvad jag nyss yttrade, då han nemligen antog att jag skulle uttalat den åsigt, att Statskontorets tjenstemannapersonal skulle behöfva ytterligare förstärkas, om Statskontoret skulle få dessa bestyr, som hittills tillkommit Riksgälds-kontoret. Så föllo icke mina ord, utan jag sade blott att det kunde vara en omständighet att taga i betraktande, men tillika sade jag, att Statskontoret i sitt utlåtande af 1869 ansett att det ej skulle föranleda en sådan utgift. Jag har ej sett Statskontorets ifrågavarande utlåtande, utan har jag inhämtat det af Stats-Utskottets förevarande betänkande, der jag förmodar att referaten äro riktiga. I öfrigt innehåller detta Statskontorets utlåtande:

att denna sednare åsigt ock efter det nya representationssättets införande syntes hafva börjat göra sig gällande hos Riksdagen, hvilken år 1868, såsom ett första steg till en organisation, hvarigenom statens hela penningförvaltning komme att till ett enda embetsverk förläggas, beslöt, att befattningen med åtskilliga af de extra statsanslag, som hittills anvisats till utgående från Riksgälds-kontoret, skulle öfvertagas af Statskontoret.

Den nuvarande representationen har sålunda redan uttryckt den åsigt, att statens hela penningeförvaltning bör koncentreras hos ett enda verk, och detta verk skulle vara ej Riksgälds-kontoret, utan Statskontoret. Vidare heter det i Statskontorets utlåtande:

att, enligt Statskontorets åsigt, Riksgälds-kontorets verksamhet borde inskränkas till dess egentliga bestämelse att ombesörja liqviden af statens gäld med bibehållande derjemte af åliggandet att förvalta representationens ekonomiska angelägenheter under och mellan riksdagarne.

Detta är i fullkomlig öfverensstämmelse med hvad Riksdagen uttalat såsom sin åsigt. Blir deremot nu Utskottets betänkande i den förevarande punkten gällande, skall man bra litet hafva följt med riksdagsgången och riksdagsmaskineriet för att ej hafva anledning att befara, att Riksgälds-kontoret, så som det nu är organiseradt, med sina sju fullmäktige och sin stora tjenstepersonal blir förevigadt; man får då alltid reda på en eller annan omständighet, som är af den beskaffenhet, att man anser lämpligt att Riksgälds-kontoret får behålla det en gång lemnade uppdraget. Sådant har riksdagshistorien visat förr mer än en gång, och målet, som man önskade uppnå, nemligen att förvandla Riksgälds-kontoret till hvad det uteslutande bör vara eller en skuldkommission, kommer man aldrig att vinna.

Hvad särskildt angår den stora skilnaden mellan de olika länens förhållande till Riksgälds-kontoret, som föranledt Stats-Utskottet att endast tillstyrka, att tvenne af länebestyren öfverlemnades till Statskontoret, men de andra bibehöllos vid Riksgälds-kontoret, vill jag blott nämna att i den reservation, jag förut åberopat och som jag anhåller måtte blifva föremål för proposition, äro länen till enskilda jernvägsanläggningar undantagna. Men i öfrigt, om Kammarrens Herrar ledamöter behagade gå till principen i denna fråga, hemställer jag hvad det är för ett principiellt behof att statsverkets fordringar, på grund af att medel lånats till enskilda jernvägsanläggningar, hvilka medel åter af Staten upplånats och ökat dess skuldsättning,

förvaltas af Riksgälds-kontoret i sammanhang med den stora skulden för Statens jernvägar, som går lös på 100 millioner. Utgår man från den synpunkten att Riksgälds-kontoret, på grund af ett Riksdagens beslut, satt staten i så och så stor skuld för jernvägsbyggnader, då borde äfven nettobehållningen af Statens jernvägstrafik, uppgående till omkring 3 procent, också ingå till Riksgälds-kontoret; ty pengar som pengar; det har man dock ej satt i fråga, och, efter min tanke, är det mycket rätt att trafikmedlen upptagas såsom ordinarie inkomst. Ännu en gång upprepar jag att jag anser det vara af vigt att man ej frångår den åsigt, som redan 1868 uttalades, utan att man när man mycket väl kan göra det, tager steget fullt ut och öfverlemnar alla dessa statsverkets fordringar, utan annat undantag än som här upptagits i reservationen, till Statskontoret.

I anledning af hvad jag nu yttrat, anhåller jag, det Kammaren måtte, med afslag å Utskottets hemställan i denna punkt, besluta:

att Riksgälds-kontorets fordringar i följd af meddelade lån, med undantag af lånen till enskilda jernvägsanläggningar, skola till det belopp, dessa fordringar vid innevarande års slut uppgå, på Kongl. Statskontoret öfverlätas, för att bland dess tillgångar upptagas, i följd hvaraf de till dessa lån hörande, i Riksgälds-kontoret förvarade fordrings- och säkerhetshandlingar böra i början af nästa år till Statskontoret öfverlemnas, hvarefter Statskontoret skall öfvertaga den Riksgälds-kontoret förut åliggande befattningen med dessa läns bevakande och redovisande;

att alla de anslag och lån, med undantag af anslag och lån till enskilda jernvägsbyggnader, som under innevarande och kommande riksdagar anvisas, skola utbetalas från Kongl. Statskontoret, med förbindelse för detta verk att vaka deröfver, att de för statsbidragens tillgodonjutande föreskrifna vilkor varda behörigen iakttagna.

Herr vice Talmannen: Då den föregående talarens dubier och invändningar till största delen redan blifvit besvarade, vill jag nu inskränka mig endast till en enda punkt, som han omnämnde i sitt sista anförande, nämligen att Stats-Utskottet 1868 och äfven Riksdagen uttryckt den åsigt, att Statens hela penningeförvaltning borde förläggas till ett enda verk. Det synes talaren som om Stats-Utskottet i det nu framlagda förslaget frångått denna grundsats, och han befarade, att Riksgälds-kontoret med sina 9 fullmäktige och sin stora tjenstepersonal skulle, som orden föllo sig, blifva förevigade, och att man ej skulle vinna det mål man önskade. Det förhåller sig fullkomligt som talaren sagt att 1868 års Riksdag gällde grundsatsen, men likväl föreslog denna Riksdag ej mera än det första stegets tagande, nämligen extra statsregleringens öfverflyttande från Riksgälds-kontoret till Statskontoret. Riksdagen insåg att en så stor förändring endast gradvis borde genomföras. Nu vill man taga det andra steget mot det mål man önskar nå, men man anser nu ej heller att det bör tagas alltför stort. Skälen derföre äro så tydligt framställda i Utskottets betänkande, att jag ej vill besvara Kammaren med att upprepa dem. Hvad beträffar talarens fruktan, att Riksgälds-kontoret blir förevigadt, eller ej kommer att undergå någon förenkling, tror jag, att,

om den ärade talaren behagat genomläsa betänkandet till slut och sålunda äfven 6 punkten, skulle hans farhågor betydligt minskats; denna punkt lyder nemligen:

a) att uppdraga åt fullmäktige i Riksgälds-kontoret att låta utarbета och derefter granska samt, sådant detsamma varder af fullmäktige gilladt, underställa nästkommande Riksdags pröfning och fastställelse förslag till reglering af förvaltningsbestyren och tjänstegörö-målen inom Riksgälds-kontoret jemte aflöningsstat för dervarande tjänstemannapersonal; och

b) att, intilldess Riksdagens beslut i anledning af berörda förslag varder meddeladt, de tjänster vid Riksgälds-kontoret, som dess-förinnan blifva lediga, endast må genom konstitutorial tills vidare återbesättas samt att, derest ledigblifven tjänst af fullmäktige anses kunna indragas, de med tjänsten förenade löneförmåner skola för Riksgälds-kontoret besparas. Således kan redan nu den förenkling, man vill vinna, taga sin början, och farhågorna äro sålunda utan grund. Jag vill emellertid ej förlänga diskussionen, utan anhåller endast om proposition på bifall.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels af Herr *Rydqvist*, att den skulle antagas med följande förändrade lydelse:

“att Riksgälds-kontorets fordringar i följd af meddelade lån, med undantag af lånen till enskilda jernvägsanläggningar, skola till det belopp, dessa fordringar vid innevarande års slut uppgå, på Kongl. Statskontoret öfverlätas, för att bland dess tillgångar upptagas, i följd hvaraf de till dessa lån hörande, i Riksgälds-kontoret förvarade fordrings- och säkerhetshandlingar böra i början af nästa år till Statskontoret öfverlemnas, hvarefter Statskontoret skall öfvertaga den Riksgälds-kontoret förut åliggande befattningen med dessa låns bevakande och redovisande;

att alla de anslag och lån, med undantag af anslag och lån till enskilda jernvägsbyggnader, som under innevarande och kommande riksdagar anvisas, skola utbetalas från Kongl. Statskontoret, med förbindelse för detta verk att vaka deröfver, att de för statsbidragens tillgodonjutande föreskrifna vilkor varda behörigen iakttagna.

Proposition på bifall till punkten framställdes härefter och besvarades med Ja.

3:de punkten.

Bifölls.

4:de punkten.

Friherre af Ugglas: I denna punkt har Stats-Utskottet hemställt att ett belopp, motsvarande de i Riksgäldskontoret inestående äldre extra anslag måtte till Statskontoret utbetalas, och mot detta

förslag har jag för min del ej någon anmärkning att göra utan vill i allo biträda detsamma, men jag begagnar detta tillfälle då vi hafva Herr Chefen för Finans-departementet närvarande att hos honom framställa en anhållan. Dessa anslag äro sammanfattade i Riksgäldskontorets reglemente på sidan 71 och förskrifver sig till en del från lång tid tillbaka; sålunda finnes inestående ett anslag på 7,500 R:dr ända från 1856—58 årens riksdag, ett anslag från 1859—60 årens riksdag o. s. v. Jag skulle derföre vördsamt hemställa att Herr Chefen för Finans-departementet behagade i afseende å dessa anslag låta vidtaga en fullständig utredning, så att det måtte blifva känt, hvilka af dessa anslag fortfarande kunde komma att utgå och att Riksgäldskontoret efter en sådan utredning ej måtte till Statskontoret utbetala mera än hvad för de med anslagen afsedda ändamålen kunde erfordras. Det händer eljest lätt att, sedan vi i början af 1874 utbetalt dessa anslag från Riksgäldskontoret till deras fulla belopp, återkommer tid efter annan ett eller annat mindre belopp såsom obehöfligt. Att nu göra en fullständig utredning och sofring tror jag skulle vara särdeles ändamålsenlig. Likaledes vågar jag hemställa, om det ej vore lämpligt att redan under innevarande år af dessa anslag från Riksgäldskontoret requirera hvad som kan vara erforderligt, så att vid liqviden nästa år möjligen en större del skulle kunna redan vara af Riksgäldskontorets räkenskaper afförda. Jag har blott velat begagna tillfället att göra denna anhållan.

Herr Rydqvist: I afseende å denna punkt har jag ej någon erinran att göra utan gillar jag den, men då jag ej haft tillfälle närmare granska förhållandena, ber jag att få göra en förfrågan, som kanske någon af Stats-Utskottets medlemmar kan besvara, om ej jemte de ifrågavarande extra anslagen från en förfluten tid också finnas lån, som ej här upptagits; jag har det mig ej bekant, men i sådant fall borde lydelsen väl blifva "de extra anslagen och lån".

Herr Statsrådet Wærn: Då Riksgäldskontoret vid slutet af hvarje år lemnar uppgift på sin ställning för att intagas i Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof, bifoga fullmäktige en förteckning å sådana anslag, som äro att anse som öfveråriga, och hemställa huruvida Kongl. Maj:t anser dem fortfarande böra utgå. Kongl. Maj:t inforrar från de embetsverk eller myndigheter, som hafva med anslagen att bestyra, upplysning om de fortfarande behöfvas, och svaren gifva nästan alltid vid handen att så är förhållandet. Förhållandet är nemligen att, när anslag blifvit beviljad för något större arbetes utförande, blir det äfven sedan hufvudsamman af anslaget utgått alltid en lång tid, som någonting återstår att göra, hvartill tidpunkten ej förut varit inne; i sådant fall måste anslaget stå qvar till arbetet blifvit fullt färdigt. Allt kan ju ej ske på en gång utan under en följd af år. Så är fallet med anslaget till nationalmuseum. Så gerna jag än ville gå den siste ärade talarens önsknings till mötes och ej skall underlåta att ånyo låta verkställa en utredning, måste jag, med den kännedom, vi ega af dessa anslags natur, säga att det såväl för Kongl. Maj:t och Statskontoret som för

de förvaltande myndigheterna, oftast blir omöjligt att kunna på en viss dag säga huru mycket som behöfves och ej mera, utan måste man se till att behovet alltid kan fyllas i den mån det uppstår. Ett annat anslag kan jag nämna som exempel, det är det för jordaböckernas granskning; under den tid jag varit Chef för Finansdepartementet, har det allt emellanåt en eller två gånger om året inkommit meddelande om att uti något län arbetet avslutats och att följaktligen den eller den landskamreraren skulle hafva några hundra Riksdaler i gratifikation. Hvad som emellertid kan göras för åstadkommande af reda skall ej underlåtas.

Jag tillstyrker bifall till punkten.

Herr Rydqvist: Sedan jag numera af en Stats-Utskottets ledamot fått den uppgiften, att de anslag, som här afses, ej äro annat än extra anslag utan återbetalningsskyldighet och icke omfatta län, är jag fullkomligt belåten med punkten.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

5:te punkten.

Herr Rydqvist: Utom att det förefaller mig något besynnerligt, att en nyligen af Kongl. Maj:t vidtagen åtgärd, hvarigenom åtskilliga under Arméförvaltningen ställda fonder öfverlemnades till Statskontoret, nu skall göras om, och dessa fonder öfverlemnas till Riksgälds-kontoret, ber jag att få fästa uppmärksamheten uppå, huruvida icke en eller annan af de fonder, som nu äro ställda under Statskontorets förvaltning, till följd af gällande förordnanden derom, som Riksdagen godkänt, är af beskaffenhet, att svårligen kunna öfverflyttas från det ena till det andra verket, från Statskontoret till Riksgälds-kontoret. Jag känner det visserligen ej närmare, men jag skulle nästan tro, att sådana fonder som den Längmanska, eller som den, hvilken donerades för ett eller annat tiotal af år sedan till Stockholms bestående, den Palmqvistska, ej mot testators föreskrift kunna öfverlemnas till Riksgälds-kontoret.

Herr Statsrådet Wærn: Jag har ej uppfattat Stats-Utskottets förevarande hemställan så, som att de fonder, hvilka öfverlemnats till Statskontoret, nu skulle öfverlemnas till Riksgälds-kontoret, utan har ansett, att fonderna skulle förblifva der de äro och att här endast vore fråga om förräntande af de tillgångar Statskontoret genom dessa fonder erhållit, på det sätt att Statskontoret skulle till Riksgälds-kontoret öfverlemna kontanta penningar och i dess ställe taga räntebärande obligationer. Lika litet skulle Statskontoret härigenom afhända sig eganderätten till fonderna, som Arméförvaltningen gjorde det genom att för sina fonders tillgångers tillgångar köpa obligationer. Det är blott fråga om en förändring i sättet, för att göra penningarne räntebärande; förut har detta skett genom utlåning mot inteckningar eller reverser, nu skulle det blifva genom inköp af räntegifvande obligationer, och ett ständigt öppet tillfälle för användning af det sed-

nare sättet vore en bestämd fördel för Statskontoret. Jag lemnar oafgjordt, innan jag underkastat frågan en närmare pröfning, om det kan vara rätt lämpligt, att samtliga fonderna placeras i en enda sorts obligationer. Om Statskontoret nemligen sedermera ville förvandla obligationerna i penningar och Riksgälds-kontoret samtidigt hade en större upplåning för statens räkning, kunde en kollision lätteligen uppstå. De fördelar, som skuile kunna beredas, äro emellertid så stora, att Kongl. Maj:t och Statskontoret ej kunna annat än vara tacksamma därför. Hvad de testamentariska dispositionerna angår, inser jag ej, att därför, att fonderna äro lemnade till Statskontorets förvaltning, detta skulle hindra deras förräntning genom inköp af obligationer, men om testator gifvit detaljerade föreskrifter i afseende å förräntandet, blir det en annan sak. Detta kommer emellertid blifva föremål för närmare utredning, men då allt hvad som nu är föreslaget är blott en underdånig skrifvelse, kan jag för min del ej se annat än att Kongl. Maj:t med nöje skall emottaga densamma såsom gående i en god riktning.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

6:te punkten.

Mom. a.

Friherre af Ugglas: Vid denna punkt vågar jag anhålla om en liten obetydlig ändring, som jag anser vara med god ordning öfverensstämmande. Utskottet föreslår, att fullmäktige skola underställa *nästkommande* riksdag ett förslag till reglering af göromålen inom Riksgälds-kontoret samt till stat för tjenstemannapersonalen. Stats-Utskottet har sjelf yttrat, att sådant ej gerna kunde ske innan någon erfarenhet vunnits, men Utskottet synes anse, att sådan erfarenhet kunnat i någon mån förvärfvas redan under innevarande år. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten derå, att någon förändring i Riksgälds-kontorets verksamhetssfer kommer icke att inträda förr än den 1 Januari 1874; vidare har man först vid nästa riksdag att motse Kongl. Maj:ts svar på skrifvelsen om fondernas öfverlemnande, och detta är äfven en omständighet, som inverkar på och måste tagas i öfvervägande vid organisationsplanens uppgörande. Man kan visserligen a priori konstruera upp för sig huru Riksgäldskontoret bör vara organiseradt, men skall förslaget stödja sig på någon erfarenhet om verkningarne af de beslutade förändringarne, kan det uppenbarligen ej afgifvas redan till nästa riksdag. Jag skulle därför hos Stats-Utskottets Herrar ledamöter och hos denna Kammare hemställa, om ej orden "*nästkommande riksdags*" finge utbytas mot "*Riksdagens*". Då har man begärt något som blir möjligt att verkställa, hvilket jag vågar påstå annars icke blir förhållandet.

Herr vice Talmannen: Jag vill ej bestrida, att, om man jemför Utskottets förslag i den så kallade klämman med motiveringen, så stämma de icke så alldeles väl tillsamman, men Utskottet före-

ställde sig, att den förenkling i Riksgälds-kontorets göromål, som redan uppstår till följd af de föreslagna öfverflyttningarne, vore så stor, att någon indragning sedan derigenom kunde ske. Man tänkte därför, att det skulle vara möjligt uppgöra ett sådant förslag utan att vidare afvakta någon tids erfarenhet. Klokt och rätt är emellertid att icke gifva föreskrifter, som ej med full visshet kunna uppfyllas. Jag går så mycket heldre in på den förändrade lydelsen, som jag är öfvertygad att fullmäktige redan nästa riksdag skola inkomma med förslaget.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma endast hade yrkats, att momentet skulle bifallas med den förändring, att orden: "nästkommande Riksdags" utbyttes emot ordet: "Riksdagens"; framställdes först proposition på bifall till momentet oförändradt, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på detsammans antagande med ofvansagda förändring, som med ja besvarades.

Mom. b.

Bifölls.

7:de punkten.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets den 22 och 23 dennes bordlagda betänkande N:o 7, i anledning af väckt förslag om upphörande af den nu stadgade särskilda afgift för bränvinstillverkning i sammanhang med pressjästberedning.

Friherre Sprengtporten: Som jag hyser grundade tvifvel, att borttagandet af denna afgift utaf 25 öre per kanna bränvin, som tillverkas i sammanhang med pressjästberedning, kan vara riktigt, tror jag mig icke böra biträda detta förslag, som på bekostnad af andra tillverkares rätt. monopoliserar bränvinstillverkningen hos några få fabrikanter, under en tid af året då den icke är tillåten för alla, utan yrkar jag på det gamla stadgandets bibehållande och afslag å Bevillnings-Utskottets betänkande.

Grefve Hamilton, Hugo Bengt Archibald: Grunden för den förhöjda beskattning, som hittills varit stadgad, har varit, att man ansett, att den, som hade pressjästberedning, möjligen skulle kunna begagna sig af de högre konjunkturerna för bränvin under sommarmånaderna, då tillverkning af sådan vara eljest var förbjuden. Då det emellertid visat sig, att med denna förhöjning den svenska industrien omöjligt kan täfla med den utländska, och då det i alla fall är ganska svårt att bränna under sommaren, ansåg Utskottet rätt

att borttaga förhöjningen och sätta den svenska industrien åter i tillfälle att täfva med den utländska. På grund häraf får jag yrka bifall till betänkandet.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Bevillnings-Utskottets ifrågavarande betänkande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till betänkandet och då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 19 och 22 dennes bordlagda betänkande N:o 29, i anledning af återremiss af andra punkten i Lag-Utskottets utlåtande N:o 15, rörande ett tillägg till 52 § i gällande legostadga.

Herr Stråle: Man har uppenbarligen med det nu föreslagna stadgandet sökt afhjelpa de stora olägenheter, som uppkomma deraf, att lagstadda tjenare ty värr understundom i olaga tid lemna tjensten och, då tillfälle till arbetsförtjenst förefinnes, med lätthet vinna utkomst på annat håll, under det husbonden finner sig i saknad af de arbetskrafter han med skäl påräknat; men jag befarar, att man genom förevarande stadgande skulle komma att skapa ett vida större ondt. Vi hafva nemligen ett ganska stort antal arbetare, som icke äro lagstadda och icke ens vilja låta städja sig, utan arbeta under längre eller kortare tid mot dagspenning eller på beting. Dessa skulle nu vid anställning i arbete, förete intyg om att de, icke äro i annans tjenst. Men huru skulle de kunna göra det, om de såsom ganska ofta inträffar, för längre tid tillbaka lemnat sin hemort och endast kortare tid arbetat än på det ena, än på det andra stället eller om, såsom förhållandet är i Stockholm, arbetaren ofta har sitt arbete den ena dagen i en stadsdel och den andra i en annan? Och huru kan man tillförsäkra sig, att arbetsgifvarne vilja eller anse sig kunna absolut intyga, att arbetaren icke låtit städja sig hos annan person, och hvad säkerhet innebär ett sådant intyg att arbetaren icke tagit städja, men fördoldt det? Huru skall nu emellertid den arbetare förhålla sig, som vill arbeta, vill ärligt försörja sig och de sina, vill icke bettla och utsätta sig för straffpåföljd, men saknar nödigt intyg om hinderlöshet från laga tjenst? Och huru skall arbetsgifvaren förhålla sig, som behöfver denne arbetare? Männe icke till och med arbetshusen och fattiggårdarne, som äfven afse att mottaga fattige arbetsökande, möjligen skulle kunna under nämnde förhållande dragas till ansvar derföre, att de lemnade personer arbete, ja, kanske skulle till och med den få böta, som, då han får besök af en kringvandrande person, föresätter honom arbete, innan han gifver den nödställda ett mål mat. Jag befarar, att förslaget, om det blefve lag, skulle leda till så många lagbrott, att dess fulla tillämpning

måste öfvergifvas, och som en sådan lag icke synes mig önskelig, hemställer jag om afslag på Utskottets betänkande.

Herr Sahlin: Det föreliggande Lag-Utskottets förslag till tillägg i legostadgan anser jag gå i en riktning, som jag vågar tro att denna Kammare icke skall godkänna.

Skäl till missnöje öfver att arbetare godtyckligt bryta arbetsaftal finnas visserligen och jag tror icke att arbetsgifvaren i nu varande lag eger något dugligt eller verkligt stöd.

Antagandet af det föreslagna tillägget skulle icke rätta dessa missförhållanden. Men ett sådant antagande skulle göra än mera förtryckande en lag, som jag anser stå i strid mot de förhållanden i hvilka vi nu lefva.

Det skulle medföra för arbetsgifvaren onödig risk och svåra olägenheter och för arbetstagaren en till obillighet drifven nödvändighet att bevisa att det arbete han erbjuder åt en icke förut är lofvadt åt en annan.

Jag är öfvertygad om att den, som söker arbete, så väl som hvar och en annan vid uppgörelser man och man emellan, äfven i fråga om arbetsaftal måste få vara i sin naturliga rätt att vara trodd om godt, aldra helst så vidt han sjelf förmår förvärfva sig förtroende.

Häraf torde följa att jag icke kan anse någon lag berättigad, som på förhand lägger sådana hinder, som de föreslagna, i vägen för hans bemödanden att erhålla arbete.

På mig har det föreslagna tillägget gjort ett vidrigt intryck och jag tror att, om det än blefve antagen lag, en sådan lag, under den utveckling till sjelfständighet, som nu pågår, blott en kort tid kunde upprätthållas och att antagandet nästan endast vore att anse såsom ett af Riksdagen uttalat och obilligt ord till en hel samhällsklass.

Jag yrkar vördsamt afslag på det föreliggande betänkandet.

Herr von Gegerfelt: Enligt hvad af betänkandet inhentas, har jag jemte sex af Utskottets ledamöter — visserligen alla tillhörande de s. k. formskärande juristerne — förklarar oss anse såsom vår pligt att framlägga ett förslag i öfverensstämmelse med de inom Kamrarna såsom skäl för återremissen yttrade åsikter, men att vi ej velat biträda förslaget. Jag vill ej ingå i ett vidlyftigt resonnement, utan åberopar de kraftiga skäl, som af de talare hvilka i dag yttrat sig, äfvensom under den förra diskussionen i frågan blifvit anförda. Jag har endast några ord att härtill lägga.

Andamålet, som afses, är godt, nemligen att söka hindra eller motverka en förbrytelse, bestående deri att en lagstadd tjenare öfvergifver sin tjenst; men i detta fall, liksom i alla andra, bör förbrytelsen straffas så, att straffet träffar den brottslige och icke en oskyldig. Enligt Utskottets förslag vill man förekomma brott genom att stadga straff för en icke brottslig. Det finnes i vår lag icke ett enda fall, der en person, som inlåtit sig i aftal med någon dertill icke berättigad, ådrager sig ansvar. Icke ens den, som köper tjufgods, såvida han ej köpt under misstänkta förhållanden, är därför

ansvarsskyldig. Följden af Utskottets förslag skulle dessutom otvifvelaktigt föranleda talrika förfalskningar och utbyten af prestbetyg för att undgå olägenheter. Skälet, hvarför jag dock framför allt måste bestrida förslaget antagande, är att derigenom skulle en hel samhällsklass stämplas såsom misstänkt, ja nästan såsom fogelfri, och det för att för ett ringa antal försvåra vinnande af arbete. Riksdagen bör i förevarande fall känna sig så mycket mer uppfordrad att vid utöfvande af sin lagstiftningsrätt iakttaga den största grannlaghet, som de arbetssökande här äro uteslutande representerade af husbönder och arbetsgifvare.

Jag får tillägga, att intet annat tjensteaftal än det, som ingås enligt legostadgan skulle genom föreslagna åtgärder åtnjuta ifrågakälda skyddet, ehuru andra arbetsgifvare ega samma anspråk att icke öfvergifvas af sina antagna arbetare.

Jag instämmer i yrkandet om afslag.

Herr Nordenfelt, Leonard Magnus: Lika med de föregående talarne anser jag det föreslagna tillägget vara orättvist emot arbetssökande och äfven fullkomligt vanmäktigt. Vi hafva en förordning af den 12 Februari 1858, hvars första paragraf moment 1 säger: "Arbetare, som söker anställning vid allmänt arbetsföretag af större omfattning, skall vara försedd med prestbetyg, innehållande jemväl upplysning, huruvida arbetssökanden är af förut ingångna förbindelser i hemorten förhindrad att anställning vid allmänna arbeten erhålla". Det är bestämdt, att arbetarne vid statens jernvägsbyggnader vid antagandet skola uppvisa prestbetyg och de få såsom qvitto ett kort. Detta har alltid noga iakttagits af arbetsbefälet, men af de sex å åtta tusen prestbetyg, som årligen inkomma till ett arbetsdistrikt, innehålla icke en hundrededel något om den arbetssökande är fri från annan tjänst. När man då skrifer till presterskapet, att härom finnes en författning, som bör iakttagas, får man vanligen till svar, att författningen är känd, och att man gerna vill lyda den, men att man ej kan, emedan man ej vet om personen i fråga är fri från tjänst. Man måste således taga prestbetyget, sådant det är, för godt.

En arbetare kan dessutom när han behöfver ett prestbetyg mycket lätt skaffa sig ett sådant. När han får afsked från ett arbete för någon oordning som antecknas å prestbetyget och vill gå till ett annat vidtalar han en kamrat, som ämnar återvända till hemorten och icke vidare behöfver sitt prestbetyg, samt gerna tappar bort det om han får en sup, så att den andre får hitta det och derefter byter om firma. Sådane handlingar befordras om lagarne göras obilliga. Största svårigheten ligger uti att få rätt på den afvikne. Ganska ofta komma till arbetscheferna för jernvägsbyggnaderna ombud från Konungens Befallningshafvande med efterlysningar angående personer som antagas uppehålla sig vid arbetet. Då framläggas en ganska stor lunta prestbetyg, med fullständig rulla öfver dem, ordnad efter lönen, men emedan många hafva så vanliga namn som Pettersson, Andersson, Svensson, Johansson, Olsson och dylika, är det naturligtvis nästan alltid omöjligt att få reda på den rätte, såvida icke särskilda omständigheter förekomma. Det är alldeles vanmäktigt att

genom lagstadganden söka hindra den, som ej vill stanna och ej bindes genom sin egen öfvertygelse om det rätta och billiga.

I den af Utskottet föreslagna lagen förekommer ordet annorledes. Är prestbetyget ofullständigt, kan en arbetare lätteligen skaffa sig intyg af två kamrater, att han är ledig till arbete, och med ett sådant intyg måste man vara nöjd. Det åsyftade målet är således ingalunda genom Utskottets förslag uppnådt. Jag påyrkar rent afslag å detsamma.

Herr von Sydow: Då jag icke deltagit i Lag-Utskottets sista öfverläggningar i detta ärende och således icke varit i tillfälle att inom Utskottet tillkännagifva min åsigt, ber jag nu att få till protokollet anmärka, att jag till fullo instämmer med de föregående talarne och yrkar afslag å betänkandet.

Herr Sundell: Jag har deltagit i det Utskottets arbete, som ändats med förevarande betänkande; deremot icke i Utskottets föregående behandling af ärendet, den, hvilken vållat återremissen; och är det af detta skäl som jag inom Utskottet ansett mig icke ega rätt att instämma i den särskilda mening, hvilken afgifvits af ledamöterna Herrar von Gegerfelt, Friherre Wrede, Holmberg m. fl.; men jag anser mig likväl kunna och kanske också böra här inför Kammaren tillkännagifva, det jag aldeles gillar det slut hvartill bemälda Herrar reserveranter kommit. Jemväl jag anhåller om afslag å betänkandet.

Grefve Mörner, Oscar: Man kan icke hindra personer att hysa hvilka känslor de behaga och icke heller klandra känslor, då de äro verkliga; men att känslor skola hafva anspråk på att få gälla såsom skäl, det måste jag bestrida. En talare yttrade, att betänkandet på honom gjort ett vidrigt intryck. Jag beklagar det, men granskar jag i öfrigt hans anförande, kan jag icke finna annat än att det var hållet i den filantropiska stilen, men att skäl saknades. En annan talare på stockholmsbänken yttrade, att förslaget skulie medföra svårighet för arbetshus och fattiggårdar, ja till och med för den, som hjälpte en nödstäld. Hvad detta yttrande angår visar det, att den ärade talaren antingen icke åhört eller också förgätit hvad som försiggick då ärendet förra gången förevar. Man ansåg nemligen då, att, om man ger en utlungrad person mat och sätter för honom en stunds arbete detta icke är detsamma som att taga en person i sin tjänst, eller till hvad man egentligen menar med arbete, utan ett barmhertighetsverk, som visst icke kan föranleda till straff enligt den föreslagna lagen.

En annan talare ansåg, att man genom förslagets antagande skulle trampa en hel samhällsklass under fötterna. Det är dock icke längre än 15 å 18 år sedan man trampade hela svenska folket under fötterna, ty man kunde då ej lagenligen resa utan pass, och till och med den ärade talaren kunde, äfven vid den rättfärdigaste vandel men i saknad af pass, hafva blifvit underkastad obehaget af att tagas i förvar. Man ansåg detta stadgande vara ej precis orättvist,

men onödigt, och det blef derföre upphäfdt. Man begär nu icke, att den, som tjenar i sin hemort, skall förete bevis, utan endast att den, som icke är känd, skall hafva bevis och det sitt prestbetyg eller annars trovärdighet förtjenande intyg. Den talare, som talade om att trampa en samhällsklass under fötterna, fick ett oväntadt understöd från den talare, som omnämde förhållandena vid statens jernvägsbyggnader, då denne berättade, huru lätt det går att skaffa sig ett prestbetyg. Under det den ene talaren hos arbetaren förutsatte en så hög grad af rättskänsla, ansåg den andre, att hela moraliska stoltheten kunde ramla för en sup. För min del tror jag, att man bör betrakta saken ur den synpunkt, hvarutur den bör betraktas. Granna deklamationer skulle äfven jag kunna hålla, men jag tror det vara bäst att lemna fraserna å sido och hålla sig till sak. Man har sagt, att det föreslagna lagstadgandet icke är behöfligt för arbetsgifvarne. En person inom Utskottet uppgaf dock, att en dräng under förra sommaren vid bergningstiden öfvergaf sin husbonde och blef visserligen återförd men vandrade åter bort och trotsande legostadgans bud stod icke att i tjänstens kvarhålla. Slutligen vände husbonden sig till Landskansliet, men fick till svar, att man icke kunde sätta länsmän att hålla vakt om nätterna.

Om jag tager en person i min tjänst, ikläder jag mig förpligtelse att föda och hjälpa honom, om han blifver sjuk, visserligen med rättighet att af lönen afdraga kostnaden för medicamenter, men det torde väl aldrig ske. Husbonden är underkastad olägenheter och förluster och får icke utan i laga tid skilja sig vid en oduglig tjenare, men ändock förmenas det vara hårdt och obilligt, om husbonden yrkar att tjenaren å sin sida skall fullgöra aftalet. Denne stannar kanhända ett par månader, men när han får höra om ett jernvägsföretag eller dylikt så går han sin väg. En talare, Lag- Utskottets ordförande, behagade äfven denna gång omnämna fabriks- idkarnes anspråk på att åtnjuta samma skydd. Detta visar att han åter glömt innehållet af 15 § Bevillnings-förordningen om utvidgad näringsfrihet den 18 Juni 1864. ehuru jag vid föregående tillfället åberopade och framhöll detta lagstadgande. Granska vi innehållet af denna, enligt hvad mina motståndare med så granna ord förmenat, förtryckande, synnerligen upprörande och vidriga åtgärd, så finna vi, att dess ändamål är att tillhålla personer att fullgöra sina aftal. Då en person lemnar sin hemort, förser han sig vanligen med prestbetyg eller annat frejdebetyg, och man begär här endast att han skall, derest prestbeviset icke sådant upplyser, skaffa sig intyg om sin ledighet att taga tjänst af kommunalnämndens ordförande, trovärdiga personer eller på annat giltigt sätt. Sker förfalskning af betyg, så är klart, att ansvar icke kan drabba den, som tager en person med falskt betyg i sin tjänst, utan förfalskaren. Då säger man att lagen blifver vanmäktig, men alla lagar kunna naturligtvis öfverträdas. Om ingen åtgärd nu vidtages, så är tydligt, att husbonden njuter intet skydd att få behålla sina tjenare, ty visserligen skall det tjenstehjon, som afviker, mista halfva lönen, men detta är icke något farligt straff, då tjenaren lätt kan få ersättning i den förhöjda arbets-

lönen på andra orter och dessutom ofta fått på förhand ut någon större del af lönen.

Jag beder att slutligen få erinra, att, såsom Utskottet äfven anmärkt, återremissen föranleddes af önskan att få ett förslag i den syftning som det nu föreliggande. Vill Kammaren nu ej vidhålla sin förra åsigt, skulle detta vara ett förfarande, som visade huru pass stark man är i sina föresatser och i att minnas hvad man en gång gjort. Jag tillstyrker bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Sprengtporten: Det lagförslag Utskottet i detta betänkande framlagt tillhör klassen af den *preventiva* lagstiftningen, som, enligt min tanke, i allmänhet bör med mycken försigtighet göras gällande. I öfverensstämmelse med de anmärkningar, som af åtskilliga föregående talare blifvit framställda, befarar äfven jag, att Utskottet i sin framställning skjutit öfver målet och att det skulle möta stora svårigheter att tillämpa de stadganden, som Utskottet förordat, och får jag af detta skäl förena mig med dem, som yrkat afslag å Lag-Utskottets betänkande i denna fråga.

Grefve Mörner, Axel: Då Lag-Utskottets betänkande N:o 15 föredrogs i denna Kammare, tog jag mig friheten yrka afslag på det deri föreslagna tillägg till 52 § af Legostadgan. Detta mitt yrkande vann då för tillfället icke särdeles anklång och Kammarens beslut blef, såsom känt är, en återremiss af ärendet. Denna återremiss har föranlett det nya förslag, hvarom nu är fråga. Såsom jag förra gången hade äran omnämna, fann jag för min del Lag-Utskottets då afgifna förslag icke leda till det ändamål, som dermed var åsyftadt, och jag yttrade, att jag ansåg detsamma vara hvarken nödvändigt, behöfligt eller tjenligt. Den nu afgifna förändrade redaktionen anser jag ännu sämre än det förra förslaget och det må därför icke väcka någon förvåning om jag fortsätter mitt yrkande om afslag. Skäl därför af flerahanda beskaffenhet hafva redan blifvit af flera föregående talare anförda och jag anser mig därför icke behöfva vidare motivera detta mitt yrkande, utan inskränker mig till att endast åberopa hvad jag förra gången hade äran andraga, hvilket allt har full tillämpning äfven på det nu föreliggande förslaget, på hvilket jag således, som sagdt, yrkar afslag.

Herr Tornerhjelm: Jag har med mycket intresse följt denna diskussion, men jag kan icke neka, att jag af densamma tyckt mig märka, att Kammaren icke ledes af någon öfverdrifvet stor konsekvens. Det var icke länge sedan denna fråga här förekom. Den föranleddes då ganska liflig diskussion, olika åsikter förfäktades med en viss värma och ärendet återremitterades med temligen stor pluralitet till Lag-Utskottet i en viss syftning. Det yttrades då, att det vore af behofvet påkalladt att sätta en gräns för den oärlighet, hvarmed tjenstehjon tro sig kunna bryta ingångna aftal och afvika ur tjensten. Denna åsigt rönte visserligen motstånd af de lärde juristerne och deras anhang, men man höll i sig och en återremiss af betänkandet beviljades. Nu återse vi det här. Lag-Utskottets ledamö-

ter, som äro mycket aktningvärde män, påstå, att de gått Kammarrens önskningsar till mötes. Det ligger kanske på botten af betänkandet att så varit meningen; men Lag-Utskottet har emellertid gifvit denna mening en sådan form, att dess praktiska utförande är omöjligt och att förslaget därför icke kan antagas. Har kanske Lag-Utskottet gifvit förslaget denna form af *pur politik*, eller har något försiggått i Kammarren, efter alla talare, som yttrat sig, talat för afslag? Detta är något, som jag icke vågar bestämdt afgöra, men emellertid synes Kammarren nu vara öfvertygad om, att det är alldeles omöjligt att antaga denna lag i den form Lag-Utskottet gifvit densamma. Derom är också jag öfvertygad och aktar mig äfven för att yrka bifall. Jag kan dock icke underlåta att anmärka, att Lag-Utskottet understundom, när det icke vill hafva en lagförändring bifallen, lyckas skriva ändringsförslaget så, att det icke kan antagas, ehuru detta gunås också händer när Lag-Utskottet vill hafva en lag antagen. Det förekommer t. ex. litet längre fram ett annat betänkande från Lag-Utskottet, med hvilket förhållandet är något olika detta betänkande, men som jag hoppas skall röna samma öde som detta. Jag vill nu icke förena mig i de filantropiska, toma, innehållslösa fraser, som här blifvit framkastade, ty börjar man att vara känslomenniska, kan man nog säga mycket vackra ord. För min del tycker jag, att i ett land, der lag gäller, ett ingånget arbetskontrakt bör vara lika heligt som hvarje annat kontrakt. Man säger, att arbetare komma med falska betyg och erbjuda sitt arbete, men tager jag en sådan person i mitt arbete är jag naturligtvis fri från allt ansvar. Säljer jag deremot en egendom utan att hafva rätt att sälja den, så måste ansvar derföre för mig följa. Det kan derföre icke anses vara annat än till principen riktigt, att, om en person ingår ett arbetskontrakt, så skall han också hålla detsamma, och att, innan han ingår ett annat kontrakt, det bör pröfvas, om han är fri från det förra. Jag vill, som sagdt, icke nu yrka bifall till Utskottets förslag, utan örenar mig i yrkande om afslag. Helst skulle jag visserligen önska en återremiss, men jag är alldeles öfvertygad, att, om Lag-Utskottet får tillbaka betänkandet, det svarfvar ihop något annat, som är lika otillämpligt som detta. Som Lag-Utskottet för öfrigt synes vara öfverhopadt med göromål, vill jag icke besvära med en återremiss, utan yrkar afslag å betänkandet med all aktning för Lag-Utskottet.

Herr Caspersson: En föregående talare, som tillika är ledamot af Lag-Utskottet, har refererat Lag-Utskottets nu framlagda förslag på ett sätt, som föranleder mig att tro, det han icke riktigt satt sig in i hvad han sjelf föreslagit. Han har nemligen yttrat, att den föreslagna lögen endast skulle träffa dem, som på aflägsna orter från sitt hem sökt arbete, men deremot icke berörde sådana, som ingingo arbetsaftal i sin hemort. Detta är en inskränkning, som jag icke kan finna i det framlagda förslaget, hvilket jag dock endast i förbigående vill anmärka.

Samme talare trodde också, att det, i händelse af behof, icke skulle möta svårighet för någon, att genom prestbevis eller intyg af andra trovärdiga personer styrka sig icke vara lagstadd tjänare.

Svårigheten ligger emellertid just deri, att ett sådant bevis icke kan utfärdas af någon prest eller af annan trovärdig person. Legostadgan förutsätter i allmänhet, att tjänster ingås på år, men en person, som icke fått tjänst vid den vanliga flyttningstiden, kan derefter mellan fyra ögon ingå aftal om tjänst och mottaga städja när som helst. För att känna att en sådan person icke ingått arbetsaftal, måste man således timme för timme hafva följt honom en längre tid, innan beviset utfärdats, och den som, utan att det hafva gjort, utger ett dylikt intyg, är icke trovärdig, ty han har gifvit bevis om ett förhållande, som han icke kunnat känna.

En annan talare har beskyllt Lag-Utskottet att icke hafva redigerat sitt förslag i den syftning, som med återremissen afsågs, och han har klandrat, att Utskottet afgifvit ett förslag, som det icke gillar. Jag tror, att dessa tillvitelser äro fullkomligt orättmätiga. Om Riksdagen önskar ett förslag i en annan riktning än den, som Utskottet anser vara den rätta, tror jag, att Kamrarne kunna fordra en redaktion från Utskottet, och i sådan händelse är Utskottet endast redaktör af Riksdagens mening, men icke ansvarigt för förslaget materiella innehåll. Alla talare, som påyrkat återremiss, så väl inom Första som Andra Kammaren, hafva framställt anhållan derom i der syftning, som den af Herr Grefve Oscar Mörner mot Utskottets förra betänkande afgifna reservation utvisar, och jemför man denna reservation med Utskottets nu framlagda förslag, så kan man icke påstå att Utskottet gjort en oriktig redaktion af det förslag som reservationen innehöll.

Man har vidare sagt, att en återremiss icke skulle tjena till något, emedan Utskottet skulle framkomma med ett förslag, som vore lika orimligt som det närvarande. Jag är af alldeles samma mening, ty uppställer man ett orimligt förslag, så kan deraf icke genom hvilken redaktion som helst blifva annat än en orimlighet.

Härmed tror jag mig hafva redogjort, hvarföre Utskottet framlagt detta förslag och hvarföre reservanterne icke kunnat dela de åsikter som i förslaget innehållas.

Jag instämmer i yrkandet om afslag.

Herr von Gegerfelt: Jag trodde verkligen icke, att jag skulle behöfva begära ordet för att försvara ett betänkande, hvarå jag förut påyrkat afslag, men jag måste göra det i anledning af Herr Tornerhjelm's yttrande. Jag har nemligen deltagit i redaktionen af Utskottets förslag och jag har det lifligaste medvetande derom, att jag dervid sökt göra mitt bästa, på det att Kamraren, om den vill vidhålla sin förra åsigt, skulle finna ett förslag att omfatta. Herr Tornerhjelm har insinuerat, att Utskottet af en *djup politik* sökt göra förslaget sådant, att det icke vore antagligt. Jag anser mig böra protestera mot en sådan beskyllning, som förefaller mig hård, då vi gjort vårt bästa att i förslaget uttrycka de åsikter, som, ehuru stridande mot våra egna, vi måste antaga vara af pluraliteten omfattade. Jag begärde då ordet hufvudsakligen för att gendrifva de anmärkningar mot redaktionen, hvilka jag tog för alldeles gifvet, att Herr Tornerhjelm skulle

skulle framställa, men till min förvåning hafva sådana anmärkningar alldeles uteblifvit, och han harsåledes helt och hållet brustit i bevis för sitt kländer. Han har icke nämnt en enda omständighet, hvori Utskottets förslag stode i strid med hans åsigter, och han torde således finnas hafva saknat all befogenhet för sin uttalade förmodan, att Utskottet, i händelse fråga ännu en gång återförvisades, skulle "svarfva ihop" något annat som är lika orimligt. Då han på grund deraf förklarade sig ej påyrka förnyad återremiss, hade han kunnat därför åberopa ett riktigare, och jag vågar tillägga mera grannliga skäl, eller att Riksdags-ordningen ej medgifver återremiss två gånger. Bäst hade dock varit om han själf föreslagit en för honom tillfredsställande redaktion. Med anledning af hvad Herr Grefve Oscar Mörner behagat yttra angående min argumentation, då jag förra gången hade ordet, vågar jag trotsa hvar och en att deruti kunna finna *känslösamhet* eller något dylikt. Jag har på rent politiska och juridiska skäl grundat min åsigt, och känslösamheten torde snarare finnas på motståndarnes sida.

Vidkommande slutligen den af Herr Tornerhjelm framkastade tillvitelsen om vankelmod, vill jag endast erinra, att ingen af dem som nu yttrat sig mot Utskottets förslag är öfverlöpare eller talat mot de åsigter som de förut yttrat.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr Tornerhjelm: Jag får verkligen bedja om ursäkt för att jag begagnat ett uttryck, som jag finner att den siste talaren misstyeckt. Jag yttrade det jag trodde, att Lag-Utskottet möjligen handlat af *politik*. Jag medgifver att det kanske var förhastadt att yttra något sådant, ty ehuru Lag-Utskottets ledamöter äro mycket lärda, så kan det verkligen ifrågasättas, huruvida flertalet af dem äro några politiska personer, och det var således ett uttryck som jag beder att få rätta.

För öfrigt yttrade samme talare, att jag icke anfört några skäl. Det är visserligen sanning, men det har berott derpå, att förslaget icke i praktiken kan tillämpas utan att gifva anledning till missbruk, och derom kan man visserligen ganska mycket orda, såsom många talare redan gjort, men just därför har jag icke velat besvära med att upprepa detsamma.

Till slut må jag anmärka, att det icke är svårt att verkställa en redaktion på det sätt Lag-Utskottet nu gjort, ty förslaget är omöjligt att tillämpa, och det tror jag den ärade talaren själf medgifvit.

Herr von Geijer: Som Herr ordföranden i Lag-Utskottet vid bemötandet af Herr Tornerhjelm's anförande yttrade, att en återremiss af det nu föreliggande betänkandet skulle vara af grundlagen förbjuden, och det är af vigt att veta huru dermed verkligen förhåller sig, så anhåller jag att Herr ordföranden i Lag-Utskottet ville upplysa, genom hvilken grundlagsparagraf detta förbud må anses vara stadgadt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande betänkande och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till betänkandet, hvarvid svarades många Nej jemte ett eller annat Ja, samt sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många Ja jemte ett eller annat Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs Andra Kammarens den 19 och 22 dennes bordlagda protokollsutdrag N:o 210, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 22. angående väckt förslag om underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om indragning af Kongl. Krigshofrätten m. m.

Herr af Klint: Kammaren behagade erinra sig, att vid föredragningen af Stats-Utskottets betänkande N:o 4 angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel uti andra punkten förekom frågan om en inom Andra Kammaren af Herr C. I. Bengtsson afgifven motion med förslag, "att Riksdagen för sin del måtte besluta Krigshofrättens indragning samt att skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte aflätas med underdånig anhållan, att alla de mål, som tillhöra tillhört denna domstol, måtte öfverflyttas till den Hofrätt, under hvars domvärjo målet lyder". Denna motion afstyrktes af Stats-Utskottet och Utskottets hemställan bifölls af båda Kamrarne. Likaledes har Stats-Utskottet i utlåtandet N:o 19, § 18, med anledning af Riksdagens Revisorers berättelse, föreslagit, "att Riksdagen måtte uti underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t i näder täcktes till nästkommande Riksdag afgifva förslag derom, att tillgång för de åt Krigshofrättens ordförande och militäre ledamöter erforderliga arvodesbelopp måtte under samma Hofrätts anslag å riksstatens andra hufvudtitel uppföras". Äfven denna hemställan har af begge Kamrarne blifvit antagen. Sammanställer man nu dessa båda beslut, tror jag icke, att jag behöfver mycket orda för att hos Kammaren anhålla, att Kammaren behagade afslå den inbjudning från Andra Kammaren, som nu är föredragen. Ett bifall dertill skulle nemligen innebära ett upprifvande af nyssnämnda båda, af begge Kamrarne nyligen fattade beslut; och anhåller jag därför om afslag.

Friherre Sprengtporten: Den siste ärade talaren har fäst uppmärksamheten på ett formelt skäl, som äfven efter min tanke bör vara alldeles tillräckligt för att afslå den inbjudning, som ankommit från Andra Kammaren. Detta skäl har också blifvit anfördt af Utskottets ordförande i den af honom afgifna, vid Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts betänkande fogade reservation. I det af Andra Kammaren antagna beslutet ligger emellertid äfven något, som är till den grad stridande mot upprätthållandet af disciplinen inom arméen, att jag, icke blott af det nyss anförda formela skälet, utan

afven med stöd af de skäl, som äfven i detta hänseende Herr Greive Björnstjernas reservation blifvit anförda, förenar mig med den föregående ärade talaren i hans yrkande om afslag å Andra Kammarens beslut.

Örverläggningen förklarades slutad och Andra Kammarens beslut afslöga.

Föredrogs änyo och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 19 och 22 dennes bordlagda utlåtande N:o 5, angående väckt fråga om utsträckning af pensionsrätten för folkskolelärare.

Föredrogs änyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 19 och 22 dennes bordlagda utlåtande N:o 6, med anledning af Andra Kammarens genom protokolls-utdrag delgifna beslut angående sättet för folkskoleinspektörers tillsättande.

Herr Statsrådet Wennerberg: Då under förlidet års riksdag Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande angående en motion i enahanda riktning med det förslag, som jemväl denna riksdag vunnit samma Kammares bifall, förevar i Första Kammaren, så ifrågasattes, huruvida detta utlåtande skulle till vederbörande Utskott remitteras. Jag har hört sägas, att i år ett sadant ifrågasättande icke förekommit, och vågar deri se en antydning derom, att Medkammarens önskingar i denna fråga här måhända vunnit en något större genklang. Jag kan dock ingalunda uppskatta denna omständighet så högt, att jag dristar antaga att den Kammarens mening, som uttalades förlidet år, nu skulle hafva undergått någon synnerligt stor förändring. Emellertid anhåller jag att äfven denna gång få yttra några ord i afseende på folkskoleinspektionen.

Skälet, hvarför jag förlidet år såväl i denna som i Andra Kammaren förordade bifall till det af en motionär framställda yrkande, är egentligen det, att jag anser folkskoleinspektionen, sådan den nu är beskaffad, icke medgifva någon vidare utveckling till folkskolans bästa. Under inspektionens första tid utgjorde inspektörernas antal 20, hvaremot det, till följd såväl af den starka utveckling folkskoleväsendet vunnit som af skolornas betydligt ökade antal, nu uppgår till 48. Det är icke obekant, att nästan alla folkskoleinspektörer utgöras af personer, som hafva andra åligganden att sköta, nemligen prester och skollärare, och det torde för envar framstå sasom temligen tydligt, att en inspektion fördelad på allt större antal sådana, hvilka hafva andra fullt lika viktiga kall att sköta, och sträckande sig till allt mindre och mindre distrikt, slutligen skall helt och hållet förlora den sammanhållning och fasthet, som ursprungligen tillkom densamma med större distrikt och färre inspektörer. Det är derföre min önskan, att folkskoleinspektionen, denna högviktiga angelägenhet, hvilkens vikt och verkan blifvit allmänt erkänd såväl inom denna som inom Andra Kammaren, icke måtte genom något för-

biseende å regeringens sida falla ned till en lägre ståndpunkt, än den förut innehaft, och hvilken i sjelfva verket var en högst aktningvärd. Detta kommer likväl, enligt mitt förmenande, helt visst att blifva fallet, om icke en ändring i afseende på anordningen af denna institution införes. Den ändring jag anser nödig består deri, att de, som egna sig åt folkskoleinspektionen, må göra det odeladt, såsom redan skett på några ställen, ingalunda till men, utan tvärtom till stor fromma för saken. Det har äfven, såsom svar på den remiss, som för några år sedan härom utgick, af åtta landsting blifvit uttalandt såsom önskvärdt, att folkskoleinspektörerne måtte uteslutande få egna sig åt sitt kall, och jag hyser den förmodan, att denna äsigt nu delas af ett vida större antal bland dem. Det är således redan af dem, som stå saken nära, insedt, att ett fortfarande af en sådan inspektion, som den nuvarande, icke kan gifva samma resultat, som under de första åren. Hyser jag nu den äsigt, som jag tillåtit mig uttala, och uti hvilken flera landsting instämt, eller att folkskoleinspektörerne böra hafva inspektionen till sin hufvudangelägenhet, så må man icke undra på, att jag såväl i denna, som Andra Kammaren under förliden riksdag sökte vinna uppmärksamhet åt det förslag, som då förelåg. Det förvänar mig dock icke, att flere i denna Kammare uppträdt ganska bestämdt emot förslaget, emedan, trots det uttalande från min sida, som i Andra Kammaren afgafs, och som må anses temligen oförtydbart, dock åtskillige ledamöter inom samma Kammare icke hade saken så klar för sig, att de insågo, det någon inskränkning i Kongl. Maj:ts makt att tillsätta inspektörer icke häraf änge blifva en följd. För hvar och en, som läser Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts nu afgifna betänkande och tillika fäster afseende vid den diskussion som angående detta ärende nyligen föreföll i samma Kammare, måste det blifva klart, att någon sådan inskränkning i Kongl. Maj:ts makt alldeles icke är afsedd, och för att styrka detta ber jag ur betänkandet få uppläsa följande ord: "Denna rättighet (att öfverwaka folkskolan) bör staten icke afhända sig, lika litet som den bör frigöra sig från denna skyldighet. Det synes också vara ur denna synpunkt, som national-representationen, på sätt ofvan anförda skrivelser ådagalägga, städse haft den upprättning, att folkskoleinspektionen bör af regeringen genom dess utsedda ombud å det allmännas vägnar utöfvas". Uti detta utlåtande, hvilket Andra Kammaren bifallit, kommer Utskottet till det resultat, att det "dock icke förbisett hvarken vigten af en allt mera utbredd pligtkänsla och verksamhet för vårt folkskoleväsende och särskildt af landstingens allt större omvårdnad derför, eller nyttan deraf att, medelst inrymmande åt landstingen af något begränsadt inflytande å tillsättningen af statens folkskoleinspektörer, landstingen manas till ett alltjemnt växande intresse för denna riksviktiga angelägenhet". Det synes således af detta utlåtande, att man blott önskar att få inför Kongl. Maj:t uppgifva lämpliga personer, som kunde utses till folkskoleinspektörer, på samma sätt som andra myndigheter, till hvilka Kongl. Maj:t genom Departements-chefen har en lättare tillgång. Då det är en känd sak, hvad som äfven af denna Kammares Utskott blifvit påpekadt, att det för sjelfva landstingen ofta är svårt att finna dugliga

folkskoleinspektörer, och då det för Departements-chefen är omöjligt att besitta en så allmän personkänedom, att han med någorlunda god säkerhet skall tilltro sig kunna öfver hela riket göra lyckliga val, så torde hvar och en finna det ganska naturligt, om han, som på Kongl. Maj:ts befallning eger tillsätta desse inspektörer, anser för sig angeläget att dervid hafva rika och tillförlitliga uppgifter från alla håll att tillgå.

Skulle någon finna hela denna sak såhunda hafva fallit ned till en obetydlighet, så vill jag ej tvista derom, men blott påpeka det intresse, hvarmed dock denna obetydlighet blifvit omfattad, och huru ifrigt man i Andra Kammaren önskat, att det väckta förslaget skulle vinna framgång. För att nu icke uteslutande fästa mig vid hvad som i detta fall kunde ernäs, ber jag att få påpeka hvad som på denna väg redan blifvit ernädt, och vill i det afseendet påminna derom, att landsting finnas, som redan nu gå till väga på sätt i förslaget åsyftas, och att detta ledt till gagn för folkundervisningen.

Utan att hafva någon synnerligt stor förhoppning om, att denna Kammare i år skall hysa en annan äsigt i denna sak än i följ, men icke utan allt hopp att, då Andra Kammaren nu tydligt uttalat de ganska måttliga anspråk densamma härvid eger, något tillmötesgående från denna Kammares sida vore att förvänta, ber jag slutligen att mitt yttrande i denna fråga icke måtte anses innebära någon alltför stor enträgenhet att vilja hafva en sak genomdrifven, som Kammaren möjligen finner oantaglig, utan blott såsom fullgörandet af en skyldighet å min sida, att, då jag bestämdt uttalat mig för förslaget i Andra Kammaren, icke med tystnad förbigå detsamma i den Första.

Herr Bergstedt: Då jag icke ser den ledamot af Utskottet närvarande, som föredragit detta ärende, ber jag få yttra några ord i anledning af den föregående talarens anförande:

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har fäst en särskild vikt vid den omständigheten, att ingenting yttrades vid remissen af denna sak, utan att den genast lemnades till det Tillfälliga Utskottets behandling. Utan att för min del vilja försöka någon förklaring af denna Kammarens åtgärd, så tror jag, att det ligger nära till hands att antaga att, då Kammaren synes mer och mer hafva fortgått på den vägen att remittera framställningar från Andra Kammaren till sina tillfälliga Utskott, den icke heller vid detta tillfälle velat göra något undantag, och jag för min del vill icke tro, att Kammaren gifvit Utskottet någon fingervisning om att den vore sinnad att frångå den äsigt, som förra året enhälligt uttalades.

Uti det föredrag, som nyss fästade Kammarens uppmärksamhet, har den värde talaren gjort gällande en sak, som icke kunnat och följaktligen icke heller varit föremål för Utskottets behandling, nemligen den, huruvida folkskole-inspektionen i sitt närvarande skick uppfyllde de anspråk, som böra vid densamma fästas. Det är en sak för sig, och jag vet ej genom hvilken maktfullkomlighet Kammarens Tillfälliga Utskott kunnat företaga sig att draga densamma

under sin behandling. Utskottet hade nemligen endast att afgifva utlåtande öfver det förslag, som från Andra Kammarén inkommit "att Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om och huruvida i län- eller landstings-område, hvarst på grund af landstingsbeslut bidrag till folkskoleväsendet utgår, landstinget må lemnas tillfälle att afgifva förslag för tillsättandet af folkskoleinspektörer", och att Kongl. Maj:t måtte meddela de i sådant afseende erforderliga föreskrifter, samt att inspektörerna måtte äläggas att årligen till landstinget afgifva berättelse. Detta uppdrag har Utskottet fullgjort så, att det tillsett, huruvida något skäl förekommit, som kunde gifva anledning till en förändrad öfvertygelse i år mot den, som Kammarén förlidet år uttryckte. Utskottet har icke funnit någon sådan anledning, men kanske ännu några flera att vidhålla Kammaréns förra åsigt. Den första bland dessa är den, att Riksdagen visar sig vilja fortgå på den redan antrådade banan, att staten öfvertager allt större och större belopp af folkskoleläraernes aflöning och följaktligen bör med allt större rätt utöfva kontrollen öfver huru dessa anslag användas. Det andra skälet, hvilket för Utskottet varit fullt bestämmande, är att det både här och i Medkamarén blifvit ådagalagdt, att Kongl. Maj:t hittills icke visat någon motvilja emot att gå de landstingsönskingar till mötes, hvilka visat sig intresserade för folkskolesaken, och att följaktligen landstingen redan nu genom Departementa-chefens enskilda beredvillighet hafva all den rättighet, som Andra Kammarén önskar i lagstadgad form bereda densamma.

Då Herr Statsrådet har visat sig så välvilligt stämd mot de landsting, som gjort uppoffringar för folkskoleväsendet, och då, såsom Utskottet genom en af sina medlemmar haft tillfälle erfara, det icke mött den ringaste svårighet för de landsting, som gjort dessa uppoffringar att få de personer, antagna till inspektörer, hvarför de intresserat sig, så har Utskottet funnit den föreslagna skrivelsen alldeles öfverflödig. Utskottet har emellertid ej heller förbitsett den invändningen, som blifvit gjord deremot, att en representerande myndighet skulle afgifva förslag till Kongl. Maj:t, och har alltså föreställt sig, att Kammaréns öfvertygelse i det fallet icke kunnat blifva annat än ytterligare bekräftad. Herr Ecklesiastikministern har själf gifvit tillkänna, att det mötte svårigheter för Kongl. Maj:t att utfinna kompetenta personer, till hvilka folkskoleinspektionen kunde öfverlemnas, och han fällde dervid ett yttrande, som tycktes vittna om felslagna förhoppningar i afseende på Domkapitlens förmåga att upptäcka behöriga personer. Jag vet icke om detta var hans mening, men ber blott att få tillägga, att det är biskoparne, som i detta fall höras, och icke enligt regeln Domkapitlen.

Jag vet icke hvad den ärade talaren menade dermed, att det fordrades ett särskildt tillstånd för Kongl. Maj:t att infordra landstingens yttranden i denna sak. Jag kan icke föreställa mig annat än att jag måtte gjort mig skyldig till någon missuppfattning angående detta uttryck, ty jag kan icke finna, att Kongl. Maj:t är förhindrad att till landstingen ställa hvilka propositioner som helst.

Hvad landstingens förmåga att finna personer lämpliga till folk-

skoleinspektörer angår, så ber jag att få erinra om, att dessa representantförsamlingar vanligen hafva sammanträde en gång om året under 3 till 5 dagar, under hvilken tid de hufvudsakligen sysselsätta sig med länens angelägenheter, och att, då de redan nu åtnjuta förtroendet att få nämna folkskoleinspektörer, så behandlas denna sak icke af landstinget in corpore utan af en komité, hvilken måste vara permanent just därför att, om en folkskoleinspektör dör under tiden mellan de ordinarie sammanträdena, ett urtima landsting icke skall behöfva sammankallas. För de landsting, som hafva dylika komitéer, möter således intet bestämmt hinder att utöfva denna befattning med folkskoleinspektörers tillsättning, som här är i fråga, men för dem, som icke hafva sådana, är det en absolut omöjlighet, så vida icke Kongl. Maj:t ålägger dessa landsting att sammanträda så ofta tedighet inträffar. För öfrigt ber jag att få upptaga en tanke, som framställdes förre året rörande denna fråga, nemligen hurvida det kan vara med landstingsinstitutionens bestämelse och med dess form och sammansättning förenligt, att dessa församlingar sätta sig ned för att genom diskussion och votering upprätta en lista på personer, hvilka vore kompetenta att föreslås till folkskoleinspektörer.

Med betraktande af allt detta, och då Utskottet ingalunda har kunnat inse något, som mera talade för en dylik underdånig skrivelse i år än i fjol, utan snarare funnit att alla de önskingar, som landstingen varit berättigade att uttala inför Kongl. Maj:t, verkligen blifvit och, enligt Herr Departements-chefens enskilda tillkännagivande, äfven komma att blifva beaktade, så hemställer jag, om ej denna Kammare, i konsekvens med sitt förliedet är fattade beslut, vilie bifalla sitt Tillfälliga Utskotts betänkande.

Herr Wid:n: Herr Eklelesiastikministern har här nyss talat för bifall till Andra Kammarens beslut i förevarande fråga och för afslag å det utskottsbetänkande, som nu föreligger Kammaren till behandling. Han har derunder anført såsom skäl för sin åsigt först och främst, att åtskilliga brister skulle förefinnas hos den inspektion, som nu eger rum, och särskildt har han dervid påpekat såsom en olägenhet; att inspektionen öfverlemnas till personer som hafva andra tjänster att sköta, och som därför icke kunna egna folkskolan den tillsyn och de täta besök, som äro erforderliga. Hvad detta förhållande vidkommer, så kan jag icke tro, att det skulle blifva lättare att få inspektionen uppdragen åt andra personer, derigenom att landstingen finge mera att säga vid tillsättningen, än det hittills varit; ty valet i detta hänseende är begränsadt af den omständigheten, att man måste se till att man får personer, som hafva nödig sakkännedom i afseende på folkskoleundervisningen, och deraf måste såsom hittills blifva en följd att inspektionen efter regel kommer att öfverlemnas åt prester och skollärare. Det vore visserligen godt om man kunde få personer till inspektörer, som helt och hållet finge egna sig åt inspektionen, utan att finna sig i mer eller mindre mån vara af andra tjänster derifrån förhindrade, men, såsom jag redan nämnt, är detta förenadt med stora svårigheter, och icke heller kan jag ej se, att genom landstingens inblandning i tillsättandet saken skulle förbättras.

Man har sagt, att inspektionen, om det anmärkta förhållandet icke ändrades, skulle sönderfalla af brist på enhet. För min del tror jag dock, att enheten skulle blifva ännu mera sönderbruten, om inspektörernes tillsättande blefve bundet vid landstingens åtgörande. Dessa äro många, och det är ju icke antagligt, att de i sina grundsatser skulle blifva så ense med hvarandra, som man måste få förmoda, att Herr Ecklesiaetik-ministern skall vara det med sig sjelf. Att Departements-chefen, om landstingen, på sätt Andra kammaren föreslagit, skulle upprätta förslag till folkskoleinspektörer, vid utnämmandet blefve bunden vid detta förslag är tydligt, emedan detsamma ju måste till protokollet antecknas och således komme till en offentlighet, som jag föreställer mig, att Departements-chefen skulle få svårt att lemna utan afseende. Det är ock derigenom som, enligt min tanke, denne skulle blifva beröfvad den frihet i bedömandet af ifrågavarande personers lämplighet, som han nu eger. Men icke allenast han blefve bunden, utan staten i sin helhet skulle ju derigenom på samma gång förlora det fria öfverinseende och inflytande öfver folkskolorna i riket, som densamma bör ega och hittills också egt.

Herr Ecklesiaetikministern har sagt, att han behöfde upplysningar för att kunna utse lämpliga personer. Det är en sanning, men det måtte väl nu, då han icke har någon begränsning för att söka denna, vara för honom mycket lättare att bekomma den, än om han blir bunden af landstingens förslag. Samme talare har yttrat, att han icke utan tillåtelse skulle kunna vända sig till landstingen. Detta är dock något, som jag för min del icke kan fatta, ty Kongl. Maj:ts Befallningshårfvande måtte väl här skola stå honom till tjänst för inhemtande af landstingens meningar der detta kan finnas af omständigheterna påkalladt.

Jag behöfver icke tillägga något vidare, utan ber endast få säga, att mitt omdöme i denna fråga är sammanfattadt i Utskottets slutmening, der det heter: "Framför allt anser Utskottet angeläget, att regeringens rätt och pligt att utöfva högsta kontrollen öfver det sätt, hvarpå folkundervisningen inom landet handhafves, icke förryckes eller förringas derigenom, att Konungen vid valet af de organer, genom hvilka denna kontroll närmast skall utöfvas, blir mer eller mindre bunden af förslag från myndigheter, som äro af regeringen oberoende, men på hvilka den föredragande Departements-chefen under sådant förhållande ej utan fog skulle kunna hvälfva en del af sitt ansvar".

Jag yrkar bifall till Utskottets föreliggande betänkande.

Herr Ekman, Carl: Efter de utförliga yttranden, som redan af två talare blifvit afgifna, till stöd för Tillfälliga Utskottets betänkande, är det föga som återstår för mig att tillägga, och jag vill därför i största korthet angifva min uppfattning af frågan.

Långt ifrån att man af Kammarrens beslut, att hänskjuta denna fråga, som i Andra Kamman blifvit afgjord i enlighet med dess Tillfälliga Utskotts betänkande, till denna Kammarrens Tillfälliga Utskott, skulle kunna hemta bevis derföre, att åsigtarna inom Första

Kammaren sedan nästlidne riksdag undergått någon förändring, vågar jag för min del tro och hoppas, att denna Kammare fortfarande hyser samma åsigt, som vid föregående riksdag gjort sig gällande; men jag tror, att det varit på goda skäl, som Kammaren, vid behandlingen af denna fråga nu förfarit på sätt som skett, ty då i en och samma fråga förnyade framställningar göras vid flera på hvarandra följande riksdagar, torde det ligga vigt uppå, att icke genast afslå ett från Medkammaren inkommet ärende på sådant sätt som skedde vid förra riksdagen, utan att först öfverlemna det till utredning af Utskott. Ett sådant förnyadt framställande af samma förslag fordrar nemligen ett bemötande med fullständiga skäl. Detta har, efter min uppfattning, varit anledningen hvarföre Kammaren denna riksdag förfarit annorlunda än vid den förra.

I afseende å folkskoleväsendet utöfvar staten, såsom bekant, en dubbel verksamhet, bestående dels deri, att staten genom direkta anslag till skolor och de undervisningsverk, som äro upprättade för bildande af folkskolelärare, befrämjar folkskoleundervisningen, och dels deri, att staten genom anställda inspektörer utöfvar kontroll öfver folkskolan och det sätt, hvarpå denna verkar. Kommunens pligt deremot är att upprätthålla de nödiga folkskolorna, och för den institution, som utgör en sammanfattning af alla kommunerna eller landstingen, är det för närvarande en rättighet att vidtaga åtgärder till folkskoleväsendets befrämjande. För min del vågar jag tro och hoppas, att hvad som för närvarande är en rättighet för landstingen må framdeles komma att blifva en genom författning stadgad skyldighet, och åtskilliga landsting hafva redan visat, att de insett den skyldighet de borde hafva, att genom de krafter, landstingen kunna besitta, verka för denna angelägenhet. Landstingens verksamhet i afseende å folkskoleundervisningen sammanhänger således på det närmaste med och har samma natur och beskaffenhet som den verksamhet, hvilken direkt af kommunen utöfvas. Att då sammanblanda den befattning, som staten genom sina inspektörer utöfvar öfver folkskoleväsendet, med den befattning, som nu ligger inom landstingens befogenhet, och som somliga af dem visat sig erkänna såsom en skyldighet, torde icke vara lämpligt. I likhet med Herr Departementschefen beklagar jag, att folkskoleinspektionen blifvit upprätthållen på det sätt som nu sker, ty det måste för hvar och en vara uppenbart, att när dessa viktiga befattningar skola utöfvas af personer, som derjemte och måhända företrädesvis måste egna sig åt andra tjänstebefattningar, kan icke den sammanhållning vinnas, som vore så önskvärd. Men det synes mig, att en utväg att komma till ett annat och lyckligare resultat erbjuder sig, om man nemligen gjorde dessa inspektioner öfver folkskolan till tjänster af den beskaffenhet, att de alldeles upptoge en persons tid och kraft. Härför erfordras naturligtvis ökade anslag, men jag hyser icke något tvifvel derom, att ju, om framställning i sådant syfte gjordes af Kongl. Maj:t, Riksdagen med beredvillighet dertill skulle lemna sitt bifall. Detta är, efter min uppfattning, den väg på hvilken man säkrast och bäst kommer till målet, och med den öppenhet, som i alla öfverläggningar bör vara rådande mellan de båda statsmakterna, får jag säga, att det på

mig gjort ett sorgligt intryck, att Herr Departements-chefen ansett en sådan sammanblandning af kommunens och statens åligganden, som ligger i det förord Herr Departements-chefen inom Medkammaren gifvit förevarande förslag, kunna vara till gagn för folkskolan.

Herr von Koch: Jag tror knappast det skall finnas någon inom denna Kammare, som kan beskylla mig för att icke vara tillmötesgående såväl i afseende på Medkammaren som Regeringen och äfven beträffande Departements-chefernas uttalade önskingar, när jag kan vara det; men jag kan icke gå så långt, att jag gifver upp *en enda grundsats*, om hvars riktighet jag är öfvertygad. Detta har varit anledningen hvarföre jag vid förra riksdagen — ehuru jag af sjukdom var hindrad att öfvervara ärendets behandling i Kamraren — inom Utskottet uttalade mig för afstyrkande af ett förslag sådant som det ifrågakvarande. Denna åsigt vidhåller jag annu.

Jag går i allmänhet ut från den grundsatsen, att det vore godt att så mycket som möjligt efter hand decentralisera folkundervisningen, men deremot anser jag, att i samma mån man gör detta, bör man hålla på statens *kontrollrätt* utan inverkan derpå genom förslagsrätt eller någonting dylikt från kommunernas sida. En sådan inverkan skulle nemligen under vissa förhållanden kunna blifva äventyrlig, ty äfven om Kongl. Maj:t icke är bunden af förslaget, så skulle det kunna hända, om detsamma komme från en provins, som egde stort inflytande inom representationen och om det understöddes af ett stort antal — 60 å 70 — inflytelserika personer inom denna provins, att en sådan påtryckning kunde i framtiden inverka på någon mindre karaktersfast Departements-chef.

Det af Herr Departements-chefen anförda skäl, att det för närvarande skulle möta svårigheter att finna lämpliga personer för folkskoleinspektionen, har redan blifvit bemött af Herr Ekman, och jag tror, i likhet med honom, att, så fort regeringen gör framställning om det önskliga uti att få personer, som uteslutande egna sig åt detta kall, och att erhålla medel till deras skickliga aflönande, en sådan framställning icke skulle af denna Kammare och troligen icke heller af den Andra Kamraren blifva afslagen. Men detta har egentligen icke att göra med denna fråga. Jag inser nemligen icke, att man kommer närmare detta mål genom att bifalla Andra Kamrarens hemställan i detta hänseende, såvida man icke vill slå in på en väg, som jag icke vill beträda, nemligen att vilja vinna favörer till ytterligare anslag. Men derpå vill jag icke ingå, ty det strider mot den grundsats, jag förut uttalat, att regeringen skall vara fullkomligt oberoende och Departements-chefen ensam ansvarig för tillsättningen och kontrollen, så att han icke kan undandraga sig ansvaret derigenom, att förslag upprättats af korporationer, som hafva stort inflytande i landet. Det vore, efter min tanke, lika olämpligt, som om Riksdagen nu åter ville upprätta förslag till rådsebeten.

Såsom jag redan yttrat, var jag icke vid förra riksdagen i tillfälle att deltaga i öfverläggningen om denna fråga, men jag var i Utskottet af skiljaktig mening, och jag ber Kamraren ursäktas att, då detta är en vigtig fråga och jag vägar åter uppträda emot Herr

Departements-chefen och Medkammaren, jag önskar få i protokollet förvarade mina skäl, som jag bättre hade tillfälle att *da* än nu utveckla, hvarföre jag anhåller få uppläsa min reservation:

“Det är sant, att förordningen af den 21 Mars 1862 bland annat innefattar i 2 §, att landsting *tillkommer att rådgå och besluta om länets allmänna angelägenheter, hvilka afse anstalter för undervisning.*” — Det torde ock vara sant, att man icke allenast för beredande af nödig minskning och förenkling af de ärenden, hvilka nu äro hopade uti statsdepartementen, utan ock för att gifva något mera lyftning och lif åt landstingsinstitutionen, än den åtminstone på en del ställen hittills erhållit, borde till landsting öfverflytta från de högsta centrala myndigheterna, Konung och Riksdag, åtskilliga bestyr, särdeles sådana der särskilda lokala eller andra egendomliga förhållanden göra önskligt, att derå fästes nödigt och behörigt afseende utaf med dessa förhållanden i hvarje ort fullt förtrogna personer.

Den allmänna, primära, obligationella undervisningen måste ännu på många ställen å landet ordnas med hänsyn hära. Den del baraf, som icke kan lemnas ensamt åt den mindre kommunen, socknen, och af dess medel bestridas, eller der samverkan af ett större antal kommuner är nödig eller lämplig, exempelvis för befordrande och utvidgande af den hogst önskvärda undervisningen i handslöjder tror jag lämpligen kunde öfverlätas åt landsting. dock endast efter hand och i den mån dessa redan genom vidtagna åtgärder, uppoffring af ledamöters eller delegerades tid eller nödiga penningbidrag, visat sig för folkbildningen ega ett upplyst, verkligt och fruktbärande nit. Men jag hyser likväl derjemte den åsigt, att staten icke bör i ringaste mån efterskänka rätt till den *högsta kontrollen* deröfver, att statsmakternas beslut angående folkbildningen, dess befordrande och oafbrutna framåtgående allestädes vederbörligen verkställas. Att sådan kontroll, såsom nu, utöfvas utaf en Departements-chef, som inför Konungen föredrager öfriga ärenden angående undervisningen, finner jag fullt riktigt och redan hafva visat på många ställen välgörande följder. Denne Departements-chef, hvilken, liksom hvar och en af de öfriga, bör i främsta rummet erhålla hedern, men ock i hela sin vidd bära det konstitutionella och moraliska ansvaret äfven för det sätt, hvarpå befattningarne skötas utaf de af Konungen, på hans tillstyrkanden, eller de af honom själf tillsatte, underordnade embets- och tjänstemän, anser jag icke vid väljande af personer böra så bindas af former eller dem underlydande, än mindre utaf andra af dem oberoende myndigheters *förslag*, att sådant kan lända till ursäkt för ett illa gjordt val eller till delande af det ansvar, som jemte den *i detta afseende* nödvändiga stora makt hvarje förvaltnings-chef i ett väl ordnad, lagbundet samhälle ovilkorligen måste ega.

I öfverensstämmelse med dessa åsichter tillstyrkte jag afsjag, hvilket yrkande jag nu får förnya.

Herr Petre: Jag kan lätt fatta, att erfarenheten är olika från olika trakter, men hvad jag icke kan förstå, är den farhåga man hyser, för att de landsting om hvilka här är fråga skulle få tillkännagifva sin önskan vid tillståndet af folkskoleinspektörer för deras

respektive områden. Det vill nästan synas mig, som om Kammaren vore missnöjd med sin egen sammansättning, då den ej åt de delegationer som tillsätta Kammarens ledamöter vågar lemna ett sådant förtroende. För min del måste jag underkasta mig det missnöje som i sådant fall kan komma mig till del, då jag ej kan instämma med dem af Kammarens ledamöter, som hittills yttrat sig.

Det har allmänt blifvit erkänt, att det vore önskligt, om folkskoleinspektörerne uteslutande kunde egnas sin tid och verksamhet åt folkskolans tjänst och icke tillika innehade andra befattningar. En sådan åsigt ogillas säkerligen af ingen, men för att komma derhän erfordras vida större oppoffringar, än de som för närvarande göras af staten. Af samma skäl, som man anser att folkskolan i främsta rummet är en kommunens angelägenhet, och att statens mellankomst endast erfordras för att understödja församlingarne, hyser jag den åsigten att landstingen och staten borde gemensamt bidra till upprätthållandet af en verksam och ändamålsenlig inspektion; och jag kan icke inse det orimliga uti att de landsting, hvilka på något afsevärdt sätt deltaga i utgifterna för detta ändamål, skulle få rätt att afven på något sätt deltaga i valet af inspektörer, då kommunerna ensamma få tillsätta lärare vid folkskolorna, hvilka staten dock till hälften aflönar. Det landsting, jag här har den äran att representera, oppoffrar för upprätthållandet af, som jag vågar tro, en god och tillfredsställande inspektion, vida större belopp än dem staten nu är i tillfälle att för dess område dertill lemna. Med de åsikter, vi nyss hört uttalade från statsrådsbanken och som i öfrigt hos vederbörande nu göra sig gällande, har det icke mött några svårigheter att hos samma personer förena så väl statens som landstingets uppdrag i detta hänseende, men det är ej derföre sagdt att så framdeles kommer att förfäras. Domkapiteln eller biskoparne upprätta nu, som bekant, förslagen till folkskoleinspektörer, och en tidigare erfarenhet har ådagalagt att härigenom ganska stora svårigheter uppstått för en önskvärd samverkan mellan staten och landstinget. Så kan inträffa afven framdeles, och det framlagda förslaget synes mig derföre väl förtjena att behjertas. Nu har man anmärkt, att förslaget vore olämpligt, enär landstingen sammanträda allenast några dagar en gång om året. Denna anmärkning synes mig dock icke förtjena synnerligt afseende, då intet hinder finnes för att landstingen, på sätt redan åtminstone i Gefleborgs län eger rum, uppdrager åt en komité att för ifrågavarande ändamål, å landstingets vägnar, fungera under tiden mellan landstingets sammanträden. Komitéen har inom nämnde län utsett de inspektörer som för närvarande afven fått i uppdrag att utföra statens inspektion. Jag är för min del öfvertygad om att det skulle verksamt bidra till folkskoleväsendets utveckling och förbättring, om landstingen på sådant sätt bringades till intresse och delaktighet deruti. Staten har ju dessutom en särskild nu förstärkt folkskolebyrå, som i sin tur kan utföra tillsyn öfver att inspektörerne fullgöra sina åligganden.

I det förslag som af Andra Kammaren blifvit framlagdt heter det: "samt derest Kongl. Maj:t skulle finna en sådan åt landsting medgifven rättighet lända till folkskoleväsendets utveckling och för-

kofran, meddela de i sådant afseende erforderliga föreskrifter“. Något band är således dermed, efter min uppfattning, icke lagdt på Kongl. Maj:t; men skulle Kongl. Maj:t vilja inrymma ett sådant deltagande från landstingets sida, som här blifvit föreslaget, kan derföre uppställas sådana vilkor, att det bör blifva till synnerligt gagn för undervisningens befrämjande. På mig har sålunda detta förslag icke gjort det sorgliga intryck som på Herr Ekman, utan får jag anhålla om bifall till Andra Kammarens hemställan.

Herr Thyselius: Då jag haft det förtroendet att vara ledamot af det Utskott, som afgifvit detta betänkande, anhåller jag att få yttra några ord. Jag vill dervid endast hålla mig till den fråga, som nu är föremål för Kammararens beslut, eller huruvida Riksdagen bör ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan att delandsting, på grund af hvilkas beslut bidrag till folkskoleväsendet utgår, måtte få afgifva förslag för tillsättande af folkskoleinspektörer, och jag skall icke inlåta mig på öfriga frågor rörande folkskoleväsendet. Jag anhåller då att få till alla delar åberopa de skäl, som blifvit anförda i betänkandet och hvilka här blifvit upprepade för att en sådan landstingens inblandning i regeringens åtgöranden icke skulle vara gagnelig, utan tvärtom kunna medföra åtskilliga svårigheter. Det blefve utan tvifvel ett band, som skulle läggas på den, åt hvilken utnämningssrätten blifvit gifven — ett band, som mången gång för honom skulle kunna finnas tryckande; och jag vet icke att Riksdagen har den ringaste anledning att begära ett sådant landstingens deltagande i afseende på tillsättandet, då det sätt, hvarpå folkskoleinspektörerne hittills blifvit utsedde, icke gifvit anledning till någon anmärkning. Denna fråga är ju uteslutande beroende på Konungens pröfning, och om den, som har högsta uppsigten öfver undervisningsverken, verkligen anser sig i och för utnämningen af folkskoleinspektörer behöfva föreskrift derom att landstingen skola dertill afgifva förslag, så är för honom vägen vida ginare än för någon annan att erhålla en dylik föreskrift, så att Riksdagen ej behöfver derom göra framställning.

Jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre af Ugglas: Jag var icke i tillfälle att höra Herr Chefens för Ecklesiastik-departementet yttrande i sin helhet, men, såvidt jag kunde fatta, erkände han behöfvet af en förändring i afseende på inspektionen öfver folkskolorna. Han har, enligt hvad jag trott mig finna, utgått från den åsigten att inspektörsbefattningarne borde blifva mera sjelfständiga och fristående än hvad de nu äro. Detta var för mig särdeles fägningsamt att höra, ty det är äfven min åsigt. Om äfven i början af denna inspektions tillvaro man var tvungen att för densamma anlita personer, som innehade andra tjänster, så hafva anspråken sedan alltmera vuxit, och det låter sig icke numera göra att utöfva inspektionen på det sätt som hittills skett. Jag vill dermed icke hafva uttalat något klander mot de aktade män, som haft förtroendet att bekläda dessa befattningar, men jag tror det vara alldeles omöjligt för personer, som jemte inspektörsbefattningen förena

ordinarie tjenst, att kunna utan försummelse af denna på ett fullt tillfredsställande sätt handhafva inspektionen. Jag vågar sålunda hoppas, att Riksdagen inom kort måtte få motse ett förslag till ordnande af denna angelägenhet, och jag är förvissad att ett sådant förslag skall blifva af Riksdagen med tacksamhet mottaget. Men just att jag vill arbeta i den riktning, som af Herr Departementschefen blifvit angifven, nemligen att göra folkskoleinspektörerne till fasta statstjänstemän, är för mig en ytterligare anledning att afstyrka det förvarande förslaget att Kongl. Maj:t vid tillsättandet af dessa statens tjänstemän skulle infordra förslag från en representativ myndighet. Jag anser det vara så principiellt oriktigt, att Kongl. Maj:t skulle afven i den minsta mån vid tjänsters tillsättande, vara beroende af de representativa myndigheterna, att jag ensamt ur denna synpunkt måste alldeles afstyrka antagandet af ett sådant förslag. Detta vore det första steget, och hvilket det andra skulle blifva, det veta vi icke, men det ligger nära till hands. Man torde med skäl kunna befara, att, om man inslår på denna bana, skall det icke dröja länge förr än man kommer att fordra att embetsmän i allmänhet skola tillsättas efter förslag från representativa myndigheter. För öfrigt vågar jag påstå att förslaget icke skulle särdeles bidra till att öka intresset för folkskoleväsendet. Det torde nemligen icke vara Kammarens ledamöter obekant att, oaktadt den nu ifrågasatta rättigheten hittills icke funnits, åtskilliga landsting visat så mycket nit för folkskolorna, att jag icke tror man behöfver antaga att det till följd af denna rättighet skulle i någon mån ökas.

Jag ber att afven få fasta uppmärksamheten på ordalagen i detta förslag. Det heter: att Kongl. Maj:t täcktes taga i nadigt öfvervägande om — — — "landstinget må lemnas tillfälle att afgifva förslag för tillsättande af folkskoleinspektörer, samt, derest Kongl. Maj:t skulle finna en sådan åt landsting medgifven rättighet lända till folkskoleväsendets utveckling och förkofran, meddela de i sådant hänseende erforderliga föreskrifter". Såsom detta är skrifvet, skulle det kunna åt Kongl. Maj:t öfverlemnas att afgöra om åt ett eller annat landsting en sådan rättighet skulle medgifvas, men icke åt alla andra; och jag hemställer uti hvilken svår ställning Departementschefen skulle befinna sig vid afgörandet af sådana frågor, liksom uti hvilken brydsam ställning han likaledes skulle råka, om vid tillsättande af en inspektör han icke kunde gilla ett af landstinget upprättadt förslag.

Jag anhåller att Kammaran i öfverensstämmelse med de åsikter som förra riksdagen uttalades måtte bifalla Första Kammarens Utskotts hemstallan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Utskottets utlåtande och dels att Kammaran, med afslag derå, skulle antaga Andra Kammarens i ämnet fattade beslut; framställdes proposition på bifall till utlåtandet och besvarades med Ja.

Föredrogs änyo och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 19 och 22 dennes bordlagda betänkande N:o 7, angående ifrågasatt revision af lagstiftningen rörande sprängämnnens tillverkning, vård och försäljning.

Anmälades och bordlades från nedannämnda Utskott inkomna memorialer och utlåtanden, nemligen från

Stats-Utskottet:

N:o 70, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om löneförhöjning för den hos länsstyrelserna anställda vaktbetjening;

N:o 71, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande Stats-Utskottets utlåtande N:o 57, angående Kongl. Maj:ts nådiga proposition om beviljande af anslag för åvägabringande af vinterväg från Jäckvik vid sjön Hornavan till riksgränsen i riktningen mot Saltenfjord;

Bevillnings-Utskottet:

N:o 9, i anledning af Kamrarnes dels olika beslut dels återremiss i vissa delar af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 4, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af bränvin;

Banko-Utskottet:

N:o 12, med förslag till ändringar i 3:dje—6:te afdelningarne af bankoreglementet;

Lag-Utskottet:

N:o 30, i anledning af väckt motion om vissa ändringar i Kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862.

Kammaren åtskiljdes kl. 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 26 April 1873.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades sex protokolls-utdrag för sammanträdet å förmiddagen samt protokollen för den 12 och 16 dennes.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 16 och 17 dennes bordlagda Utlåtande N:o 27, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning angående lagfart å fång till fast egendom m. m. än äfven enskilda motioner i samma eller dermed sammanhängande ämnen.

Härvid anmälte sig och yttrade:

Herr von Gegerfelt: Jag tillåter mig hemställa, att detta betänkande måtte punktvis företagas till afgörande, samt att vid de punkter, som innehålla förordningsförslag, den ordning måtte iakttagas, att hvarje förslag allt efter detsammes beskaffenhet antingen paragrafvis eller i sin helhet först prövas, derefter förslagets ingress och rubrik samt sist den punkt, hvori Utskottet afgifvit hemställan om förslagets antagande.

Herr Nordström: Jag anhåller för min del, att det måtte vara tillåtet att i ett ämne af den stora vikt, som det föreliggande, få yttra sig först öfver saken och dess hufvudgrunder i ett sammanhang, och att man ej måtte behöfva vid föredragningen af 1:sta §:n, inskränka sig till endast detsammes innehåll.

Friherre Sprengtporten: Jag instämmer endast i den af den siste talaren framställda meningen, att det måtte tillåtas att yttra sig öfver förslaget i dess helhet.

Sedan öfverläggningen angående sättet för utlåtandets föredragning härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att *Herr von Gegerfelt* hade föreslagit, att utlåtandet skulle punktvis företagas

företagas till afgörande samt att vid de punkter, som innehålla förordningsförslag, den ordning borde iakttagas, att hvarje förslag, allt efter detsammes beskaffenhet, antingen paragrafvis eller i sin helhet först pröfvades, derefter förslaget ingress och rubrik samt sist den punkt, hvori Utskottet afgifvit hemställan om förslaget antagande; och stode naturligtvis vid detta liksom vid alla föregående tillfällen, då vidlyftiga lagförslag af Kammarerna behandlats, det en hvar ledamot öppet att under öfverläggningen om en särskild paragraf yttra sig öfver såväl förslaget i hela dess vidd som ock andra, ännu ej föredragna delar deraf, ehuru endast den under behandling varande paragrafen finge göras till föremål för yrkande.

Härefter gjordes proposition på bifall till *Herr von Gegerfelts* uti ifrågavarande hänseende framställda förslag; och blef denna proposition med ja besvarad.

1:sta punkten.

Bifölls.

2:dra punkten.

Förordning angående lagfart å fång till fast egendom.

§ 1.

Herr von Sydow: Villigt erkänner jag, att genom antagande af Kongl. Maj:ts till denna Riksdag aflättna förslag till förordning angående lagfart å fång till fast egendom, flere väsendtliga luckor i vår nu gällande lagstiftning i detta ämne skulle fyllas. Redan föreskriften att alla fång, således äfven arf, giftorätt, m. m. böra lagfaras, skulle föra lagstiftningen i detta ämne ett betydligt steg framåt. Likaså måste jag anse såsom stora framsteg borttagandet af den nuvarande — efter börsrättens upphörande — ändamålslösa långa lagfartstiden, bestämmelsen att tvist om eganderätt till fast egendom skall offentliggöras genom anteckning i Rättens protokoll, och framför allt införandet af ett stadgande, hvarigenom ett servitutsaftal kunde göras gällande mot tredje man. Slutligen ligger en stor fördel deri, att alla särskilda stadganden rörande lagfart, som nu måste sökas i en mängd olika författningar, blefve sammanförda i en enda lag. I följd af allt detta är det min pligt att uttala min tacksamhet för det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget. Men, på samma gång jag erkänner detta, måste jag öppet uttala, att jag ej skulle önska se detta förslag oförändradt antaget. Såsom en af mig mot Utskottets betänkande afgifven reservation utvisar, anser jag nemligen en väsendtlig brist i förslaget vara, att der saknas sådana bestämmelser, hvarigenom man skulle kunna hoppas att inom en ej alltför aflägsen framtid härstädes få införda fullt ändamålsenliga, tydliga och rediga fastighetsböcker, af hvilka man kunde hemta säkra och lätt tillgängliga upplysningar angående alla eganderättsförhållanden rörande

en fastighet. Jag tror nemligen ej, att dessa vilkor uppfyllas af sådana böcker, hvars införande Kongl. Maj:t i 20 § af författningsförslaget ifrågasatt. Skälet hvarför Kongl. Maj:t ej gått så långt, som, enligt mitt förmenande, i detta hänseende skulle varit önskvärdt, tror jag mig kunna finna af Hans Excellens Herr Justitiestatsministerns yttrande till statsrådsprotokollet den 22 sistlidne Februari, deri det heter bland annat: Andamålet med antagande af en ny förordning angående lagfart å fång till fast egendom måste utan tvifvel vara att åt eganderättsförhållandena angående fast egendom bereda nödig ordning, reda och säkerhet samt att bringa därtill hörande stadganden i öfverensstämmelse ej mindre med hvarandra inbördes, än och med den öfriga lagstiftningen. Detta ändamål synes mig blifva genom det ifrågavarande förslaget om lagfart uppnådt, så vidt ske kan, under närvarande omständigheter, de der, på sätt jag redan vid underdånig anmälan af det år 1867 utaf särskilda komiterade för ordnande af lagfarts- jemte inteckningsväsendet afgifna förslag till lag om inskrifning i fastighetsbok haft näden anföra, icke torde medgifva, att genom allmän lag omedelbart införas fullt specificerade fastighetsböcker, sådana som komiterade föreslagit. Vidare förekommer i Kongl. Maj:ts proposition: erhållandet af fullständiga fastighetsböcker är likväl ett mål, hvartill Kongl. Maj:t väntar att lagstiftningen inom en icke alltför aflägsen framtid skall föra, och anser Kongl. Maj:t äfven det nu uppgjorda förslaget om lagfart å fast egendom utgöra ett steg i den uppgifna riktningen. Häraf visar sig, att Kongl. Maj:t ansett det nu framlagda förslaget, endast afse att bilda en öfvergång till en annan lagstiftning på detta område, och att det väsentligaste hinder, som nu skulle möta mot att taga steget fullt ut, vore att sökas i den omständighet, att våra nuvarande förhållanden ej medgifva införandet af sådana fastighetsböcker som 1867 års s. k. fastighetsbok-komité föreslagit. Häruti instämmer jag fullkomligt, men tillåter mig att uttala den åsigten att, skulle man vänta på att förhållandena så förändra sig i vårt land, att böcker af den beskaffenhet komitéen föreslagit kunde hos oss införas, befarar jag att vi i mångfaldiga decennier få vänta på införandet af fastighetsboks-institutionen, som dock, enligt hvad vi veta, nästan i alla kultiverade länder anses såsom ett oeftergifligt vilkor för ett lämpligt ordnande af förhållandena i detta hänseende. Såsom bekant, utgick komitéen från den åsigt, att fastighetsböckerna borde anordnas så, att ett folium skulle uppläggas för hvarje särskild bruknings- eller hemmansdel, huru liten den än vore, gemensamt för lagfarter och inteckningar. För införandet af sådana böcker, som, enligt gjorda beräkningar, skulle omfatta 30, ja ända till 50 å 60 volymer i en enda domsaga, fordrades, efter min åsigt, ej allenast en helt och hållet ny organisation af våra underdomstolar, utan äfven en alldeles förändrad lagstiftning angående jordstyckning, gående i helt och hållet motsatt riktning mot den nuvarande, hvilken, såsom vi veta, lemnar full frihet att afsöndra jord från hemman och styckad dem i huru små delar som helst; och då vi ej hafva någon anledning att vänta en sådan förändring i denna lagstiftning, att jordstyckning och hemmansklyfning skulle förbjudas, torde man ock

kunna antaga, att föreskrifter byggda på de principer i afseende på bokens uppläggning, som komitéen föreslagit, ej på många år skulle kunna hos oss antagas. Men lika viss som jag är härpå, lika fast öfvertygad är jag, att man kan uppnå det mål man åsyftar på en annan väg, om man nemligen upplägger särskilda böcker för lagfart och särskilda för inteckning och låter hemmansnummern såsom en fullt konstant enhet ligga till grund för bokens indelning, så att ett folium upplägges för hvarje hemmansnummer. Detta synes ock i Kongl. Maj:ts proposition åsyftadt, men här dela sig det Kongl. förslagens författares och mina åsikter; ty Kongl. Maj:t synes utgå från den förutsättning, att åt sådana böcker, som jag sist nämnt, ej skulle kunna gifvas samma vitsord som ått de fastighetsböcker, komitéen föreslagit, och derfore har Kongl. Maj:t ej tilltrött sig att i sitt förslag införa någon föreskrift, hvarigenom domstolarne ålades såsom pligt att någonsin rådfråga böckerna eller ens medgäfves rätt att på grund af anteckningarne i dessa böcker fatta beslut eller utfärda fullt vitsord egande bevis. Böckerna skulle således egentligen inskränka sig till att tjena såsom öfvergång till ett annat system. För min del är jag deremot af den åsigt, att dessa böcker skulle kunna gifvas samma betydelse och vitsord som dem komitéen föreslagit, och jag kan ej inse något fullgiltigt skäl hvarfore så ej skulle kunna vara. Jag har sjelf begagnat liknande böcker under loppet af omkring tjugu år. och den erfarenhet jag vunnit torde jag få åberopa såsom skäl för min mening. Men endast genom att böckerna få ett sådant vitsord skulle de kunna uppfylla sin bestämmelse, att lemna en lätt öfverskådlig blick öfver alla förhållanden angående eganderätt till fast egendom; och endast derigenom skulle de vara mäktiga att förekomma sådana bedrägerier, som, enligt nuvarande lagstiftning, kunna ega rum, att nemligen en person, som varit egare till en fastighet men afhändt sig densamma, kan bedrägligen sälja eller låta inteckna egendomen. Rörande de afvikelser, hvilka jag i öfrigt ansett mig böra göra från Kongl. Maj:ts proposition och Utskottets betänkande, vill jag, för att ej allt för mycket upptaga Kammarrens tid, hänvisa till min reservation, der jag sökt angifva de stadganden, som skulle tjena till att åt dessa böcker bereda önskvärd säkerhet och vitsord. Hvad nu den föredragna paragrafen särskildt beträffar, har jag, då jag således anser, att fasteboks-institutionen är kärnpunkten i hela förslaget, trott det vara af vigt att uppmärksamheten fästes derpå redan i 1 §, genom hänvisning till den paragraf, der fasteboken först förekommer, likasom jag förmenar att då ordet "lagfart" första gången nämnes, man ock bör antyda ändamålet dermed; och har jag derfore tillåtit mig föreslå den redaktionsförändring af 1 § som min reservation utvisar.

Jag vill emellertid ej begära, att Kammarren skulle nu genast bifalla den af mig föreslagna redaktionsförändring af denna paragraf, lika litet som de öfriga paragraferna i mitt förslag, då jag väl vet att hvad jag föreslagit behöfver en närmare granskning af andra ögon än mina egna, men för att lagstiftningen i detta hänseende måtte komma att gå i den riktning jag anser vara den enda rätta, hemställer jag att Kammarren måtte till Utskottet återremittera den nu

föredragna paragrafen, hvarom jag anhåller, att Herr Talmannen täcktes framställa proposition.

Herr Nordström: Det förslag, som nu här föreligger, har till ändamål att ordna de former och iakttagelser, hvarigenom *sakrätt* i fast egendom, och särskildt eganderätten, må kunna bekräftas och erhålla den offentlighet, som det för det allmännas så väl som hvarje enskilds intresse kan blifva nödigt att i förekommande fall hafva att tillgå. Att de förhållanden, som stå i sammanhang med detta viktiga ämne skola påkalla ett omsorgsfullt och mångsidigt öfvervägande, är en gifven följd af frågans stora betydelse för det praktiska lifvet, och de föregående behandlingar och pröfningar, ärendet genomgått, innan det framlades för Riksdagen, visa ock på ett betecknande sätt dess grannliga beskaffenhet. Man finner nemligen af handlingarne, att redan vid förslagets utarbetande i lagbyrån skiljaktiga meningar i åtskilliga afseenden förekommit, att vidare vid förslagets granskning i Högsta Domstolen delade meningar om lämpligheten och antagligheten af vissa grundsatser och detaljomständigheter framträd, och att ytterligare, vid dess granskning i Lag-Utskottet, detta Utskott ansett sig böra hemställa om det förklarande, att förslaget icke oförändradt kunde antagas och i sammanhang dermed tillstyrkt åtskilliga ändringar och tillägg; hvarjemte af de inom Lag-Utskottet afgifna reservationer kan inhemtas, att åsigtorna om det ändamålsenliga i flera hänseenden varit delade. Särskild uppmärksamhet förtjena efter mitt omdöme de anmärkningar, som blifvit framställda af Högsta Domstolen, hvars åsikter, skäpta af daglig utöfning af rättskipningens kall, icke torde, i fråga om granskning af lagförslag, kunna i allmänhet förnekas ega en större betydelse, då de framställas i form af uttalade anmärkningar. Af de mot ifrågavarande förslag gjorda anmärkningar är det emellertid ganska få, som ledt till någon ändring.

Förslagets rubrik lyder: "Förordning angående lagfart å fång till fast egendom". Ordet *lagfart* är således det bestämmande begreppet af förordningens innehåll. Det är emellertid ingen nyhet, man uttalar, då man härvid erinrar om, att det begrepp, ordet lagfart i 1734 års allmänna lag, i föregående lagar och i derefter utfärdade förordningar i ämnet eger, egentligen hänför sig till *bördsrätten*, till hvars upprätthållande i fråga om jord och fast egendom hela den procedure, som hörde till lagfarten, var föreskrifven. Bördsrätten, denna i vårt samhälle urgamla, för släkterna på landsbygderna för sin tid viktiga rättsinstitution, stödd till sin princip på samma grunder som arfsrätten, och på det ömsesidiga ansvarighetsband, som i så många afseenden förenade släktens närmare och fjernare medlemmar vid hvarandra och gaf åt dem, efter äldre tiders åsikter, äfven en fastare politisk betydelse i samhället samt inskränkt på landsbygden till arfvejord och den jord, som förut i börd blifvit inlöst, och sedermera ock i städerna införd samt utsträckt äfven till aflinge fastighet, hade ännu, såsom af gammal sed omfattad, blifvit af 1734 års lag bekräftad och fastställd, innefattande rätt för hvarje släktmedlem, dock i den ordning i det närmaste, hvarefter de inom

sin slägt vore berättigade till arf, att framför en oskyld inlösa den slägtjord, en annan slägtmedlem ville föryttra eller bortgifva. För upprätthållande af denna rätt var köparen eller förvärfvaren pligtig att inom viss tid och i stadgad ordning låta på tinget upp- och hembjuda jorden åt bördemännen, samt berättigad att, der bördensanspråk uteblefvo, genom *fastebref* få bevis uppå, att alia bördensanspråk voro förfallna. Att i sammanhang härmed *böter*, och ganska betydliga sådana, utsattes för försummelse af lagfarten inom behörig tid, var således ock då fullt i sin ordning. Men sedan numera bördsrätten ej mindre i stad än på landsbygden blifvit genom förordningarne af år 1857 och 1863 fullständigt upphäfd, har icke allenast ordet *fastebref*, utan ock ordet *lagfart* i allmänhet förlorat all juridisk betydelse i hvad sak angår, och torde det således vara öfverensstämmande med en god lagstiftningspolitik, att de äfven såsom tekniska termer från rättsprocessen afföras, och det så mycket heldre, som de, fortfarande bibehållna i annan eller ny betydelse, lätteligen kunde hos menige man leda till förvirring i begreppen och särskildt till den vådliga tro, att det på fulljord lagfart enligt den nya lagen utfärdade fastebrevet skulle utgöra orubbligt skydd för framtiden mot hvad slags klander som helst å egendomsfånget. Att sådant icke är eller kan vara meningen inhemtas väl tydligt af 17 § i förslaget; men att hos den icke-lagfarne en sådan tro dock kunde uppstå, torde så mycket heldre kunna antagas, som hvarken uti förslagets ingress eller annorstädes inom dess paragrafsföljd något förekommer, som fullständigt skulle antyda det med den nyordnade lagfarten åsyftade ändamål.

Skulle detta ändamål vara, att åstadkomma en bok, eller ett register, huru man vill benämna det, upptagande de fastigheter inom en domsaga på landet eller i stad, i hvilka eganderätten öfvergått från en hand till annan, så visar sig i förslagets detaljer åtskilligt derjemte förekomma, som icke följdriktigt påkallas af detta hufvudändamål, exempelvis stycket om servituter; hvarförutom må erinras om, att fullständigheten af ett sådant register, med de flera upplysningar af vigt, detsamma vore egnadt att hålla en hvar intresserad tillhanda, komme att bero af när och huru ofta, efter lagens utfärdande, öfvergång af eganderätt i en fastighet inträffade; ett förhållande, som dock i många afseenden blefve olika med det, enligt hvilket ett fastighetsregister skulle i sig upptaga alla dessa upplysningar, ej mindre med afseende på de *aktuella egarne* den tid, början gjordes med registrets uppställande, än ock med afseende på sedermera inträffade förändringar deri. Vore åter ändamålet, att tillvägabrunga ett register, deri alla uti en fastighet existerande sakrätter eller med sakrätt garanterade fordringar och således ock egandesamt besittnings- och nyttjanderätt skulle införas och sålunda till tiden för sin tillkomst göras offentliga och öppna för hvar mans kunskap, så utvisar förslagets innehåll, att ock i detta afseende icke så få luckor förekomma, som icke borde lemnas ofyllda, derest en *inskrifnings-* eller, såsom den hos oss kallas, *inteckningslag*, byggd på fasta, principiella grunder, skall motsvara sitt ändamål. Till dessa luckor hör i främsta rummet den, som visar sig deruti, att alia de

sakrätter i fast egendom, hvilka få sitt upphof från försträckning, eller andra laga grunder för fordran på ena sidan och förbindelse på den andra, hvarvid den *personela* krediten kan förvandlas till *real-kredit*, alldeles icke här äro berörda, ehuru i afseende å alla sakrätter utan undantag det, i hvad angår deras företråde inbördes, gäller såsom fast regel, att detta företråde bestämes efter tiden för deras tillkomst, det vill säga från den dag sakrättsgarantien hos domstolen söktes och i följd deraf beviljades genom behörig anteckning derom i föreskrifven ordning. För en vederbörligen, på hvilken grund som helst vunnen sakrätt i fast egendom måste således efter omständigheterna sjelfva egarens eganderätt vika, då laggrundadt kraf på den förstnämndes tillgodonjutande göres; ty sakrätt är en rättighet, som omedelbart häftar vid sjelfva fastigheten eller tinget, utan afseende uppå af hvem det innehafves, och hvars utöfning således af ingen kan förhindras. Medgifvas må likväl, att ett särskiljande af registret öfver *eganderätt* i fastighet och deri inträffande förändringar från ett register öfver *andra sakrätter* väl kunde genomföras; men arbetet *dervid* blefve dock betydligt vidlyftigare, och i alla fall är sambandet mellan dessa två register så stort och så intimt, att lagen om det ena borde åtföljas af lagen om det andra, eller båda samtidigt utkomma och möjligheten sålunda hållas öppen att i sista stunden kunna med principiell fasthet och följsriktighet utveckla hvarderas innehåll, och jemka, der så behof gjordes, det ena med och efter det andra. Mig synes det fördenskull att, ehuru efter börsrättens upphäfvande den dermed i så nära samband stående lagfarten måste förändras och öfvergång af eganderätt i fastighet i annan ordning konstateras och offentliggöras, uppskof ännu något år med utfärdande af dithörande lag vore mindre betänkligt, än att utfärda en sådan för sig, och lemna en reviderad lag om inskrifnings- eller in-teckningsväsendet åt en obestämd framtid. Om sambandet mellan dessa lagar har man för öfrigt en påminnelse äfven uti den nu gällande föreskriften derom, att in-teckningar, uppbud och lagfarter skola väl införas i särskilda protokoll, men alla protokollen i ett band sammanhäftas, samt i brädden af hvarje protokoll för hvarje mål antecknas namnet på personen, som det angår, eller egendomen, som in-tecknas eller lagfares.

Med frågan om offentliggörande af eganderätten i fastighet öfvergång från en hand till annan står ytterligare en annan rättsangelägenhet i mycket nära samband, nemligen frågan om *preskriptionstid* för anställande af klander å fastighetsfång, eller af vindikationstalan. Såsom förut är sagdt, kan lagfart, vare sig i dess hit-tillsvarande eller föreslagna nya betydelse, icke till giltigt förvandla ett fång, eller en förvärfstitel, som i sig sjelf saknar giltighet. Men för allas rätt och bästa är nödigt, att en bestämd tid utsättes, hvarinom klander eller vindikationstalan på hvilken grund som helst bör anställas, för att kunna till pröfning upptagas och af dömas. Hvad härom för det närvarande är genom Kongl. Förklaringen den 14 Maj 1805 stadgadt torde likväl icke kunna på goda skäl anses vara tillfredsställande, ehvad man *dervid* afser den fastställda tidens obestämdhet och efter särskilda förhållanden i hvarje fall olika utfallande längd, eller obestämdheten ifråga om rättsföljderna i flere andra hänseenden,

derest klandret godkännes. Hvilken utsträckning af denna preskriptionstid man än må anse lämpligt fastställa, är det af hufvudsakligt vigt, att terminus a quo blifver noggrannare bestämd än den nu är, och att detta bestämmande sker samtidigt, eller i sammanhang med lagen om fängets inskrifning i registret, eller den s. k. "fasteboken", om ock medelst särskild lag.

Går man nu närmare in i förslagetets detaljer, finner man (§ 1) att icke allenast de i 1734 års lag uppräknade laga fången: köp, skifte och gåfva samt sedan år 1857 testamentsfång, utan ock giftorätt och arf samt fideikommissarisk besittnings- och nyttjanderätt skola, när föremålet därför är fast egendom, på landet eller i stad, eller frälseränta, eller hus och byggnader på ofri grund i stad, som mot tomtören oförändradt få innehafvas, varda underkastade lagfart. Uti detta förslag till lag om lagfart framträda sålunda flera nyheter af mycken vigt. Hvad som är nyttigt och ändamålsenligt i fråga om fång, som grundas på frivilliga aftal, eller på egarens personliga rätt, att af välvilja för någon annan, vare sig person eller inrättning och stiftelse, förfoga öfver sin egendom till verkställighet antingen under hans lifstid eller efter hans död, det skulle således till efterrättelse utsträckas äfven på sådana fång, som grundas på verkställighet af gifna bestämmelser i lag. Vore nu ändamålet med den nya s. k. lagfarten, att tillvägabringa ett fullständigt register öfver ej blott eganderätter, utan ock alla andra sakrätter i fastighet, må det medgifvas att sådant ur viss synpunkt kunde hafva skäl för sig; men vid utvecklingen af sjelfva grundsatsen framträda dock ej så få betänkligheter. Sålunda innefattar t. ex. *giftorätten* i sig sjelf icke något fång, utan en *utbrytning* vid boskifte af hvad man redan derförinnan förvärfvat och eger. Detsamma gäller om bolagsmans andel i bolags samfälda egendom, hvilken enligt förslaget, sedan utbrytning skett, äfven skulle underkastas lagfart i den nya betydelsen. Hvad särskildt *giftorätt och arfsfång* angår, medför redan den förrättning, hvarigenom vid bodelning en mans, eller hustrus, eller rätter arfviges andel i det gemensamma boet utbrytes, all den officiella offentlighet, som följer af föreskriften derom, att boupptecknings- och arfskiftes-dokument inom viss tid skola till vederbörlig Rätt inlemnas, att der förvaras. Hvarföre, vid sådant förhållande, en ytterligare offentlighet genom den föreslagna lagfarten skulle erfordras, är svårt att fatta, särdeles då man betänker: att med boupptecknings- och arfskiftes-förrättningar icke obetydliga kostnader och äfven afgifter till kronan äro förenade, och att lagfarten jemte det deraf föranledda *fastebrevet* änyo skulle leda till utgifter, hvilka, särskildt hvad *fastebrevet* angår, äro långtifrån att kunna sägas vara obetydliga; men någon ändring i förhållandet med dessa afgifter har dock ej ens blifvit antydd, och än mindre föreslagen. Skulle en anteckning i dessa afseenden ändock, med hänsigt till lagfartsprotokollets fullständighet, anses nyttig, borde likväl i dessa fall någon lösen för *fastebref*, eller utfärdande af ett sådant icke komma i fråga, och deremot den sportelinkomst, som genom dessa bref nu komma domrarne till godo, dem i annan ordning ersättas. I alla tvister om arfsfång och hvad genom giftorättens ut-

brytande tillfallit en person är det ju dock alltid till boupptecknings- och arfskiftes-instrumentens vittnesbörd, som tillflykten i främsta rummet måste tagas.

Att man ända till år 1857 ej behöfde lagfara med *testamentsfång* förklaras deraf, att en speciel procedure för testamentets delgifvande åt testators närmaste arvingar var, likasom den ännu är, föreskrifven, och derjemte deraf, att ej andra än dessa närmaste arvingar egde och ega *klandra* testamente. Men, när åter år 1857, genom Kongl. Förordningen den 21 December, bordsrätten först i stad och sedermera år 1863, genom Kongl. Förordningen den 22 December, äfven på landet upphäfdes, det likväl först då föreskrefs, att äfven testamentsfång skulle lagfaras, kan det inkonsequenta deruti förklaras väl endast derigenom, att man, med förbiseende af lagfartens rätta betydelse sedan äldre tider, hade blicken hufvudsakligen fästad derpå, att testamentsfång likasom gifva i sjelfva verket innefattade öfvergång af eganderätt i fastighet från en till annan. Huruvida åter deraf stöd kan hemtas för det nu gjorda förslaget, att äfven fideikommissarisk besittnings- och nyttjanderätt i fast egendom skall lagfaras i detta begrepps nu tillämnade betydelse, hvarje gång en ny fideikommissarie tillträder egendomen, kan man på goda skäl fullt betvifla. Eganderätten i sådan egendom tillhör principiellt den familj eller slägt, af hvars medlemmar *en* efter stadgad successionsordning skall vara den aktuella innehafvaren och representanten af denna eganderätt, med rättighet på samma gång att uteslutande nyttja och bruka egendomen. Att hans namn må i fastighetsregistret inom domsagan upptagas, kan hafva skäl för sig; men hvad gagn för honom kan härflyta af ett fastebref å fideikommisset med dess dryga lösen, torde för en hvar, som närmare tänker derpå, blifva ett på fullt bindande grunder olösbart problem, så vida man ej åt fastighetsregistret uteslutande vill tillägga betydelsen af ett register öfver alla sakrätter i de inom domsagan belägna fastigheter, — en tanke, som likväl icke kan sägas vara följdriktigt utförd i förevarande förslag. Sålunda äro, exempelvis, för att ej tala om kronans eller kyrkans åt enskilda på lön eller annan grund upplåtta boställen, alla rena *kronohemman* här alldeles förbigångna, ehuru också de, med afseende å besittnings- och nyttjanderätten i dem, äro verkliga fideikommissarier, att nyttjas och brukas af *en* bland slägtens medlemmar efter derom fastställd successionsordning, och med eventuel rätt för alla de andra. Att kronohemman enligt gällande förordningar kunna af rätte innehafvaren inlösas till *skatte*, med hvilken inlösen eganderätt följer, är en sak för sig, enär de dock, tills sådant skett, äro uti innehafvarens händer fideikommissariska possessioner och i följd deraf, vid ifrågasatt inlösen, en utredning måste ega rum, huruvida sökanden är den rätte innehafvaren i förhållande till öfriga medlemmar af släkten, för att ej tala om främmande. Vidare är uti förslaget förbigånget allt hvad för det närvarande är stadgad och gäller om *inteckning* af de på aftal grundade *arrende- och nyttjanderätter*, *undantagsjord m. m.*, åt hvilka man genom deras intecknande hos domstolen i dertill anvisade register vill tillvinna den orubblighet och fasthet, som ovilkorligen följa af *sakrättens begrepp* och på landet

äro för jordbrukets förkofran af så stor vigt. Vill man måhända härvid iuvända, att detta intecknande framdeles skall, likasom nu, uti en blifvande inteckningslag ordnas, så är dock derigenom ej annat sagdt, än att man vill formelt åtskilja hvad organiskt hänger tillsammans.

Den föreslagna nya lagfartens slutakt skulle bestå deri, att, sedan den handling, som angår fångtet och vilkoren derför, blifvit offentligen i Rätten uppläst, denna handling i "lagfartsprotokollet" införas och antecknas uti en bok, den Utskottet benämnt: "fastebok" (§§ 4, 20). Ehuru äfven detta offentliga uppläsande gifver en påminnelse om uppbudet vid lagfart under bördsrättens tillvaro, må det likväl såsom oskadligt lemnas utan anmärkning; men då fångtet skall antecknas i två särskilda officiella handlingar, nemligen lagfartsprotokollet och fasteboken, framstår här naturligen den mycket vigtiga frågan: hvilkendera skall det afgörande vitsordet tillkomma, derest de i afseende å anteckningens innehåll afvika från hvarandra? Att något sådant vitsord, som förmädde utestänga allt klander å fångtet eller åtkomsten till fastigheten, här ej kan ifrågakomma eller afses, utan endast det, som bör tillkomma officiella handlingar i allmänhet och således uti ifrågavarande ärenden beträffande hvad vid lagfarten förekommit, är i sig sjelf gifvet; men frågan borde dock af iagen få ett svar. Enligt nu gällande lag (Jordabalken 4: 10) är uttryckligen förklaradt, att, der jordebref förderfvas eller förloras, Rättens dombok (eller numera lagfartsprotokollet) skall ega vitsord. I det af regeringen nu framlagda förslag (§§ 4, 11, 20) gifva ock hithörande ordalag anledning till, att vitsordet skulle tillkomma lagfartsprotokollet; men i följd af de ändringar i sistnämnda förslag, som Utskottet funnit sig böra föreslå, ledes man åter heldre till den tro, att vitsordet borde tillkomma *fasteboken*, hvilken, ehuru den enligt 20 § skall föras i öfverensstämmelse med lagfartsprotokollet, likväl redan i 7 § förklaras ega det vitsord, att företeende af åtkomsthändlingar blir öfverflödigt, der åtkomsten eller fångtet "af fasteboken vises". Vid sådant förhållande skulle frågan om vitsordet kunna blifva föremål för en skiftande och osäker tolkning; men detta torde ej kunna anses välbetänkt i betraktande af de vigtiga intressen, som deraf kunna komma att bero.

I 3 § af förslaget berättigas allmänna åklagaren, der lagfart ej inom stadgad tid sökes, att hos Rätten göra derom framställning, och Rätten att genom vite tillhålla den försumlige att fullgöra sitt åliggande. Detta stadgande kan utan tvifvel ej afse annat än förvärf af eganderätt i fastighet och utgör, så vidt man kan fatta, ytterligare ett minne från hvad om lagfart under tiden för bördsrättens tillvaro var lag. Också hade det den tiden en ganska god grund, emedan det upprätthöll bördens rätt att inom viss tid försättas i tillfälle till bevakande af sina bördsanspråk; men denna grund bortfaller i och med bördsrättens upphäfvande, och det egna intresset torde få antagas vara en tillräcklig drifkraft för köparen att icke försumma lagfarten eller inskrifningen af sitt fång, helst han eljest skulle äfventyra att se sin fastighet varda intecknad för säljarens gäld och åtskilliga tidigare aftal.

De af mig nu framställda anmärkningar rörande förslaget i före-

ning med den föredragna första paragrafen afse väl den bestämmande grundtanken deri i allmänhet, men torde dock få anses såsom, åtminstone för mig, tillräckliga grunder för den hemställan, jag härmed tillåter mig framställa derom, att förslaget i dess helhet denna gång måtte få förfalla, under erkännande likväl, att en lag, lämpad efter de förhållanden, som i följd af bördsrättens upphäfvande tillkommit, och utarbetad i förening med hvad för öfrigt till en fullständig hypotekslag, eller lag om sakrätter, hörer, är af behovet allvarligt påkallad, och med tillägg således af den önskan, att förslag till sådan lag måtte, der så ske kan, till nästkommande Riksdags pröfning varda framlagd. Vore det med våra grundlagar öfverensstämmande att ett af regeringen framlagdt lagförslag finge återtagas till förnyad revision, skulle jag helst gjort hemställan derom; men då så ej är, och en återremiss vid riksdagens nära instundande slut ej heller kunde leda till målet, återstår ej annat, än hemställan om afslag tills vidare.

Herr Statsrådet Berg: Då jag begärde ordet, hade en talare yrkat återremiss af denna paragraf, under betygande likväl att det förslag, som var framlagdt, i väsentliga delar uppfyllde de önskingar, som han ställde på en lagstiftning i detta ämne. Sedan dess har en annan talare, äfven under förklarande att en lagstiftning i den riktning, här vore ifrågasatt, är af högsta behof påkallad, yrkat afslag derföre, att åtskilliga detaljbestämmelser i förslaget icke rätt öfverensstämde med hans uppfattning och han derjemte ansåg frågan om lagfart så nära sammanhånga med andra frågor, att hon icke lämpligen borde lösas utan i sammanhang med dessa. Hvad nu först detaljmärkningarne angår, så är det en sanning att, såsom den siste talaren erinrade, lagfarten enligt det framlagda förslaget skulle ega ett väsentligt olika ändamål mot hvad den hade i 1734 års lag. I stället för att, såsom förut, egentligen afse endast utstängande af bördsklander, skulle nemligen lagfarten nu få sin hufvudsakliga betydelse, såsom ett medel att söka betrygga den eganderätt, som genom sjelfva fångtet erhållits, och, såvidt jag rätt fattade den ärade talaren, ansåg han såsom ett fel i förslaget, att då en sådan förändrad betydelse gifvits åt sjelfva saken, man likväl behållit den förra benämningen "lagfart." Jag kan dock ej medgifva att denna benämning skulle enligt förslaget erhålla någon annan betydelse än förut. Det förfarande som dermed nu afses, eller fastighetsfångens offentliggörande vid Rätten och intagande i dess protokoll, skulle ju äfven efter förslaget komma att, om än för annat ändamål än förr, fortfarande ega rum, och det nuvarande namnets bibehållande läser således icke kunna åstadkomma någon oreda. Väl befarade den värde talaren att, genom fastebrevfets bibehållande, allmänheten kunde ingifvas den föreställning, att detta fastebref innefattade en stadfästelse på eganderätten och således gäfvade en trygghet, som dermed icke vore åsyftad. För min del tror jag dock icke, att en sådan föreställning hos allmänheten om fastebrevfets betydelse förefinnes, utan att man ganska väl vet, att, trots fastebrevet, klander å fångtet kan ske och vinna framgång. Att man bibehållit fastebrevet,

har, enligt de för förslaget anförda motiv, sin grund deri, att det för den, som vunnit lagfart, är bekvämligare att erhålla beviset derom i en kortare form än det ofta vidlyftiga lagfartsprotokollet. Den ärade talaren fästade väl härvid uppmärksamheten derpå, att då hittills lagfart varit föreskrifven endast för vissa fång, skulle enligt förslaget hvarje åtkomst och således äfven arf blifva föremål för lagfart och fastebref; hvaraf han drog den slutsats, att fastebrefvets utlösande skulle föranleda onödiga och onyttiga kostnader. Hvad kostnaderna beträffar, vill jag medgifva, att om fastebref hädanefter under alla förhållanden, och utan afseende på fångens beskaffenhet, skulle komma att draga samma utgift som hittills, visserligen från den synpunkten en betänklighet kunde möta att stadga fastebref för arf och dylika fång; men i den Kongl. propositionen eller åtminstone i Justitie-statsministerns dervid fogade yttrande är den förutsättning tydligen uttalad, att kostnaden för lagfart af de fång, som ej förut behöft lagföras, icke skulle blifva betungande. Meningen har nemligen varit att, om förslaget antages, fastebref för dylika fång icke skulle åsättas högre lösen än protokollsutdrag, som från Rätten utfärdas, och huruvida fastebref skola beläggas med karta eller icke, är ju något som Riksdagen helt och hållet har i sin hand att bestämma. För mig synes det emellertid af största vikt att de fastighetsfång, som grunda sig på arf, ej undantagas från skyldigheten att lagfara, så vida man vill undanrödja de nu temligen allmänna och befogade klagomålen öfver rådande osäkerhet i fråga om eganderätten, och hvilka hafva sin väsendtligaste grund i den omöjlighet, som för närvarande förefinnes, att kunna med någon grad af visshet få reda på, hvem som är egare af en fastighet. Med anledning deraf har man också temligen allmänt uttalat den uppfattning, att icke blott de frivilliga fången, utan äfven alla andra fång, som grunda sig på arf, fideikommissstiftelse och dylikt, skulle intagas i Rättens protokoll på det att den, som vore nödsakad att sluta aftal angående en fastighet, skulle på något ställe kunna göra sig förvissad om, hvem som dertill verkligen vore egare. Det är sagdt, att dödsfall och deraf föranledda arf äfven publiceras på annat sätt; men om den döde efterlemnat många arfvingar, är det ofta för allmänheten och de personer det kan röra icke möjligt att utan synnerligt stort besvär få reda på hvem som fått ärfva den ena fastigheten och hvem som fått ärfva den andra; och dessa svårigheter ökas i synnerlig mån, då, såsom ofta är fallet, en fastighet gått i arf genom många led. Derför har det redan från lagkomitéens tid och äfven sednare af dem, som yttrat sig i detta ämne, blifvit framhållet såsom en synnerligt viktig önskan, att *alla* fång till fast egendom måtte offentliggöras och intagas i någon offentlig handling, som vore tillgänglig för den stora allmänheten. Skiljaktiga åsichter hafva deremot försports, huruvida dessa anteckningar skulle ske, såsom nu, i lagfartsprotokollet eller i en för ändamålet särskildt inrättad bok, i hvilken man för hvarje fastighet kunde på ett ställe tydligt och klart finna alla de upplysningar om förhållandet som man sökte. Den komité, som sednast var nedsatt för att utarbete ett förslag i ämnet, var af den sednare åsigten och föreslog inrättandet af en bok i hvarje härad, der särskildt skulle upptagas hvarje

hemman och, om detta var deladt, hvarje hemmansdel eller af-söndring, så att hvarje possession fick sitt särskilda folium, under hvilket man således lätt kunde få reda på, icke blott eganderättsförhållandena, utan äfven de gravationer, som kunde vidlåda hvarje fastighetslott. Det kan icke nekas, att om en sådan, under tillräcklig kontroll och med fullkomlig noggrannhet upprättad bok finnes, der hvar och en kunde på ett ställe finna tillförlitliga och lätt öfverskådliga anteckningar öfver alla de förhållanden, som anginge hvarje särskild fastighet, skulle sådant i ganska väsentlig mån befrämja trygghet för eganderätten; men någon sådan bok finnes emellertid icke, och frågan måste således blifva, om den kan åstadkommas. När man i sådant afseende inhemtade yttranden från de särskilda orterna, fick man höra, först och främst att det med den nuvarande domstolsorganisationen och med de krafter, som stå nuvarande domstolar till buds, icke låte sig göra, samt sedan, och hvad värre var, att på en del ställen sjelfva eganderättsförhållandena derfor lade hinder i vägen. Från vissa orter förklarade domrarna sig icke med bästa vilja kunna lägga upp en sådan bok, emedan det icke finnes någon grund att gå efter för att kunna specificera de särskilda fastigheter, som utgöra föremål för eganderätt, såsom i Dalarne och Wermland, der icke någon mantalssättning finnes och de särskilda possessionerna icke hafva särskilda hemmansnummer, utan än hundratals jordegare finnas utan någon slags skilnad till nummer och namn på deras fastigheter, än de utklufna jordlotterna betecknas med derå af egarne sjelftagna namn, hvarjemte på många ställen bristen på kartor gjorde det omöjligt att med bestämdhet säga, hvilka egor hvar och en hade. Under sådana förhållanden visade det sig vara en stor svårighet, om icke en omöjlighet, att kunna fullständigt genomföra det ifrågasatta fastighetsbokssystemet; men då man insåg de stora fördelar, det samma skulle medföra, var det naturligt att man ville försöka tillgodogöra sig så många af dessa, som med nuvarande förhållanden låte sig förena. Man har derföre ansett sig redan nu kunna införa fastighetsböcker, utan att likväl våga gifva åt denna institution samma betydelse och vikt som komitéen gjort; ty man kunde icke gerna gifva vitsord åt något som ännu icke finnes och som möjligen på åtskilliga orter icke kan åstadkommas; men då man således måste ställa sig på den grund man nu står, nemligen att låta lagfartsprotokollet vara det gällande, har man dock genom föreskriften att i detta protokoll skall inskrifvas *allt* som rör eganderätten till fast egendom och att anteckning derom jemväl skall göras i en särskild fastighetsbok, sökt. i den mån ske kunnat, närma sig det af komitéen åsyftade mål. Man får dock icke nu ställa för stora anspråk på fastighetsboken; ty om man det gör, och anspråken lemnas oppfyllda, kan det lätt inträffa, att institutionen redan i början och innan den hunnit utveckla sig förlorar det förtroende, som utgör ett nödvändigt vilkor för vinnande af syftemålet dermed. Detta syftemål kan nemligen endast småningom ernås. Man måste först göra sig erfarenheten tillgodo och tillse huruvida de förhållanden kunna ordnas, som nu utgöra hinder för systemets fullständiga genomförande. Och om detta, såsom jag hoppas, framdeles kan ske, skall man i den nu föreslagna fastighets-

boken hafva en stomme till den institution, till hvilken man sträfvar, och tiden är då inne att taga steget fullt ut och öfverflytta till fastighetsboken det vitsord, som lagfartsprotokollet nu eger. Från dessa synpunkter har man utgått vid uppgörande af nu föreliggande förslag. Man vill försöka att få alla fång offentliggjorda och intagna i ett offentligt protokoll; man vill att domaren efter detta protokoll skall göra anteckning i fastighetsboken rörande alla förhållanden, som angå eganderätten, men man vågar ännu icke åt denna bok gifva annan betydelse än af ett register till lagfartsprotokollet, hvilket således måste hafva företrädet; men man hyser den förhoppning, att institutionen framdeles skall kunna vinna den utveckling och det förtroende, som erfordras för att gifva fastighetsboken ett större vitsord.

Det har blifvit sagdt, att svårigheter för införande af en fastighetsbok skulle möta, såvida frågan icke toges vidsträcktare, och att man, på samma gång man upptagit lagfartsfrågan, äfven bort behandla frågan om inteckning och möjligen äfven den om häfd. Om man hade byggt på den grundsats, såsom komitéen uttalat, att inskrifning i fastighetsbok skulle utgöra enda villkoret för vinnande af sakrätt i fast egendom, vill jag medgifva, att det kunde varit skäl, ja möjligen nödvändigt, att lagfarts- och inteckningsfrågorna behandlats i ett sammanhang; men då man icke detta gjort, utan ansett nödigt att i detta hänseende ställa sig på den gamla grunden, finner jag icke att sambandet mellan dessa frågor blifvit större efter detta förslag än efter nu gällande lag, och att hinder således nu mer än för skall möta att behandla dem hvar för sig. Det ligger i sakens natur, att hvarje fråga, som har sammanhang med en annan, löses bäst om båda frågorna tagas gemensamt. Men om detta är fallet med lagfart och inteckning, gäller det ännu mer om inteckning och utsökning. Svårligen torde man nemligen kunna lösa inteckningsfrågan, utan att i sammanhang dermed taga hänsyn till utsökningsväsendet, och måhända äfven till häfdefrågan. Men skola alla dessa frågor behandlas samtidigt, tror jag, att man får ett material så stort, att det skall taga många år, innan det hinner bearbetas, och att många svårigheter skola möta för att en så vidtomfattande lag skall lyckas på en gång vinna representationens bifall.

Efter denna, af den siste talarens anmärkningar framkallade redogörelse för förslaget hufvudgrunder, anhåller jag att få besvara hvad den förste talaren yttrat. Om jag fattade honom rätt, tycktes han i det väsentligaste gilla dessa grunder. Han erkände att fastighetsbokssystemet ej kunde gifvas den utsträckning som komitéen föreslagit, men han trodde dock, att man skulle kunnat gå något längre än i Kongl. Maj:ts förslag skett, och det var för att få detta uttryckt, som han begärde en återremiss af första paragrafen. Att döma af hans reservation, skulle dermed afses, att i den första paragrafen få inlagd en bestämmelse angående hvad med lagfart skulle förstås och hvad verkan den skulle hafva. Den redaktion, han sjelf framlagt i det afseendet, innehåller följande:

Hvar som genom köp, byte, gåfva, testamente, arf, giftorätt, skattelösen af kronojord eller annorledes med eganderätt åtkommer fast

egendom, söke, för fångets offentliggörande såsom i 4 och 23 §§ sägs samt vinnande af den stadfästelse derå som i 11 § omtalas, lagfart å fångtet vid den Rätt, hvarunder egendomen lyder. Hörer egendomen under flera Rätter, skall med hvarje del lagfaras vid den Rätt, hvarunder den lyder.

Vigten skulle således ligga derpå, att man redan i första paragrafen sade, att lagfart skulle ske för det ändamål, som sedermera i de andra paragraferna ömförmåles. I motiven till detta stadgande har reservanten sjelf sagt, att denna anmärkning är endast af formel beskaffenhet och att han icke skulle framställt den, om han icke hade trott, att förslaget äfven i andra delar borde undergå ändring. Att nu fatta något beslut i den syftning, som reservanten framställt, har sina svårigheter, utan att bedöma de stadganden, som han i första paragrafen velat åberopa. Det vill synas mig som reservanten, under erkännande, att man icke kan gifva fastighetsboken all den betydelse, som komitéen velat gifva densamma, likväl skulle gå ett stycke längre än Kongl. Maj:ts proposition och gifva den ett visst slags vitsord; man skulle, såsom han säger i motiven, gifva den lika mycket vitsord som lagfartsprotokollet, och det skulle således vara två urkunder, som begge hade lika vitsord, men huru tvisten skulle slitas, om de till innehållet voro olika, har jag icke klart för mig. Hvad som emellertid synes mig viktigast i hans reservation, är den af honom i första paragrafen åberopade elfte paragrafen, der han velat å fastighetsboken gifva en betydelse, som jag för min del anser särdeles betänklig. Paragraf 11 i hans reservation lyder sålunda: Sedan ansökan om lagfart blifvit beviljad, varde sökanden *ansedd* för egare af den egendom, fångtet afser, intill dess annans anspråk derpå i laga ordning anhängiggjort blifvit; och meddele Rätten *stadfästelse* derå medelst fastebref. Enligt detta förslag skulle således den, som med *eganderätt åtkommit* fast egendom, genom arf eller hvad fång det vara må, likväl icke *anses* som egare förr, än lagfart blifvit beviljad. Hvem som under tiden skulle *anses* såsom egare kan jag icke inse. Om fångtet t. ex. vore arf, kunde det icke vara den döde och icke heller hans arfvingar, hvilka icke hunnit lagfara. Under tiden skulle således hyresgäster och arrendatorer kunna vägra att betala hyra eller arrende, då de med skäl kunde invända att ingen finnes, som af lagen erkändes såsom egare. Ett sådant stadgande kan jag för min del icke godkänna; men äfven om jag det kunde, skulle jag icke vilja medgifva att, såsom reservantens förslag vidare innehåller, den, som blifvit *ansedd* som egare, skulle upphöra att vara det, så snart någon annan anhängiggjorde klander, huru tvistigt det än måtte vara. Dertill kommer vidare en tredje viktig omständighet, eller att Rätten genom fastebrefvet skulle anses hafva gifvit stadfästelse på fångtet och, enligt reservantens förslag, skulle således fastebrefvet icke blott komma att bevisa, att lagfart blifvit sökt och att hinder därför icke mött, utan äfven innefatta ett verkligt Rättens beslut, att fångtet blifvit faststaldt. Men huru kan detta stå tillsammans med det sedermera i förslaget förekommande stadgande, att, utan hinder af lagfart, klander å fångtet kan anställas? Detta borde väl nemligen icke kunna ske, om å fångtet finnes en Rättens stadfästelse, med mindre

denna först blifve i laga ordning undanröjd. Af dessa skäl kan jag icke godkänna de stadganden, som i den föreslagna första paragrafen blifvit återopade; och då jag det icke kan och då icke de paragrafer, som i Utskottets förslag förekomma, kunna sättas dit i stället, så att, i fall 11 § af reservantens förslag icke godkännes, första paragrafen icke heller kan gifvas den lydelse, som nu är ifrågasatt, och då reservanten sjelf sagt, att anmärkningen endast var af formel beskaffenhet, och att han icke skulle hafva framställt den, om han icke ansåg, att förslaget äfven i andra delar borde undergå ändring, skulle jag för min del icke tro, att de, som gilla grunderna för det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget, kunna finna det nu ifrågasatta tillägget lämpligt.

Såsom icke ledamot af Kammaren, har jag icke rätt att framställa något yrkande, utan har endast velat uttala de åsichter, jag har i motsats till de föregående talarne, och jag tror mig hafva ådagalagt, att den af Utskottet föreslagna redaktion skulle kunna antagas.

Herr von Gegerfelt: Sedan lång tid tillbaka och isynnerhet under den sista tiden har man ifrigt, ofta och det med mycket skäl påyrkat en omarbetning af vår lag. Man har varit ense om att det borde ske på lagberedningens goda grund och derigenom att Kongl. Maj:t framlade för Riksdagen lämpliga afdelningar, som hvar för sig kunde pröfvas. Det är nu egentligen första gången som en sådan hufvudafdelning af vår lag framlägges, och det är då naturligt att en hvar, som intresserar sig för densamma, med lifligt deltagande afvaktar frågans utgång. För att vinna målet är det nödvändigt att man med förtroende omfattar det förslag som framlagts, att man i mindre detaljer underordnar sin enskilda åsigt och ansluter sig till det framställda förslaget. För min enskilda del har jag såsom ledamot i Lag-Utskottet ingått på några mindre förändringar, som jag ansett innebära förbättringar, men jag måste medgifva af ringa betydelse; jag har deremot reserverat mig mot en del andra förändringar, som jag måst anse för om ej försämringar dock icke förbättringar. Det är nedslående att ett sådant förslag mötes med yrkanden på afslag, att som skäl därför återopas, att denna lag bör framläggas i sammanhang med ny inteckningslag och mera dylikt. Det är redan antydt huru nära inteckningslagen sammanhänger med utsökningslagen, och jag vågar påpeka att utsökningslagen sammanhänger med rättegångsordningen; vi skulle der hafva en portion som blifve väl stor. Erfarenheten har visat att denna lilla lag med de tarfliga förändringar derå gjorts upptagit en ganska betydlig del af Utskottets arbeten. De skäl, Herr von Sydow återopat för återremiss, äro att han anser att fasteboken, enligt Kongl. Maj:ts förslag, ej har samma vikt och betydelse som enligt komiterades, och hans reservation går ut på att bereda fasteboken en sådan större betydelse. Om det är nödvändigt att i ett lagfartsprotokoll anteckna de beslut, Rätten fattat, och det måste väl medgifvas, om man derjemte vill föra särskilda anteckningar i en fastebok, och så stridiga uppgifter förefinnas dem emellan, är det ju nödvändigt att man tillerkänner antingen protokollet eller boken vitsord framför den andra;

att gifva båda lika vitsord låter sig ej göra. Nu har det, efter hvad af en regeringsledamot blifvit anfördt, under våra rättsinstitutioners nuvarande tillstånd, ej varit möjligt att gifva boken vitsord framför protokollet, utan man har måst gifva protokollet vitsord framför boken. Derigenom har man dock ej fränkânt boken dess värde, ty den har detsamma oförminskadt, liksom hvarje annan officiel handling, tills motsatsen blifvit bevisad. Det är till förekommande så mycket som möjligt af sådana stridigheter mellan boken och protokollet som det är föreskrifvet, att på hvarje expedition, som utfärdas ur protokollet skall äfven antecknas hvad i boken finnes skrifvet; derigenom blir det en kontroll för domaren att någon skilnad icke förefinnes och äfven för vederbörande part. Den ändring, Herr von Sydow här föreslagit, är tillägg af orden: "för fångets offentliggörande såsom i 4 och 23 §§ sägs samt vinnande af den stadfastelse derå som i 11 § omtalas". Jag hemställer nu om denna ändring kan hafva någon betydelse i praktiskt afseende, om eganderättens tryggande skall kunna derigenom vinnas i någon den ringaste mån. Herr von Sydow har sagt, att Kongl. Maj:ts förslag innebär ett steg framåt, men när han nu erkänner detta, så frågar jag, hvarföre man skall stanna i stället för att taga steget fullt ut. Herr Nordström har gjort åtskilliga anmärkningar, som dels blifvit af föregående talare besvarade, dels röra följande paragrafer; till de sednare får jag kanske framdeles återkomma. Jag röstar bifall till paragrafen.

Herr Nordström: Som det vid hvarje diskussion är af stor vikt, att man rätt uppfattar hvarandras utsagor, ber jag få upplysa den ärade ledamot af regeringen, som upptog till bemötande mitt förra anförande, derom, att det icke var mina individuella åsigtar jag då framställde, utan deremot de hithörande rättsprinciperna i afseende å de sakrätter i en fastighet, som kunna bredvid eganderätten ega bestånd och gällande kraft; rättsprinciper, som, huru man än må formelt distribuera dem, dock i alla *sakrättslagar* måste såsom orubbliga erkännas. Den ärade regeringsledamoten upptog ock till bemötande hvad jag hade yttrat om *fastebrefven*, och fann ej någon betänklighet vid att begagna benämningen, fastän betydelsen och saken blifvit förändrade. Emellan hvad man *kan* göra och *bör* göra är dock skilnaden icke ringa; och hemställer jag, huruvida det kan vara välbetänkt att för ett nytt förhållande begagna såsom betecknande term ett ord, som hittills i lagen haft en helt annan betydelse. Att genom ett protokollsutdrag utfärda bevis öfver fullgjord anteckning och inskrifning af ett fastighetsfång, skulle dock obestriddigen medföra all den kraft och verkan i sådant afseende, som säkerheten påkallade, och man skulle då på samma gång aflägsna de anledningar till särskild, dryg lösen, som ännu åtföljer ett fastebref enligt gamla, ännu ej upphäfdade påbud.

Med den ärade regeringsledamoten instämmer jag deruti, att den föreslagna nya *fasteboken* ännu ej på länge kan vinna någon vidsträcktare brukbarhet. Då någon retroaktiv verkan af den nu föreslagna lagen ej får antagas, kan fasteboken ej afse annat än framtiden och
i sig

i sig icke upptaga något, som hör till en föregående tid: men i alla fall blir det dock af största vigt att noggrannt öfverväga och klart bestämma, huruvida det afgörande vitsordet skall tillkomma protokollet eller fasteboken, då de till sitt innehåll i någon sak afvika från hvarandra. Att, såsom det i 20 § föreslås, de närmare föreskrifterna om fastebokens förande skulle få af Konungen på administrativ väg meddelas, finner jag ej heller vara lämpligt. Alla dessa föreskrifter äro för eganderätt och sakrätter af alltför stor vigt att icke förtjena ett fullständigt rum i civil-lag enligt 87 § Regeringsformen. Beträffande mitt yttrande om angelägenheten af en omarbetning och revision af lagen angående preskriptionstid för anställande af klander å fastighetsfång, har jag väl icke sagt, att den samtidigt med lagen om den nya lagfarten borde utfärdas, utan deremot att dess samband med denna lag och hvad dit i vidsträcktare mening borde höra ärså nära, att dess revision och utfärdande i förbättrad gestalt icke borde uppskjutas. Om utsökningslagen har deremot jag, för min del, vid detta tillfälle icke talat, och torde därför få lemna den ärade regeringsledamotens anmärkning i detta afseende derhän.

Äfven åt min anmärkning mot lagfart med arfsfång har samma ärade talare egnat ett försök till bemötande. Jag yttrade nemligen den mening, att som arfsskifte laglikmätigt allaredan var och är föremål för all önskelig offentlighet genom företeendet hos domaren af de officiela handlingar, som för detsamma ligga till grund, någon ytterligare offentlighet medelst s. k. lagfart ej vore behöflig; men tillade dock, att en enkel anteckning derom i fasteboken kunde göra tillfyllest, för så vidt fastighet ingick i arfsmassan, och förklarar ännu, att någon sådan s. k. lagfart här vore öfverflödig, när arfskifte icke är ett arfsfång, utan ett utskiftande af arfsmassan enligt lag.

Hr ordföranden i Lag-Utskottet kände sig för sin del uppmäand gifva tillkänna, att han måste beklaga att i denna viktiga sak ett afslag kunde ifrågasättas. För min del åter tror jag, att lagfrågor utan undantag, likasom alla andra inkommande ärenden, föreläggas Riksdagen för att af densamma prövas, men icke för att behandlas såsom en affaire de courtoisie, der endast artigt bifall kunde ifrågakomma. Det var ur denna synpunkt, jag betraktade detta lagstiftningsärende, då jag uppgaf de skäl, på hvilka jag anser förslaget nu böra förfalla; men detta framställde jag i så aktningfulla ordalag och under så uppriktigt erkännande af ärendets stora vigt och behof af nya bestämmelser, att äfven en courtisan dermed borde kunna vara belåten; och hoppas jag nu att också ordföranden i Lag-Utskottet skall finna sig tillfredsställd med sättet, hvarpå jag i denna sak framställt mina värdsamma yrkanden.

Grefve Mörner, Oscar: Såsom af betänkandet synes, har jag antecknat mig såsom reservant mot Utskottets förslag, men tiden medgaf icke att uppsätta en skriftlig reservation. Jag anser mig derfore skyldig att yttra några ord för att det ej skall kunna antagas, att min reservation varit utan mening.

Inom Utskottet har jag så godt jag kunnat motsatt mig de flesta
Riksd. Prot. 1873. 1 Afd. 3 Band.

förändringar i Kongl. Maj:ts förslag, enär jag ansett dem icke vara förbättringar, utan snarare motsatsen. Några redaktionsförändringar anser jag likväl låta försvara sig, och särskildt vill jag förklara, att den af Herr von Gegerfelt föreslagna redaktion af 2 § synes mig ega företräde framför Kongl. Maj:ts förslag. Då emellertid 2 § nu icke är under behandling, vill jag ej nu yttra mig derom. Jag får således i allmänhet yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, och att de af Utskottet deri föreslagna förändringar måtte ogillas. Särskildt får jag förklara, att fasteboken i Utskottets förslag förekommer på ett högst besynnerligt sätt såsom en handling, som skall ega vitsord, men dock icke något egentligt. Kongl. Maj:ts förslag har uppfattat den saken vida bättre.

Herr Fröman: Ju mer jag sökt sätta mig in i denna fråga, och ju mer jag hört yttras derom af de talare, som förut uppträdt, destomer hafva mina betänkligheter emot ett bifall nu till det framställda förslaget tilltagit; och jag anser såsom en pligt att korteligen angifva dessa betänkligheter. Till en början beder jag få erinra om hvad af föregående talare tydligen visats, nemligen, att här icke är fråga om att befästa eganderätten till fast egendom, ty detta mål kan icke med förevarande lagförslag uppnås. Detta kan icke ske utan en lagstiftning om preskription, som bättre än den nuvarande uppfyller sitt ändamål. Således är här endast fråga om att få ofentliggjorda de ändringar, som inträffa i eganderätten, panträätten och servitutsrätten i fast egendom. Det framlagda förslaget handlar i berörda afseende om eganderätten och servitutsrätten, men icke om inteckningsrätten. Huru nära dessa rätter sammanhänga har förut blifvit utveckladt, och det är äfven erkänt i det yttrande, som Hans Excellens Herr Justitie-statsministern till statsrådsprotokollet afgifvit, men enligt Hans Excellens' åsigt, utgör detta likväl icke något hinder för att dessa frågor, nemligen om eganderätt och inteckningsrätt, kunna, såsom förut skett, hvar för sig i lagstiftningsväg behandlas. Jag vill icke bestrida, att så kan ske, men frågan är om det kan ske med lika fördel som om de gemensamt behandlas. Det förekommer mig som skulle detta icke vara händelsen; och om så är, blifver frågan den: är den del vi nu fått af denna lagstiftning så vigtig och densamma afgörande *nu* så trängande, att icke ett förslag äfven i fråga om inteckningsrätten kan och bör afvaktas. Enligt hvad för mig uppgifvits, skall inteckningslagen redan vara föremål för lagbyråns arbeten, och jag kan icke föreställa mig, att behofvet af en författning om lagfart är så trängande, att ett eller två års uppskof skulle vara af väsentlig betydelse. Hvad som med förevarande förslags antagande skulle nu vinnas, är ett uppbud, som visserligen numera äro utan allt ändamål, komme att upphöra, och att man finge ett slags fastebok, men hurudan? Om denna bok hafva olika tankar yppats. Jag tror, att, om densamma icke skall blifva endast sådan den blifvit beskrifven af den regeringsledamot som nyss yttrat sig, ett års uppskof med dess införande icke skall medföra stora olägenheter, enär hon då erhöle en alltför ringa vigt och betydelse. Det är förut omtaladt, huruledes en komité, hypotekskomi-

téen eller huru man vill kalla den, afgifvit ett förslag till fastebok, som, om det kunde genomföras, skulle på ett tillfredsställande sätt motsvara det dermed åsyftade ändamålet, nemligen ett troget angifvande af förändringarne i de särskilda sakrätterna. Nu kan likväl, efter hvad nästan alla af de deröfver hörda myndigheter förklarar, det förslag till fastebok, hvilket nämnda komité framlagt, för det närvarande icke genomföras, men något kan likväl, efter min tanke göras i denna riktning, och såsom ett sådant steg framåt värderar jag förslaget om uppläggande af ett slags fastebok. Men på samma gång jag förklarar detta, måste jag likväl tillkännagifva, att jag icke kan dela den åsigt, att, när man upplägger denna fastebok, man icke genast i början skulle gifva den en så underordnad vikt och betydelse som, på sätt jag förut anmärkt, här blifvit yttradt, ty tillägger man icke från början den sin fulla betydelse, så mister den det intresse, den eljest skulle hafva, och man kan då icke vänta, att den skall föras lika omsorgsfullt och ej heller att domrarne så ofta som annars rådfrågas. Utan att ega fullt vitsord kan vidare den nu föreslagna fasteboken icke komma att utgöra en begynnelse till en sådan fastebok, som förutnämnda komitéen föreslagit, ej heller, derest antagandet af sistnämnda, alla fastigheter omfattande fastebok ännu skulle dröja några tiotal af år, tjena att för den tid, som emellertid förflöte, och för de fastigheter, som under tiden blefvo sålda, intecknade eller med servituter besvärade, ersätta saknaden af nyssnämnda fullständigare fastebok. Jag lägger derföre på hvad förslaget innehåller om fastebok stor vikt och så stor, att jag anser det hafva varit nödigt för det framlagda förslaget pröfvande och antagande i denna punkt, att ett formulär till fasteboken bifogats. Jag har särskild anledning till denna fordran i den omständighet, att jag under mina embetsresor funnit, hurusom de förmyndareförteckningar, som föreskrefvos för ett tiotal af år sedan och som skola föras af alla domare, hos olika domare äro uppställda efter olika grunder och på olika sätt. Detta förhållande har sina olägenheter, men ännu större och vådligare kunde uppstå, om dessa fasteböcker skulle blifva olika i olika domsagor. De omfattande fasteböcker, hvilkas införande så snart som möjligt säkerligen alla önska, skulle innefatta alla de förut uppräknade ändringarne i sakrätterna, men när förslag om in-teckningsväsendets ordnande saknas, så skulle, om föreliggande förslag nu antages, fasteboken åtminstone för det första året och intill dess ny in-teckningsförfattning antoges, komma att blifva ofullständig, såsom saknande alla anteckningar angående de under tiden beviljade in-teckningar.

Men jag återkommer till frågan, huru ärendet rätteligen bör behandlas. Återremiss af Lag-Utskottets utlåtande har yrkats under tillkännagifven afsigt att erhålla ytterligare förändringar i Kongl. Maj:ts proposition. Jag tror icke att detta vore välbetänt, ty en lagstiftning, tillkommen genom inflickande här och der af ändringar och tillägg i ett genomtänkt lagförslag, skall snart visa sig osammanhängande och otillfredsställande. Jag tror derföre, att det vore bättre om lagen komme tillbaka till Regeringen, med de anmärkningar som blifvit inom Riksdagen gjorda, så att vid in-teckningslagens pågående

utarbetning detta lagförslag kunde tagas under gemensam behandling. Antoges deremot nu denna lag, kunde det lätteligen inträffa att i vissa fall händerna vore bundna på dem, som nu arbeta på den nya in-teckningslagen. På så sätt jag nu föreslagit skulle snarast en tillfredsställande lösning af begge dessa frågor åstadkommas.

På nu anförda grunder kommer äfven jag slutligen till det resultat, att det vore önskligt, att förevarande lagförslag för denna gång komme att förfalla, likväl under det uttryckliga förklarande från Riksdagens sida, att behovet af den föreslagna lagen till fullo erkännes, äfvensom att förslaget hufvudsakligen går i den riktning Riksdagen anser såsom den rätta. När detta är min önskan, men denna grundlagsenligt icke kan ernås genom uppskof med frågans pröfning till en annan riksdag utan endast genom afslag för denna gång, så nödgas jag anhålla om proposition på afslag.

Herr von Sydow: Af Herr Statsrådet Bergs anförande har jag vunnit bekräftelse derpå, att jag rätt uppfattat den Kongl. propositionen deri, att Kongl. Maj:t icke tilltrött sig att gifva fasteboken sådant vitsord, som efter min mening bör tillerkännas den, eller att såväl rättssökande som domstolarne skola kunna åberopa den utan att tillika göra sig förvissade om dess öfverensstämmelse med lagfartsprotokollet. Jag tror, att om förslaget angående fastebok skulle antagas sådant det nu föreligger, så skulle fasteboken komma att förfela sitt egentliga ändamål, hvilket, efter min uppfattning, är att man af den skall kunna erhålla visshet, att den person, som en gång varit egare till en fastighet och söker en åtgärd med afseende å densamma, fortfarande är egare deraf. Den väsendtligaste bristen i vår nuvarande lag är nemligen, att det snart sagdt är omöjligt för en domare att veta, att den person, som presenterar ett fastebref å en egendom, ännu eger densamma, och det är denna brist, som genom fasteboken skulle afhjelpas. Hvad beträffar fastebokens mycket omtalade vitsord, så vill icke heller jag, att detta vitsord skall vara så absolut, att anteckningarne i boken ovilkorligen skola gälla, ty då skulle kunna inträffa att en person beröfvades sin rätt endast på grund af en uppenbar misskrifning. Men jag vill tillerkänna den sådan betydelse, att bokens innehåll skulle anses riktigt intill dess motsatsen visas, på samma sätt, som förhållandet nu är med lagfartsprotokollet och Rättens öfriga protokoll. Såsom vi veta meddelas lagfart vid ett ting och fastebref långt derefter. En uppsätlig misskrifning kan lätt ega rum vid fastebrefvets utfärdande, men icke beröfvas derigenom en person sin lagliga rätt. Om fel upptäcket, sker endast anteckning derom i lagfartsprotokollet och å fastebrefvet. På samma sätt föreställer jag mig, att man kan förfara om felskrifning egt rum i fasteboken.

Statsrådet Berg visade mig den äran att underkasta den af mig föreslagna 11 § en kritik. Jag vill i anledning deraf nämna, att jag, såsom jag förut yttrat, ingalunda har anspråk på, att hvad jag föreslagit skall af Kammaren utan föregående närmare granskning antagas; ty äfven om jag hade förmåga att i en så viktig fråga fram-lägga ett fullt antagligt förslag, har jag haft alltför kort tid för att

utarbeta min reservation, och jag anhöll derföre icke om bifall till densamma utan endast om återremiss. Jag tror likväl, att de framställda anmärkningarne skulle förfalla, om man till förtydligande af meningen uti 11 § efter orden "varde sökanden" inskjuter "i lagfarts- och inteckningsärenden". För öfrigt anser jag ingalunda den af mig föreslagna 11 § vara af någon synnerligen framstående vigt. Det väsendtligaste i mitt förslag är, att fasteboken skall få sin rätta betydelse, hvilket jag sökt uttrycka i 7 §, som således, efter min mening, är sjelfva kärnpunkten i förslaget. Jag medgifver gerna, att det tillägg jag föreslagit till § 1 ej är af särdeles betydelse, men då det står i sammanhang med mitt förslag i öfrigt, vågar jag fortsätta mitt yrkande om återremiss.

Herr von Koch: Jag måste bekänna, att, enligt min uppfattning, denna frågas lösning är af den stora vigt, att den, som vill bereda framgång åt det mål, hvilket alla förklara sig önska, eller åstadkommandet af reda i afseende på eganderättsförhållandena till fastighet, måste dermed börja så fort som möjligt och icke söka onödiga uppskof. Jag kallar uppskof onödiga, då man icke kan för dem uppgifva bättre skäl än dem jag i afton här hört. Jag beklagar synnerligen, att ett sådant yrkande blifvit framställt af en person, som med rätta fästat hela landets uppmärksamhet på den osäkerhet, som råder i vår lagskipning, och som lagt vigt uppå, att den förnämsta orsaken dertill är vår gamla ofullständiga lag. Det bedröfvar mig, att man vid nästan alla tillfällen, då fråga är om lagförbättringar, icke skall hafva något understöd att vänta från detta håll. Så hafva vi helt nyligen haft ett inflytande från det hållet att tacka för, att en högst behöflig lag om vindikation af tjufgods blifvit förkastad. Afven nu lägger Herr Justitie-ombudsmannen sitt tunga ord i vågskålen för att här hindra genomförandet af en reform, mot hvilken jag ej hört honom anföra ett enda i min tanke giltigt skäl, och jag förundrar mig så mycket mera deröfver, som nästan allt hvad han sagt förut var på ett förträffligt sätt vederlagdt från ministerbänken, hvarföre jag ej kan tro annat än att han ej behagat låna sitt öra deråt.

Jag har haft denna fråga att handlägga redan för 17 år sedan, och om det nu framlagda förslaget icke i allo öfverensstämmer med mina åsichter, anser jag dock att, då jag instämmer i dess bufvidsyfte, jag i likhet med de fleste praktiske män bör underordna mina egna små betänkligheter för att vinna det stora ändamålet. De uppenbara skälen för afslag vill jag, såsom jag förut sagt, icke tillmäta någon betydelse, men man har ock hört talas om hemliga skäl. Man har nemligen, såsom jag hört af hviskningar här i Kammaren, velat göra denna sak till en kabinettsfråga och genom ett afslag tvinga en Konungens rådgifvare att afgå. Jag hoppas dock, att Konungens rådgifvare icke uppfatta frågan på samma sätt; den rör nemligen hela landet och förnämligast dess jordegande befolkning, men alldeles icke ministrarne.

Herr Fröman har sagt, att han icke funne någon olägenhet uti att nu besluta ett uppskof. Anser han det då icke såsom en olägen-

het, att man skall fortsätta med de tre uppbudena samt dermed för-
 enade kostnader och tidspillan? Anser han det icke såsom en fördel
 att äntligen få stadgadt, att alla fång skola lagfaras? Anser han,
 som förklarar sig vara en så stor vän af att få en fullständig faste-
 bok, att ingen vigt ligger på att man gör en början dermed, och kan
 han förneka, att denna början ej lämpligast göres genom föreskriften,
 att *alla* fång skola lagfaras? Vill han icke inse den stora nytta man
 redan haft af dylika anteckningar öfver lagfarter, hvilka domare på
 en del ställen börjat föra. En ledamot af denna Kammare och tillika
 af Utskottet, som i vissa delar reserverat sig mot dess beslut, har
 dock intygat, af hvilken ofantlig nytta de anteckningar varit, som
 han fört, hvilket också jag kan vitsorda, då jag varit i tillfälle att
 taga något närmare kännedom om dem.

Man har sagt, att det icke vore värdt att börja med lagfarts-
 böckerna förr än man kunde i dem få införda äfven inteckningarne.
 Jag tror deremot, att det är bäst att börja med det ena och låta det
 andra komma efter, ty det är alldeles omöjligt göra allt färdigt nu
 på en gång. Jag begriper derföre icke huru Herr Fröman tänkt sig,
 att det skulle gå till, om man ej började så småningom med införandet
 af dessa fasteböcker, ty de äro icke någon Minerva, som kan
 utgå fullfärdig ur en skarp hjerna. Någon sådan hjerna känner jag
 åtminstone icke.

Det har ock talats om, att det fattades formulär för dessa böcker.
 Efter de upplysningar, som säkerligen äro kända af Herr Fröman,
 och för hvilka dessutom Herr Statsrådet Berg redogjort, är det klart,
 att med de olika förhållanden, som existera i landets olika provinser,
 det är omöjligt att göra upp formulär, som kunna passa på alla
 ställen. Föreskrifves deremot, att dylika böcker skola upprättas, på
 sätt Regeringen föreslagit, så får man se hvarest de lyckas bäst och
 får derigenom tillfälle att se, huruvida man kan våga att fastställa
 bestämda formulär, hvilket, enligt min tanke, till en början helst bör
 ske på administrativ väg. Att införa fullständiga fasteböcker genast,
 såsom man här hör yrkas, är ett steg, som jag anser vara allt för
 radikalt, men det är icke ovanligt, att den starkaste radikalism och
 den stelaste konservatism mötas. Jag tror alltså, att den försigtigaste
 vägen till målet är den, som Regeringen nu inslagit, och jag hoppas,
 att alla som önska uppnå detta mål, skola vara villiga, att ju förr
 dess heldre göra en början på den af Regeringen anvisade vägen ge-
 nom att antaga det framlagda förslaget.

Jag har icke hört några särdeles väsendtliga anmärkningar emot
 detta förslag, med undantag af ett par framställda af Högsta Dom-
 stolens ledamöter, hvars afstyrkande grundar sig på fullkomligt radi-
 kala skäl, enär det äfven går ut på att fullständiga fasteböcker *ge-
 nast* borde införas.

För min del tror jag det vara klokast att icke antaga andra
 ändringar i Kongl. Maj:ts förslag än dem, som af Konungens här
 närvarande rådgifvare accepteras, och i öfrigt bifalla den Kongl. pro-
 positionen oförändrad. Derigenom lägga vi ansvaret på Justitie-
 statsministern och hans kolleger, af hvilka åtskilliga hafva ett sådant
 anseende såsom jurister, åtminstone bland jurister, att de väl kunna

uppbära detta ansvar. Jag tror därför icke att det är värdt att framkomma med några för tillfället improviserade lagparagrafer, ty derigenom skulle man helt och hållet betaga Regeringen ansvaret för detta dess *första* egentliga steg framåt på *civil*lagstiftningens bana. Befinnes lagen sedermera vara mer eller mindre bristfällig, så får Regeringen äfven bära ansvaret för att bristerna blifva afhjelpa. Men lappar man ihop litet från ett, litet från ett annat håll, så kommer ingen att bära ansvaret därför.

Jag kommer således att väsendtligen tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Jag vill dock dermed icke säga, att jag ej möjligen kan tillåta mig en och annan anmärkning vid de kommande paragraferna, men om dessa icke accepteras af Konungens rådgifvare, så skall jag icke yrka på deras antagande. Jag anser i alla fall så mycket vunnet genom detta förslag, att jag vill afgifva min röst för dess antagande. Jag yrkar därför bifall till 1 §.

Herr Nordström: Det är, jag erkänner det, denna gång med en icke ringa grad af förvåning, jag sett den talare, som nu sednast hade ordet, försätta sig i ett visst exstatiskt tillstånd och derunder med frenetisk ifver söka ställa de ledamöter af Kammaren och i synnerhet en af dem, som yttrat sig i motsats till hans åsikter, nära nog till ansvar för hvad de i egenskap af riksdagsmän i denna fråga uttalat; och är jag öfvertygad om, att en hvar, som gifvit akt på hvad han i detta tillstånd af själförgätenhet yttrade, eller kommer att läsa det, riktigt återgifvet, skall dela denna min förvåning. Hvarigenom har då denne man trott sig hafva vunnit en auktoritet, som skulle till en sådan närgångenhet göra honom berättigad? Är det genom sina tankars djup och skarpsinnighet, sina insigtsers mångfald och öfverlägsenhet, eller något annat hans vetandes företräde, eller på grund af sin ålder, som han ansett sig befogad att på ett sådant sätt uppträda mot en motståndare? Förgäfves skulle jag anstränga mig att deri finna ett svar på dessa frågor; men att tillbakavisa sådana angrepp och utfall anser jag vara en rättighet för en hvar, som har äran vara ledamot af denna Kammare.

Han har ock talat åtskilligt om planer och intriger, som skulle vara riktade mot Konungens rådgifvare, och låtit likasom förstå, att motståndet mot det föreliggande lagförslaget deruti skulle fått sin upprinnelse. Hvarifrån han hemtat sin kunskap om sådana planer, må vara hans ensak. För min del saknar jag om dem all kändedom; men vet deremot, att den, som i en själfständig, debatterande representantförsamling vågar träda upp med så beskaffade antydningar och halft beslöjade beskyllningar, han saknar klara begrepp om den aktning, den offentliga debatten i en riksförsamling har rätt att fordra; han saknar förmåga att fatta hvad debattens väsende rätteligen är, och att det just är genom de olika åsigternas friktion mot hvarandra, som den sanningens gnista slutligen skall uppspringa, hvilken är egnad att belysa hvad i hvarje sak må vara det rätta och det bästa. Den man, denne talare på så obefogadt sätt angripit, står emellertid mycket för högt öfver sin angripares omdöme; och om han själf funnit sig icke böra tillbakavisa dennes utfall, må det dock vara en

annan medlem af Kammaren tillåtet att uttala sin mening om bemäde talares försök att neddraga denne man från den ståndpunkt, han här med rätta intager.

Den ifrågavarande talaren anmärkte ock mot sin motståndare, att denne för sin åsigt icke anfört något enda skäl i sak. Sådant kunde dock endast den påstå, som icke har förmåga att fatta innehållet af motsatta sidans skäl, om de ock ej framställas så regellöst och obundet, som vissa talare hafva för vana och hvari de ega en icke ringa virtuositet. Inför denna ärade och upplysta församling behöfde dessutom några rättselementära deduktioner icke framläggas, helst förslaget syftning är alldeles riktig, ehuru åtskilliga inkonsequenser och luckor deri förekomma, som borde afhjelpas, samt närmare bestämmelser och förtydliganden i åtskilliga punkter vidtagas, för att den blifvande lagen må bättre motsvara det ändamål, som åsyftas. Om därför Riksdagen icke vore i det sednaste stadiet af sin sammanvaro, skulle förslaget återremiss måhända kunna blifva ett medel till de befintliga bristernas afhjelpande; men nu, då endast omkring två veckors tid för densamma återstår, och flera andra viktiga frågor ännu vänta på pröfning och lösning, har man i aktningfulla termer uttalat sin önskan att förslaget för det närvarande måtte få förfalla, och sin förhoppning att det till en annan riksdag måtte revideradt och förbättradt återkomma. Kan någon gentleman förneka, att ej en sådan hemställan är i allo värdig och tillbörlig? och kan den gifva något slags anledning för en sansad man att söka ställa sina motståndare personligen till ansvar för en sådan åsigt? Jag hoppas, att framtiden ej skall i denna Kammare blifva vittne till så beskafade exstatiska utbrott, som de, med hvilka den ifrågavarande talaren i afton stört förhandlingarnes lugna gång inom denna församling.

I sjelfva saken har jag allaredan haft äran framställa mina åsikter, och har sedan dess icke fått anledning att frånträda dem.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande paragrafen, dels återremiss deraf och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till paragrafen, hvarvid svarades många Ja, blandade med Nej, sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många Nej, blandade med Ja, och slutligen proposition på afslag å paragrafen, hvilken proposition likaledes besvarades med många Nej, blandade med Ja; hvaruppå och, efter det proposition på bifall till paragrafen förnyats samt med många Ja, blandade med Nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit Ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, det Kammaren egde att bestämma, hvilketdera af de öfriga yrkandena skulle utgöra kontrapositionen vid voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att återremiss af paragrafen skulle intagas i kontrapositionen, och då

dervid svarades många så väl Ja som Nej, förklarade sig hafva funnit Ja öfvervägande.

Som votering äskades rörande kontrapositionens innehåll, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att vid blifvande votering om bifall till 1:sta paragrafen af det i 2:dra punkten af Lag-Utskottets utlåtande N:o 27 framställda förordningsförslag, kontrapositionen skall innehålla återremiss af samma paragraf, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager Kammaren såsom kontraposition vid voteringen afslag å den ifrågavarande paragrafen.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—29.
Nej—40.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den som bifaller 1:sta paragrafen af det i 2:dra punkten af Lag-Utskottets utlåtande N:o 27 framställda förordningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren den ifrågavarande paragrafen.

Vid denna omröstnings utgång hade rösterna utfallit sålunda:

Ja—45.
Nej—25.

§ 2.

Herr von Gegerfelt: I afseende på förevarande paragraf har Lag-Utskottet föreslagit en ändring i Kongl. Maj:ts proposition, som jag för min del icke kan biträda. Jag har visserligen biträdt förslaget att tillägga orden: "*eller, der enligt lag eller Konungens förordnande särskilda allmänna sammanträden skola under tinget hållas, sist under det allmänna sammanträde*" för att derigenom ställa alla tingslag i likställighet med hvarandra, men på de grunder, som jag i min reservation anfört, yrkar jag för min del för öfrigt bifall till Kongl.

Maj:ts proposition, och anhåller således, att paragrafen måtte, i enlighet med min reservation erhålla följande lydelse:

“Lagfart skall sökas å landet sist vid det lagtima ting, eller, der enligt lag eller Konungens förordnande särskilda allmänna sammanträden skola under tinget hållas, sist under det allmänna sammanträde som infaller näst efter sex månader, samt i stad inom tre månader sedan fångtet skedde; dock att i fråga om giftorätt i makars bo, äfvensom bolagsmans andel i bolags samfälda gods, skyldigheten att lagfara inträder först då boet delas eller bolagsmans andel utbrytes; och skall vid arf lagfartstiden räknas, der för arfslottens bestämmande skifte eller bodelning erfordras, från det dylik förrättning hölls, men i annat fall från det bouppteckningen efter arfåtaren avslutades.“

Herr Statsrådet Berg: Den siste ärade talaren har anmärkt, hurusom Lag-Utskottet gjort en ändring i denna paragraf, och han har såsom skäl mot denna ändring åberopat hvad han i sin reservation anført. Deri instämmer jag till fullo med honom, emedan jag icke kan neka, att, om man vill vinna något med fångets anteckning i lagfartsprotokollet, man i allmänhet icke, hvad testamenten och dylika handlingar beträffar, bör dröja att lagfara med desamma till dess de vunnit laga kraft, hvilket beklagligtvis under våra nuvarande förhållanden kan dröja mer än länge.

Samme ärade talare har äfven erinrat, att Lag-Utskottet jemväl i en annan punkt af denna paragraf föreslagit en ändring i hvilken han för sin del instämde. Jag deremot kan icke heller i denna del godkänna ändringen, som består deruti, att då enligt Kongl. Maj:ts proposition preskriptionstiden för lagfarts sökande å landet blifvit utsatt till “sist vid *det lagtima ting*, som infaller näst efter sex månader“ sedan fångtet skedde, Lag-Utskottet, med bibehållande af detta stadgande i allmänhet, dock för de fall, der, enligt den i fjol utfärdade Kongl. förordningen angående förändrade bestämmelser om häradsting, särskilda allmänna sammanträden under tingen skola hållas, inskränkt preskriptionstiden till “sist under *det allmänna sammanträde* som infaller näst efter sex månader“. När nyssnämnda författning antogs och deri gjordes en ändring i det af komiterade framställda förslag, hvori hvarje sammanträde kallades *ting*, var en af anledningarne dertill just den, att man önskade, att det gamla tingsbegreppet icke skulle förryckas och att, ehuru på vissa ställen särskilda ordinarie sammanträden skulle under tingen hållas, hvarje ting dock borde anses såsom ett sammanhängande helt, och de preskriptionsterminer, som slutade med ett ting, icke rubbas. Det ligger nemligen i sakens natur, att det är en väsentlig skilnad, om jag har mig ålagdt att bevaka ett ärende inom loppet af ett helt ting eller under loppet af ett sammanträde, hvars längd jag icke kan med säkerhet på förhand veta, och att det således mycket lättare kan inträffa, att jag förlorar fatalierna, då terminen är bestämd till en rättegångsdag än till ett helt ting. Vid den paragraf, hvarom nu är fråga, är denna min anmärkning visserligen af ganska ringa betydelse, då ingenting förloras, derigenom att fatalierna försittas, och

man icke riskerar något annat än att ett vite kan blifva förelagdt; men om man inslår på denna bana, så leder konsekvensen dertill, att man skall vidtaga samma ändring, äfven i andra fall. I det följande ser man också, att Utskottet föreslagit, det förvärfvandet af en så vigtig rättighet, som inteckning för obetald köpeskillning, skulle göras beroende derpå, att fordringsegaren anhållit om inteckning sist vid det allmänna *sammanträde*, som inträffar näst eiter fyra månader från lagfarten. När man betänker, att lagfarten kan beviljas i slutet af det första tinget på året, och att sedermera vakans inträffar, kan det således hända, att fordringsegaren ej får mera än en eller två måndagar, på hvilka han kan göra sin intecknings-rätt gällande, och han utsättes derigenom för större risk att förlora sin rätt, än skäligt kan vara. Lag-Utskottets motiv afse, att de tingslag, der flera allmänna sammanträden under tingen hållas, skulle blifva likställda med de tingslag, der någon förändring genom nyssnämnda författning icke blifvit gjord; men jag kan icke inse, att det genom ändringen blifver någon likställighet dem emellan, utan tror tvärtom, att det blir en ganska stor olikhet, ty de som behålla hela tinget till preskriptionstermin komma att njuta en långt större fördel än de, för hvilka preskriptionstiden är en rättegångsdag, hvilken varar kanske endast fem eller sex timmar. Såsom jag redan erinrat, har denna min anmärkning icke någon synnerlig betydelse hvad denna paragraf särskildt beträffar, men deremot äro konsekvenserna deraf så mycket viktigare.

Slutligen anhåller jag äfven att få erinra, att Utskottet, icke reservanten, i ännu ett afseende gjort en ändring i Kongl. Maj:ts förslag, hvartill någon anledning icke blifvit uppgifven, och hvat till jag icke eller kan finna något skäl. Jemte det Utskottet, såsom redan blifvit anmärkt, i strid mot Kongl. Maj:ts proposition, ansett att tiden för lagfartsansökning på grund af testamente och arfskifte bör beräknas från tiden, då handlingen vunnit laga kraft, föreslår Utskottet äfven det stadgande, att "i fråga om arf eller giftorätt, för hvars bestämmande arfs- eller bodelning erfordras, äfvensom bolagsmans andel i bolags samfälda egendom *fånget anses hafva skett*, då arfs- eller bodelningen afslutades eller bolagsmannens andel utbröts". Af dessa ordalags innehåll framgår efter min tanke, att när en person dör och hans arfvingar emottaga hans egendom, deras *fång* skall anses hafva skett först då arfskifte efter den döde afslutas. Följaktligen skulle under tiden mellan dödsfallet och arfskiftets afslutande ingen egare finnas till den egendom, som den aflidne efterlemnar. Ett sådant stadgande anser jag i tillämpningen kunna föranleda ganska stor villrådighet, i händelse t. ex. under denna mellantid en af arfvingarne aflider. Låtom oss antaga, att en person dör och såsom arfvingar efterlemnar två kusiner, men att under tiden mellan arflåtarens dödsfall och arfskiftets afslutande en af dessa kusiner aflider och efterlemnar bröstarfvingar. Enligt gällande arfsordning voro den aflidnes kusiner *samarfva*, men deremot äro *icke* den ena *kusinens barn samarfva* med den andra *kusinen*. Skall nu vid arfsdelningen tagas hänsyn till förhållandet vid arflåtarens död eller vid tiden då arfskiftet afslutas och efter Utskottets ordalag *fånget sker?* i hvilket

sednare fall den afidne kusinens barn skulle gå förlustiga sin arfsrätt. Jag tror således, att detta uttryck "fånget anses hafva skett" icke är väl valt, och jag kan icke inse, hvarföre denna ändring i Kongl. Maj:ts proposition blifvit vidtagen. Efter hvad jag redan yttrat, förekommer icke denna ändring i den reservation, som Lag-Utskottets ordförande afgifvit och som i detta afseende är lika med Kongl. Maj:ts proposition.

På de skäl jag nu tagit mig friheten anföra, anser jag således icke, att Kongl. Maj:ts proposition vunnit någon förbättring genom de ändringar, Utskottet deri föreslagit, icke ens genom den, som af Lag-Utskottets ordförande blifvit biträdd.

Herr von Gegerfelt: Beträffande den förändring i Kongl. Maj:ts proposition, som Utskottet föreslagit och äfven jag biträdt i i afseende på de tingslag, der under tingen särskilda sammanträden hållas, ansåg Utskottet, att då hvarje sådant sammanträde utgör ett helt för sig, dertill man kan uttaga stämning, dessa sammanträden äfven i det afseende, hvarom här är fråga, borde betraktas såsom ett helt för sig. Såsom från statsrådsbanken redan blifvit erinradt, har det af Utskottet framställda ändringsförslag i detta afseende icke någon betydelse vid denna paragraf, ehuru konsekvenserna deraf kunna vara något viktigare i de följande paragrafer, der samma eller en analog förändring blifvit vidtagen. Ehuru jag i Utskottet biträdt dess förslag i denna del, anser jag dock Utskottets ändring, både här och på andra ställen, der den förekommer, vara af så ytterst ringa vikt, att jag nu icke vill påyrka bifall till densamma; men då jag icke reserverat mig mot beslutet anser jag mig icke heller derå kunna yrka afslag.

Vidkommande åter de ytterligare redaktionsförändringar, som Utskottet föreslagit, tillkommer det ej mig att försvara desamma, då jag mot dem afgifvit min reservation; men jag bör dock kanske nämna, att dessa ändringar afse, att icke någon skulle tvingas att söka lagfart på en handling, som icke vunnit laga kraft, och då meningarne äro delade derom huruvida arfskifte är att hänföra till sådana handlingar för hvilka viss klandertid är bestämd, hvilken menings-skiljaktighet genom den under en följande punkt föreslagna lag skulle afhjelpas, så ansågs erforderligt, att åt denna paragraf gifva en redaktion som inrymde begge meningarna, hvilken redaktion till följd deraf blifvit något tillkonstlad, då derigenom stadgas att fång skall anses hafva skett, i ena fallet då det icke skett, och i andra fallet då det verkligen skett.

För min del vågar jag således vidhålla mitt yrkande om bifall till min reservation; öfverlemnande jag åt någon annan, som kanske efter mig erhåller ordet, att yrka afslag äfven å det tillägg som Lag-Utskottet i första delen af paragrafen föreslagit.

Herr von Koch: Derest den ledamot af regeringen, som yttrat sig, haft rösträtt inom denna Kammare och kunnat yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, skulle jag ansett det alldeles öfverflödigt att här uppträda, hvilket jag emellertid nu anser mig böra göra för

att, i den högtärade regeringsledamotens ställe, anhålla om bifall till samma proposition; och anser jag mig dervid icke behöfva tillägga något till den fullständiga utredning Herr Statsrådet lemnat till bevis för, att Kongl. Maj:ts proposition är att föredraga framför Utskottets förslag. Emellertid anser jag mig kanske böra ytterligare fästa uppmärksamhet derpå, att stadgandet i denna paragraf står i nära sammanhang med stadgandet i en följande, der det är fråga om deras rätt, hvilka *sälja* jord eller vid sådan försäljning *förbehålla sig undantag*. Vi veta alla, att till dessa två kategorier höra en mängd mindre upplysta personer i landet, och då det är af vigt att icke ställa så till, att man för dem åstadkommer ett lidande, som kan gälla hela deras välfärd, anhåller jag, med åberopande af hvad från statsrådsbänken blifvit yttradt, att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, ville bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder hade yrkats dels af *Herr von Gegerfelt*, att paragrafen skulle antagas med följande förändrade lydelse: "Lagfart skall sökas å landet sist vid det lagtima ting, eller, der enligt lag eller Konungens förordnande särskilda allmänna sammanträden skola under tinget hållas, sist under det allmänna sammanträde som infaller näst efter sex månader, samt i stad inom tre månader sedan fånet skedde; dock att i fråga om giftorätt i makars bo, äfvensom bolagsmans andel i bolags samfälda gods, skyldigheten att lagfara inträder först då boet delas eller bolagsmans andel utbrytes; och skall vid arf lagfartstiden räknas, der för arfslottens bestämmande skifte eller bodelning erfordras, från det dylik förrättning hölls, men i annat fall från det bouppteckningen efter arflåtaren afslutades"; dels ock af *Herr von Koch*, att Kammaren, med afslag å Utskottets förslag, skulle antaga den lydelse för paragrafen, som af Kongl. Maj:t föreslagits.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till paragrafen, hvarvid svarades Nej, sedermera proposition på godkännande af Herr von Gegerfelts förslag, då svaren utföllo med många Nej jemte några Ja, och slutligen proposition på afslag å Utskottets förslag och antagande af den lydelse för paragrafen Kongl. Maj:t föreslagit, hvilken proposition besvarades med många Ja jemte några Nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

§ 3.

Bifölls.

§ 4.

Herr von Gegerfelt: Under åberopande af min reservation mot Utskottets beslut angående denna punkt får jag vördsamt yrka,

att Kammararen med afslag å Utskottets förslag, måtte bifalla Kongl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr Statsrådet Berg: Jag är förekommen af Herr von Gegerfelt, med hvilken jag i allo instämmer, men jag anser mig likväl böra med några ord fästa uppmärksamheten på de enligt min uppfattning giltiga skäl han för sin reservation anført, men nu endast åberopat. Det tillägg, angående fångeshandlingens antecknande i fasteboken som Lag-Utskottet i denna paragraf gjort till Kongl. Maj:ts proposition, är nemligen icke allenast öfverflödigt, då ett stadgande derom förekommer sednare i den 20 §, utan äfven vilseledande enär samma tillägg icke af Utskottet blifvit gjordt i de öfriga paragrafer, som handla om andra åtgärder, som äfven böra i fasteboken antecknas. Då nemligen Utskottet i denna paragraf föreslår att fångeshandlingen skall ej blott införas i lagfartsprotokollet utan äfven *antecknas i fasteboken*, men deremot i de paragrafer som röra servitutsaftal, äfvensom sådana anmälningar, hvilka omtalas i 13:de och 18:de §§, endast säger att dessa servitutsaftal och anmälningar skola införas i lagfartsprotokollet kan tvekan uppstå, om dessa sednare böra i fasteboken antecknas, hvilket dock enligt 20 § är meningen.

På grund häraf anser jag någon förbättring i Kongl. Maj:ts proposition icke heller genom nu ifrågavarande af Utskottet föreslagna tillägg hafva skett.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till paragrafen, hvarvid svarades Nej, samt sedermera proposition på afslag å Utskottets förslag och antagande af den lydelse för paragrafen Kongl. Maj:t föreslagit, hvilken proposition med Ja besvarades.

§ 5.

Bifölls.

§ 6.

Herr von Gegerfelt: Då 2 § blifvit af Kammararen godkänd, i enlighet med den redaktion Kongl. Maj:ts proposition innehåller, torde deraf jemväl följa, att den förändring Utskottet i denna paragraf föreslagit må anses hafva förfallit; och yrkar jag derföre bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Häri instämde *Herr von Koch*.

Öfverläggningen förklarades slutad och paragrafen antogs med den lydelse Kongl. Maj:t föreslagit.

§ 7.

Herr Statsrådet Berg: Med anledning af den ändring, Utskottet

i denna paragraf föreslagit uti Kongl. Maj:ts proposition, anhåller jag att få fästa uppmärksamheten på skillnaden mellan samma nådiga proposition och Utskottets förslag. Första punkten af denna paragraf lyder enligt Kongl. Maj:ts proposition: "När lagfart sökes, skall förre egarens laga åtkomst styrkas och i protokollet tecknas; och vare förty den, som egendom till annan öfverlätit, skyldig att till denne aflemna derjör nödiga handlingar", hvaremot Lag-Utskottet föreslagit följande redaktion: "När lagfart sökes, skall förre egarens laga åtkomst, *der den ej af fasteboken vises, annorledes* styrkas och i protokollet tecknas". Utskottets förslag innehåller således *dels* ett tillägg till, *dels* ett uteslutande af några ord ur den i Kongl. Maj:ts proposition förekommande ordalydelse. I förra afseendet tillåter jag mig erinra, att enligt såväl Lag-Utskottets motivering som den åsigt jag hyser man icke vågat gifva fasteboken ett bestämdt vitsord. Till och med den reservant, som velat gifva fasteboken ett mera fullständigt vitsord, än Utskottet i allmänhet synts vilja tilldela densamma, har icke vågat gifva boken sådant vitsord i det fall, att den är stridande mot lagfartsprotokollet. Det i Utskottets redaktion förekommande uttryck "*der den ej af fasteboken vises*" synes mig emellertid innefatta, icke blott en rättighet, utan äfven en skyldighet för domaren att, i händelse åtkomsten af fasteboken styrkes, bevilja lagfart utan att granska den egentliga urkunden, som är lagfartsprotokollet, eller höra den part, hvars rätt af lagfartens beviljande kan vara beroende. Det synes som om Utskottet genom begagnande af detta uttryck här gått längre, än Utskottet i allmänhet eljest vågat och tilldelat fasteboken ett vitsord, som Utskottet i allmänhet icke tillerkänt densamma.

Beträffande derefter det af Utskottet föreslagna uteslutandet ur Kongl. Maj:ts proposition af stadgandet, att den som säljer en egendom skall tillhandahålla köparen åtkomsthandlingar, för att denne må kunna erhålla lagfart, vill det synas som om detta uteslutande skett på grund af ett yttrande i enahanda syftning, afgifvet inom Högsta Domstolen, der det af någon ledamot anfördes, att skyldigheten för säljaren att förete erforderliga åtkomsthandlingar vore en följd redan af nu gällande lag, och stadgandet derom således öfverflödigt. Jag vet icke riktigt, hvilket stadgande i nu gällande lag då afsågs, om det icke möjligen skulle vara den angående hemulsskyldighet i allmänhet gifna bestämmelsen, att säljaren skall vara skyldig att värja sitt köp, derest han icke särskildt fritagit sig från att stända hemul. Denna hemulsskyldighet inträder emellertid först sedan köpet blifvit *klandradt* eller rättegång blifvit anhängiggjord om köpets bestånd. Något allmänt stadgande, som positivt ålägger säljaren att gifva köparen nödiga åtkomsthandlingar, känner jag deremot icke, och det var väl äfven med anledning af saknaden af ett dylikt allmänt stadgande, som Lag-komitéen föreslog ett sådant i den syftning de ur Kongl. Maj:ts proposition af Lag-Utskottet uteslutna orden innehålla. Denna bestämmelse står i full harmoni med och kompletterar nu gällande lag samt kan således icke göra någon skada; och finner jag derföre icke heller denna Lag-Utskottets förändring vara en förbättring utan snarare tvärtom.

Herr von Gegerfelt: Med afseende å denna paragraf — men också endast med afseende å denna — vågar jag försvara Utskottets förfarande att vidtaga ändring i Kongl. Maj:ts proposition. Enligt de åsikter jag förut uttalat om fastebokens betydelse måste den anses äga vitsord, till dess den finnes vara oriktig. Fasteboken innehåller af domaren å embetets vägnar gjorda anteckningar, och måste därför äga samma vitsord som tillkommer af honom utfärdade intyg. Om då af fasteboken styrkes förre egarens laga åtkomst, vore naturligtvis öfverflödigt att ålägga parten att tillika med andra handlingar styrka åtkomsten.

Utskottet har uteslutit bestämmelsen derom, att den, som egendom till annan öfverlåtitt, skall vara skyldig att till denne aflemna nödiga åtkomsthandlingar. Detta uteslutande har grundat sig på den inom Högsta Domstolen gjorda anmärkning, att nämnda skyldighet hittills ansetts obestriddig och så naturlig, att särskild bestämmelse derom ej erfordrades. Vore åter en sådan bestämmelse erforderlig kunde den hafva sin plats i sammanhang med föreskrifterna om hemul men ej i lagfartslagen.

Deremot anser jag det vara af stor vigt, att lagen kommer att innehålla stadgande om fastebokens vitsord; och yrkar jag därför bifall till Utskottets förslag.

Herr von Sydow: Såsom jag förut nämnt, innefattar 7.de paragrafen sjeifva kärnpunkten i lagförslaget. Vill man nu icke tillerkänna fasteboken annat vitsord, än det, som skulle tillkomma densamma i enlighet med det yttrande, vi hört från statsrådsbänken, då bör i denna paragraf icke något nämnas om fasteboken. Men vill man gifva den fullt laga vitsord, torde detta böra uttryckas på ett bestämdare sätt, än som skett genom den af Lag-Utskottet antagna redaktion, enligt hvilken det väl medgifves, men icke ålägges domaren att taga hänsyn till innehållet i fasteboken. Jag anhåller därför, att paragrafen måtte erhålla den lydelse, jag i min reservation föreslagit:

“Lagfart må icke beviljas, der ej fasteboken visar, att förre egaren å sitt fång vunnit lagfart och att hans rätt till den egendom, fångat afser, eljest ostridig är.

Om förre egarens fång är äldre, än att denna förordning är derpå tillämplig och detsamma i följd deraf icke finnes i fasteboken anmärkt, då skall hans åtkomst till egendomen med andra handlingar styrkas på sätt i förut gällande lag föreskrifves.“

Herr von Koch: Då Lag-Utskottets förslag, sådant jag förstår det, innebär, att fasteboken endast då vore tillfyllest till styrkande af förre egarens laga åtkomst, när den härom innehölle fullständiga upplysningar, samt det i allt fall vore åt domaren öfverlåtet att säga om åtkomsten blifvit behörigen styrkt, skulle jag för min del icke hafva något emot att antaga Lag-Utskottets förslag; men i enlighet med hvad jag förut yttrat anser jag det vådligt att här hastigt fatta beslut och inflika små förändringar i ett genomtänkt och af Konungens rådgifvare

gifvare *enhälligt* accepterat lagförslag, hvarföre jag hellre låter mina betänkligheter fara för att hvälfva hela ansvaret på Konungens rådgifvare om paragrafen skulle vara mindre väl redigerad. Efter det yttrande Herr Statsrådet Berg afgifvit, kunde ändringen tolkas som om man skulle gifva mera vitsord åt fasteboken än åt lagfartsprotokollet, och detta torde vara vådligt, innan man vet huru den kommer att se ut. Det är då kanske bättre att hålla sig till lagfartsprotokollen, och jag yrkar derföre bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Caspersson: Jag har svårt att förstå den siste värde talarens framställning. Han medgifver, att den af Utskottet föreslagna förändring har skäl för sig, men han vill det oaktadt icke antaga densamma, af den anledning att han vill kasta ansvaret på Konungens rådgifvare. Om nu förslaget är godt, vet jag sannerligen icke hvarföre man skall förkasta det och antaga ett mindre godt; ty icke kan man rimligen finna någon tillfredsställelse deraf, att Konungens rådgifvare bure ansvaret för det mindre goda förslaget.

Tillerkännandet af vitsord åt fasteböckerna, är, efter min åsigt, en af de viktigaste bestämmelserna i hela lagen, ty dessförutan komma dessa fasteböcker att sakna egentlig betydelse och kunna icke trygga eganderätten. Såsom en officiel handling måste fasteboken äfven efter Kongl. Maj:ts förslag hafva samma vitsord som alla andra sådana handlingar, oafsedt, att felaktigheter deri möjligen kunna förekomma; ty det är en paragraf i vår lag, som säger, att misräkning är icke betalning, utan bör rättas ehvar den finnes, äfven i laga kraftvunna domar. Detta kan tillämpas äfven här. Att skilja mellan det vitsord, som bör tillkomma lagfartsprotokollet och det, som bör tillkomma fasteboken, är icke rätt, enär man måste antaga, att dessa handlingar med hvarandra öfverensstämma, och om genom missskrifning skiljaktighet dem emellan uppkommit, bör felet rättas, ehvar det finnes.

Lag-Utskottets förslag afser att mera tydligt åt fasteböckerna gifva det vitsord, som äfven efter Kongl. Maj:ts förslag bör tillkomma dem, och tillika bereda en kontroll derigenom att domaren förpligtas att vid hvarje nytt lagfartsärende taga kännedom om föregående anteckningar. Den af Utskottet i sådant hänseende föreslagna redaktion är, efter min uppfattning, fullt tillfredsställande. Samma tanke, ehuru med mera relief, finnes uttryckt i Herr von Sydows redaktionsförslag, men då jag icke kan gifva detsamma något egentligt företräde, hemställer jag, att Kammaren behagade bifalla Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Oscar: Då de förändringar i Kongl. Maj:ts förslag, som af Utskottet vidtagits i några af de redan afgjorda paragraferna, samtliga blifvit ogillade, skulle det förvåna mig om Utskottets ändringsförslag med afseende å den nu förevarande paragrafen blefve antaget. Såväl i formelt hänseende som i sak torde ganska goda skäl deremot kunna framhållas.

I förstnämnda hänseende får jag anmärka, att, då Utskottets förslag till ändring af 4 §, deri, med den lydelse Utskottet velat gifva

paragrafen, hänvisning lemnats till den i 20 § omförmälda fastebok, blifvit underkänt och således jemväl nämnda hänvisning utstrukt, så har man, när man läser lagen från början, ingen kännedom om någon fastebok, förr än denna i 7 § omtalas, då det säges, att förre egarens åtkomst skall styrkas, der den ej af fasteboken vises. Här uppenbarar sig nu fasteboken, den kommer så till sägandes från skyarne, man får veta dess tillvaro, men om dess beskaffenhet erfar man ingenting förr än man hunnit till § 20.

Beträffande förslaget innehåll, synes mig detta nog tvetydigt, och tvetydiga lagar bör man undvika. Om vid lagfart förre egarens lagåtkomst visas af fasteboken, behöfver den ej annorledes styrkas men om fasteboken visar på tok, så vore dock med vitsordet icke rätt väl bestäldt. Det är, så vidt jag kan fatta, alldeles oklart huru rättelse skulle ske om, till följd af missvisning i fasteboken, lagfart oriktigt meddelades.

De af Herrarne, som kunde vilja taga kännedom om de anmärkingar, som inom Högsta Domstolen framstälts emot det till densamma remitterade förslaget, skola deraf finna, att de föreslagna fasteböckerna icke obetingadt kunna anses blifva till landets båtnad, helst underätterna på landet icke nu äro så organiserade, att förandet af fasteböckerna med trygghet kan dem anförtros. Jag hyser all aktning för vår domarekorps, men på landet hafva vi enmansdomstolar och domaren der har icke fastebref på att aldrig blifva sjuk och aldrig gammal samt följaktligen aldrig behöfva vikarie. Erfarenheten visar tvärtom, att landtdomarne ganska ofta behöfva begära tjänstledighet. Dessa fasteböcker skulle då föras af mähända ofta ombytte vikarier, och man torde med ganska mycket skäl kunna befara, att, till följd af ovana vid göromålet och bristande kännedom om orten, den tillfällige föraren af dessa böcker kunde komma att i dem införa stora oriktigheter. Att då vilja tillerkänna dem egenskap af laga åtkomstbevis, anser jag ganska betänkligt.

Det Kongl. förslaget tillerkänner icke fasteböckerna ett sådant vitsord, utan detsamma afser egentligen att få dylika böcker upprättade på ett försök och att nu egentligen till en början endast tjena till ett slags register, på det man må se huru de komma att arta sig. För min del gifver jag Kongl. Maj:ts förslag ett obetingadt företräde och anhåller derföre, att detsamma måtte af Kammaren bifallas.

Herr von Gegerfelt: Då jag förra gången hade ordet, yrkade jag af misstag bifall till Utskottets förslag. Min mening var att yrka bifall till min reservation, hvarigenom förekomes att, såsom den siste värde talaren yttrade, fastighetsboken "faller från skyarne". Då det af Utskottet föreslagna tillägg till 4 § blifvit ogilladt, och fasteboken således här nämnes för första gången, bör naturligtvis hänvisning lemnas till 20 §, deri redogöres för fastebokens innehåll.

Nämnda reservation lyder sålunda:

"När lagfart sökes, skall för egarens laga åtkomst, der den ej vises af den i 20 § omförmälda fastebok, annorledes styrkas och i protokollet tecknas. Innan förre egarens åtkomst blifvit styrkt, må lagfarten ej beviljas".

Herr Caspersson: Då ingen mer än jag yrkat bifall till Utskottets förslag, afstår jag från nämnda yrkande och förenar mig med Herr von Gegerfelt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden, nemligen 1:o af *Herr von Sydow*, att paragrafen skulle antagas med följande förändrade lydelse: "Lagfart må icke beviljas, der ej fasteboken visar, att förre egaren å sitt fång vunnit lagfart, och att hans rätt till den egendom, fångtet afser, eljest ostridig är. Om förre egarens fång är äldre än att denna förordning är derpå tillämplig och detsamma i följd deraf icke finnes i fasteboken anmärkt, då skall hans åtkomst till egendomen med andra handlingar styrkas på sätt i förut gällande lag föreskrifves"; 2:o af *Herr von Gegerfelt*, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse: "När lagfart sökes, skall förre egarens laga åtkomst, der den ej vises af den i 20 § omnämnda fastebok, annorledes styrkas och i protokollet tecknas. Innan förre egarens åtkomst blifvit styrkt, må lagfarten ej beviljas"; samt slutligen 3:o att Utskottets förslag måtte afslås och paragrafen erhålla den lydelse Kongl. Maj:t föreslagit.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till paragrafen, hvarvid svarades Nej; sedermera proposition på antagande af Herr von Sydows förslag, hvartill jemväl svarades Nej, vidare proposition på godkännande af Herr von Gegerfelts förslag, då svaren utföllo med många Nej jemte många Ja, och slutligen proposition på afslag å Utskottets förslag och bifall till paragrafen med den lydelse Kongl. Maj:t föreslagit, hvilken proposition besvarades med många Ja jemte några Nej; och förklarades Ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr Tornerhjelm begärde votering.

Efter det Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraposition vid voteringen antagit *Herr von Gegerfelts* förslag, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som antager 7 § af det i 2:dra punkten af Lag-Utskottets utlåtande N:o 27 framställda förordnings-förslag med den lydelse Kongl. Maj:ts proposition utvisar, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles paragrafen med den förändring Herr von Gegerfelts reservation utvisar.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—32.

Nej—14.

Den vidare föredragningen af utlåtandet uppskjöts till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets memorial:

N:o, 72 i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande en i Stats-Utskottets memorial N:o 58 föreslagen voteringsproposition;

N:o 73, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om löneförhöjning för åtskillige vaktbetjente;

N:o 74, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om anslag för Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Dalarne m. m.

Uppå Herr Grefven och Talmannens hemställen beslöt Kammaren, att de i dag för första gången bordlagda målen skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde samt att de betänkanden, som andra gången bordlagts, skulle sättas nederst å samma lista.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem

O. Brakel.
